

TÖRTÉNELMI EMLÉKEZET DIÁKSZEMEKKEL

(A KONFERENCIA HÉT ELŐADÁSÁNAK ANYAGA)

GÖCSEJ NYOMDA, 2020
ZALAEGERSZEG

TARTALOMJEGYZÉK

SZERKESZTETTE:

Nemes Erika

Dúcz Mihály

Tóth Norbert

A borítón szereplő kép a Melléklet 116. oldalán található 1. kép.

Címe: Az ország felekezeti és kulturális képe a 16. század végén

Bedő István (Zalaegerszegi Kölcsey Ferenc Gimnázium):

Zalalövő a római korban – Salla története

7

Csermák Ádám Barna, Herjavec Krisztina és Vasvári Zsóka
(Batthyány Lajos Gimnázium):

A felvidéki magyarok kálváriája – Lakosságcsere vagy genocídium

15

Dömötör Zsóka, Fata Flóra, Orbán Dorina Kíra (Batthyány Lajos Gimnázium):

A szív embere

25

Jordán Lukács, Kiss Andrea, Schlichthuber Klaudia
(ZSZC Keszthelyi Közgazdasági Szakgimnázium):

A történelem és a közgazdaságtan szinergiája

33

Németh Laura (Zalaegerszegi Ady Endre Általános Iskola, Gimnázium és AMI):

Eltemetett hősnők

43

Spilák Lili Edit (Zalaegerszegi Zrínyi Miklós Gimnázium):

Iskolai ünnepségek a Zalaegerszegi Zrínyi Miklós Gimnázium első 50 éve alatt

51

Tóth Máté (Zalaegerszegi Zrínyi Miklós Gimnázium):

Peregrináció a reformáció idején

67

Mellékletek

83

KIADJA: ADY ISKOLA IZSÁK IMRE ALAPÍTVÁNYA

FELELŐS KIADÓ: NEMES ERIKA

TISZTELT OLVASÓ!

*„A valódi felfedezés nem abban áll, hogy új területeket találunk,
hanem hogy új szemmel nézzük az ismert világot.” /Marcel Proust/*

Shakespeare *Ahogy tetszik* című drámájának jól ismert sorai szerint színház az egész világ, s az életben több szerep vár mindannyiunkra, melyeket a korunknak megfelelően kell betöltenünk. E klasszikussá lett allegória évszázadok óta meghatározó értelmezési kerete világképünk kialakításának, de személyes történetünknek is. Mert megteremtette annak képzetét, hogy a történelmet mindig a nagy főszereplő-hősök alakítják díszes kulisszák között, akik követendő példává válnak. Tetteik korszakokat indítanak és választanak el, döntéseik a történelem mérföldköveiként rögzülnek, kijelölve az utat a jövő irányába. Nagy hősök, nagy tettek, nagy idők.

Ám elegendő egy láthatatlan ellenfél, amikor benső világunkba szorulunk, hogy kiderüljön: a történelem, melyet most magunk is megélünk, nemcsak bronzba öntött hősök csarnoka, hanem egymásba fonódó események és cselekvések láncolata, hogy a történelem valójában sok-sok apró pillanat, sok-sok mindennapi ember egymásba kapaszkodó napjainak füzére is, amely a kulisszák mögötti árnyékban születik és szövődik egyg.

Kedves Olvasó!

Ön most egy olyan kiadványt tart a kezében, amely e kulisszák egyike mögé enged egy kis bepillantást. Egy kiadványt, amely értékteremtő és -őrző emberek közreműködésével született, hogy felmutassa, a következő generációk fiataljainak tehetsége, tudása és akaratja és mindezen képességek és készségek gondozása is a mi történetünk része, mert a világ egy kis darabkáját és a jövőt alakítja. És megmutatja azt is, hogy a háttérben milyen értékes munka folyik annak érdekében, hogy a történelem színpadán zajló események részletei a nagyközönség, a történelmet szeretők és ismerők előtt is még cizelláltabb formában bontakozzanak ki, feltárva a mozgatórugókat és összefüggéseket. És mindez a tradicionális mester és tanítványai, diák és pedagógus közti interaktív tehetséggondozás keretében, amely azt is jelzi, hogy az elhivatottság és a tudásátadás ősi gyakorlata mindmáig nélkülözhetetlen, mert a történelem halad, így az emlékezet fenntartása morális kötelesség, az újabb generációk pedig mindig érkeznek, mindig nyitottak és mindig tanulni vágyanak, ha kinyújtott kezek fogadják őket.

Ezért is illeti nagy köszönet az Ady Iskola Izsák Imre Alapítványát és minden munkatársát, akik, évtizedek távlatából nyújtják ki kezüket a fiatalok irányába, és szinte egyedülállóan gondozzák a bennük rejlő tehetséget: előadásokat, kiállításokat, filmvetítéseket szerveznek,

pályázatokat írnak ki, szakkört működtetnek, almanachot, kiadványokat szerkesztenek. És ami valóban szinte egyedülálló: megyei diákkonferenciákat szerveznek a tudományos kutatás iránt érdeklődő diákok számára a tehetséggondozás jegyében. Ahol az eddigi résztvevő és jelentkező Zalaegerszegi Ady Endre Általános Iskola és AMI, a Nagykanizsai Batthyány Lajos Gimnázium, Zalaegerszegi Kölcsey Ferenc Gimnázium, Zalaegerszegi Zrínyi Miklós Gimnázium és a Zalaegerszegi Szakképzési Centrum Keszthelyi Közgazdasági Szakgimnázium diákjai prezentálhatják előadás formájában saját egyedi kutatásaikat, megmutatva tudásuk mellett mindazt a számos új készséget is, melyet e rendhagyó folyamat kibontakoztatott bennük, kitágítva az intézmények alakította komfortzónájuk kereteit.

E tanulási-kutatási folyamat reprezentánsainak, előadásainak kicsiny univerzumába léphet be most a kedves Olvasó. Ahol ezúttal a szakmai idegenvezetők maguk a diákok, akik – fellebbentve a tudás finomra szőtt fátylát – körbevezetik a történelem ágas-bogas ösvényein. Bizonyítva, hogy a történelmi emlékezet diákszemmel nézve is izgalmas utazás, és hogy a középiskolások képesek mélyre merülni bizonyos témakörökben, melyekből a felnőttek éppúgy tanulhatnak, mint a diáktársak.

Ez a konferenciakiadvány tágabb térségünk nagy tehetségeit, jövőjének zálogait foglalja magában, a kitartás, a munka és az alkotás manifesztuma. Egy új korszak megszületésének a jelképe, mely által azok a fiatalok kapnak hangot és lehetőséget a megmutatkozásra, akik várhatóan a jövőt formálják majd. Annak a jövőnek az alakítói, amelyik – akár a búzaszem – a magvetéssel kezdődik, és sok küzdelemmel, bátorsággal és kitartó munkával folytatódik. De mindig megéri a befektetett munka, mert tudjuk, hogy az élet és a jövőt szolgálja.

Ezért is örülök, hogy polgármesterként, korábban a Batthyány gimnázium igazgatójaként, e lélekgondozást támogató tanárként köszönhetem a fiatal tehetségeket felvonultató hatodik Középiskolai Megyei Történelmi Konferencia kiadványának Olvasóját, akinek kívánom, hogy lapozza mély érdeklődéssel és a világot megismerni vágyó felfedezéssel. Utazzon jól a történelem e kis univerzumában!

Balogh László
Nagykanizsa MJV polgármestere

BEDŐ ISTVÁN

(Zalaegerszegi Kölcsey Ferenc Gimnázium):

ZALALÖVŐ A RÓMAI KORBAN – SALLA TÖRTÉNETE

1. BEVEZETÉS

Sallát, Zalalövő római elődjét, Zala megyében a legjelentősebb régészeti lelőhelyként tartják számon.

2. A FÖLDRAJZI ELHELYEZKEDÉS

Földrajzi elhelyezkedését tekintve, megyénk észak-nyugati részén található. Ha összevetjük a többi Magyarországon lévő római várossal, akkor azt tapasztaljuk, hogy ez az a település, amely a legközelebb fekszik Itáliához. Magán a tájon, ahol az egykori Salla fekszik, ott nagyjából kétmillió évvel ezelőtt egy tenger volt. Körülbelül félmillió évvel ezelőtt egy tóvá húzódott össze, majd szépen lassan kialakult a Zala folyó. A helység egy nyugat-keleti völgyben fekszik, amelyet az imént említett folyó szel ketté. A terület földje elég agyagos, így éppen ideális volt a megtelepedéshez.

Ha leásunk a mostani Zalalövő földjében, akkor szinte mindenhol találhatunk római kori leleteket (nyilvánvalóan a település belsőbb részein jelentősebbeket, épületeket, sírokat, útszakaszokat, míg a szélsőbb részeken már csak elvétve szórványleleteket – **1. fénykép, 84. oldal**).

3. A SALLA NÉV EREDETE

Magát az elnevezést nem nehéz kitalálni, ez a Zala folyó antik neve (**2. fénykép, 84. oldal**). Ez nem egyedülálló itt a Dunántúlon, hiszen ebben az országrészben minden folyónak megvolt a maga antik neve (pl. Rába-Arrabo, Marcal-Mursella stb.).

4. SALLA TÖRTÉNETE

4.1. A kezdetek: a kelták

A rómaiak előtt a Dunántúlon a kelták éltek. Ebben az országrészben rengeteg, ehhez a néphez tartozó törzs élt (azalok, bojok a legismertebbek), a mi környékünkön az arrabiatesok laktak.

Az erre lakó őslakosok nem képviseltek különösebb katonai erőt, mivel Kr.e. 60-ban egy komoly vereséget szenvedtek egy másik, a Kárpát-medencében lakó néptől, a dákoktól.

A mai Zala megye északon élt La Tène kori arrabiates név szépen hangzik, de ez egy latin elnevezés, amely azt jelenti, Rába mentiek. Ez onnan származik, hogy a római hódítás után érkező itáliaiak nem értettek szót az e vidéken talált bennszülöttekkel.

A kelták a Zala völgyében nem éltek olyan sokan, mint a Dunakanyarban. A folyó mellett volt elvétve egy-két boronaház. A hódítás harc nélkül végbement, és legfőképpen, egyetlen vércsepp kiontásásra sem került sor.

4.2. A Krisztus utáni első század: katonai tábor és falusias település

A rómaiak, a többi kelta néppel ellentétben, a mai nyugat-Magyarországon nem hajtották rabiga alá az itteni keltákat, hanem besorozták őket segédcsapatokba.

A Krisztust követő első huszadik év környékén létrejött egy segédcsapatos (auxiliás) vályogból épült tábor, amelyben egy 80-100 fős, keltákból toborzott lovas alakulat (ala) állomásozott.

Az alakulat közkatonái kelták voltak, a tiszti rangokat rómaiak töltötték be (**1. kép, 85. oldal**). E katonai létesítménynek több szerepe volt az őslakos katonaság számára. Egyrészt, védték az akkor még épülő Borostyánutat (a Via Sucinariát- településünk történetében rendkívül jelentős szerepe volt), másrészt a 25 évi szolgálati idő leteltével megkapták a leszerelési okiratot, a bronzból készült diplomát.

A romanizációs folyamatok ez által néhány évtized alatt lezajlottak.

Kr.u. 85 körül a lovas egységet a mai Bulgária északi részén található Moesiába helyezik át, a dákok nagy erejű betörése miatt. A tábort az elvezénylést követően lebontották.

A katonák elvonulása után már rómaiak (azok közül is a legszegényebbek) telepedtek meg ezen a területen (az előző katonai létesítményhez hasonlóan a Zalától délre), és létrehoztak egy falusias települést, egy úgynevezett vicust.

Ezt úgy kell elképzelni, mint egy századfordulós falut (zsúptetős boronaházakkal, a településen nagyjából 3 ilyen épült, s a lakosság száma a 20-30 fő körül lehetett). A lakosok önellátásból éltek, állatokat tenyésztettek, növényeket termesztettek. E periódus Zalalövő történetében nagyjából két generációig, a 110, 120-as évekig tartott.

4.3 Salla muincipiumként a II. században

Az egykori pannóniai helytartó, Hadrianus uralkodása idején (117-138) a lehető legnagyobb urbanizációs folyamat zajlik a tartományban.

A legvalószínűbb az, hogy az előbb említett imperátor, 118-ban adományozott muincipium rangot Sallának. A római közigazgatás rendszerében ez az önálló önkormányzattal rendelkező, szavazati joggal ugyan bíró, közép méretű 2500-3000 lakosú város, amelynek minden lakosa polgárjoggal bírt, és nem voltak rabszolgák.

A teljes neve Muincipium Aelium Salla lett. Az Aelium elnevezés az uralkodó nevéből, a Publius Aelius Hadrianus személynévből származik (csakúgy, mint a Municipium Aelium Aquincum).

Ebben az időszakban már létrejöttek kőből épült épületek a Zalától északra (fürdő-thermae, vízvezeték- aquaeductus, tehát minden olyan, amely egy klasszikus római várost jellemez).

A következő nemzedék idejében, a városhoz tartozó körzetben (a territóriumban) is fellendült az élet. Megjelent a kor elitje, a patríciusok, akik villákat létesítettek a környéken.

A fazekasok is megjelentek e vidéken (kemencéket építettek, fazekas negyed jött létre, az iparosok jó minőségű kerámiákat gyártottak, amelyek a nyugati provinciákban is ismertek voltak). A leghíresebb fazekas neve is fennmaradt, őt Quintus Ennius Hermésznek hívták. Így kijelenthetjük, hogy a Dunántúlon csak az aquincumi fazekasság volt jelentősebb.

A II. század dereka így kétségtelen a virágkora Sallának. A lakosság száma 2500-3000 főt tett ki, így nem volt nagyobb, mint a mostani Zalalövő **(3. fénykép, 85. oldal)**.

4.4 A fejlődés megtorpanása: a markomann pusztítás

168-ban, Marcus Aurelius uralkodása alatt, a mai észak-Ausztria, Csehország területén élt germán nép tagjai, a markomannok, betörték Pannónia területére **(4. fénykép, 86. oldal)**. Először elpusztították Vindobonát, és Scarbantiát (a mai Bécs és Sopron elődjét), Savariát ugyan békén hagyták, viszont Salla territóriumában iszonyatos pusztítást végeztek (felgyújtották a villákat, a kemencéket összedöntötték, az ott lakókat legyilkolták).

Ezt követően a császár parancsára falat emeltek a település belső területei köré.

4.5 Az újabb felvirágzás

A pusztítást követő 20 évben, Septimius Severus regnálása alatt (193-211), újból visszatért az élet a településre. A fazekasok visszatértek, illetve a 200-as évtizedben megépült egy rendkívül fényűző épület, egy ún. villa publica (népi villa), amelyet csak az elit polgárság használhatott **(5. fénykép, 86. oldal)**.

A III. század közepén azonban újfent a hanyatlás jelei tapasztalhatók itt, ennek okát az akkori vészterhes politikai helyzetben kell keresni. A fazekasok elmentek, a polgárság úgyszintén elszivárgott, a század végére már csak a villa publicát lakták (és a lakosság szép lassan lecsökkent 100 főre).

4.6 Salla a késő római korban

A késő római periódus településünk számára negatív irányú változást hozott. A villa publica még mindig lakott volt, és csak ezt nem nőtte be a gaz **(2. kép, 86. oldal)**. A 308-as carnuntumi császártalálkozóra siető egyik császár (talán Galerius, vagy Maximianus) szállhatott meg az épületben.

Az V. század elején, a Pannóniát előzőnlő hunok, Salla utolsó épületét is a földdel teszik egyenlővé.

4.7 Salla utóélete

A legtöbb római város neve itt a Dunántúlon feledésbe merült, ez alól az ókori Zalalövő sem kivétel. A köveit építőanyagként felhasználták templomépítésre a középkorban, illetve palánkvár emelésre a török-korban **(6. fénykép, 87. oldal)**.

5. SALLA FELTÁRÁSA

Gyakorlatilag e hajdani város feltárása egy véletlennel kezdődött. Az egykori törökkori palánkvár egyik bástyájának feltárásánál, 1973-ban, római kori érmékre bukkantak. Innentől kezdve világos volt, hogy Zalalövön a római korban élénk élet zajhatott.

5.1 Ásatások a 1970-es, 1980-as években

A település megismerését az 1970-es évtized elején a Kádár-kor akkori legnagyobb római korrall foglalkozó kutatója, dr. Mócsy András kezdte meg és tanítványa, dr. Redő Ferenc indította el a villa publica feltárását, 1979 júniusában **(7-8. fénykép, 87. oldal)**.

Az építmény feltárása 1980-ig tartott. A rengeteg értékes lelet közül kimagaslik egy geometrikus díszítésű padlómozaik.

1981-ben megtalálták a közfürdőt (ez eddig Salla egyetlen ismert középülete). A következő évben feltárták a Borostyánút egy szakaszát. Az imént említett ásatásokat egy 1920-as években épült, egykori gyógyszertárhoz tartozó területen végezték **(9-10. fénykép, 88. oldal)**.

Ezek után a munka folytatására csak korlátozott pénzmennyiség állt rendelkezésre. Azt követően feltárták a város eredeti római hamvasztásos, sírköves temetőjét **(11. fénykép, 88. oldal)**.

5.2 Ásatások az 1990-es és 2000-es évtizedben

A rendszerváltás után is folytatódtak a feltárások. A zalapataikai városrészben, lakónegyed építése során, 1990-91-ben, ráleltek a római kor kezdeti periódusából származó segédcsapatos táborra. Az itt fellelt legértékesebb lelet, egy csontból készült katona-figura.

A rákövetkező évben megtalálták, szintén a Zalától délre fekvő vicust.

A kilencvenes évek közepén elkezdett vasút- bővítést megelőző ásatás keretében kiásták a déli városfalat (1993 és 1996 között). A következő három esztendőben a keleti városfal feltárására került sor **(12. fénykép, 88. oldal)**.

2001-ben feltárták a város egyik villáját. Itt rengeteg, a markomann pusztításra jellemző nyomot találtak (15 cm-es égésréteg, meggyilkolt villatulajdonosok, kútba lökött mozgássérült nő stb.). Ezen ásatás alatt még 5 kemencét is meglettek (kétszer ennyi lehet még a föld alatt). E feltárás a legnagyobb területű volt Salla kutatásának történetében **(13. fénykép, 89. oldal)**. 2005 és 2009 között még egy villa romjait is felfedezték.

5.3 Ásatások a 2010-es évtizedben

A 2010-es évtizedben is csak arra lehetett kutatni, amerre építkezés volt, különben nem. 2012-ben feltárták a város fazekas negyedét (a városfalon belül), a következő évben pedig két polgárházat (un. domust). Sajnos, már több mint öt éve, nem volt római korrall kapcsolatos ásatás.

6. A LELETEKET BEMUTATÓ KIÁLLÍTÁS

Az itt talált leleteket az elmúlt években számos kiállítás feldolgozta. Az egykori gyógyszerár épületében, 1980 és 1993 között, időszaki kiállításokat rendeztek be (**14. fénykép, 89. oldal**). A végleges kiállítás 1993 őszén nyílt meg (3 terem tekinthető meg, 2 üresen áll).

A 2000-es években a „Központok a Zala mentén” című kiállítás a Göcseji múzeumban egy nagyon szép installációt mutatott be az innen származó leletekből.

A megyei múzeumban, az időszakos kiállításokon (köztük a 2017. november 28-december 17. között) is lehetett találkozni a Sallában előkerült késő-római leletekkel (**15-16. fénykép, 89. oldal**).

7. SALLA JELENE

Sajnos Zalalövön a lelet- és műemlékgondozás nem a legmegfelelőbb. Már 2010 novemberében beázott a múzeum, a falak penészednek, a vakolat omlik, a kihelyezett bronzfelirat szinte már a felismerhetetlenségig megkopott (**17. fénykép, 90. oldal**).

A „kincsek” itt nagy veszélyben vannak. A látogatottság szempontjából sem rózsás a helyzet, évente összesen 20-30 ember tér be ide.

A kiállítóhely kertjében az ott lévő romokat folyamatosan növi be a gaz (a közfürdő romjainál már két bokor is kinőtt), a villa publica úgy-ahogy tartja magát.

Eddig 1100 négyzetmétert tártak fel, ebből 700-at betemettek, 400 m² tekinthető meg a múzeum kertjében (**18. fénykép, 90. oldal**). Sajnos a villa publica további kutatására nincs elegendő pénz.

Továbbá még nem tárták fel a fórumot (a szomszédos, egykori posta telke alatt lehetett), az északi- és nyugati városfalat és a késő római csontvázas temetőt sem.

A múzeum és romkert megtekintését ajánlom mindazoknak, akik késztetést éreznek ahhoz, hogy felfedezzék az elfeledett római várost. Ha a kutatások folytatódnának, az ásatásokat újrakezdenék, így nőne a turistaforgalom, akkor ez egy soha nem látott aranykort hozna Zalalövő és természetesen a térség turizmusában is.

IRODALOM:

- Száraz Csilla - Redő Ferenc - Szőke Béla Miklós - Vándor László - Kvassay Judit-Béres Katalin (2002): Központok a Zala Mentén (A Göcseji Múzeum állandó kiállításának katalógusa), Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága, Zalaegerszeg
- Redő Ferenc - Ekler Péter - Bilkei Irén - Simon Judit - Dominkovits Péter, Molnár András, Foki Ibolya, Káli Csaba (1998): Zalalövő Története az Ókortól Napjainkig. Zalalövő Környéke Közéletéért, Kultúrájáért, Környezetéért Alapítvány, Zalalövő.
- Redő Ferenc: (2004) Zalalövő Öröksége - Hereditas Sallensis 2 Fazekasok Sallában- Pentolai di Salla, Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága. Zalalövő Környéke Közéletéért, Kultúrájáért, Környezetéért Alapítvány, Zalalövő.
- Bilkey Irén - Bíró Friderika - Hermann Róbert - Horváth László - Kostyál László - Kubinyi András - Kurucz György - Lővei Pál - Müller Róbert - Németh József - Prokopp Mária - Rácz György - Szőke Béla Miklós - Turbuly Éva - Vándor László - Walter Ilona - Zsoldos Attila In: Zala megye ezer éve (Szerk.: Vándor László). Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága, Zalaegerszeg, 2009.

KÉP:

1. fénykép: <http://sallakonyvtar.hu/salla/iras/3-zalalovo-terkepeken-es-foldrajzi-nevekben> (2019.02.11.)
2. fénykép: <https://irsajani.wordpress.com/2010/10/22/> (2019.02.11.)
1. kép: <https://i.imgur.com/KCVpXJT.jpg> (2019.02.20.)
3. fénykép: <http://www.antiqua.hu/emlektabla.zalalovoivasutallomas.emlektabla.html> (2019.02.11.)
4. fénykép: <https://escapeplatoscave.com/three-rules-of-life-from-the-meditations-of-marcus-aurelius/> (2019.02.20.)
5. fénykép: http://photos.wikimapia.org/p/00/02/48/14/55_big.jpg (2019.02.20.)
2. kép: <http://www2.zala.hu> (2019.02.20.)
6. fénykép: <https://www.utazzitthon.hu/latnivalo/kehidakustany/roman-kori-temetokapolna-deak-sirbolt-22559> (2019.02.20.)
7. fénykép: <http://old.mta.hu/tortenetitar?PersonId=29247> (2019.02.20.)
8. fénykép: <http://www.danubia-televizio.hu/hir/a-kozel-30-eve-tarto-kozep-olaszorszagi-okori-villa-feltarasanak-eredmenyeirol-szamolt-be-dr-redo-ferenc-regesz-visegradon> (2019.02.20.)
9. fénykép: https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Zalalovo/pages/009_Kepmellekletek.htm (2019.02.28.)

10. fénykép: https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Zalalovo/pages/009_Kepmellekletek.htm (2019.02.28.)
11. fénykép: <http://www.zalalovo.hu/turizmus/latnivalok/salla-muzeum> (2019.02.28.)
12. fénykép: https://mandadb.hu/tetel/615512/Epitoipari_KTSZ_Zalalovo (2019.02.28.)
13. fénykép: <https://gocsejmuzeum.hu/hirek/ahol-a-mult-a-jelennel-talalkozik-regeszeti-kutatasok-a-zalalovot-elkerulo-ut-nyomvonalan> (2019.02.28.)
14. fénykép: <http://www.zalalovo.hu/turizmus/latnivalok/salla-muzeum> (2019.02.28.)
15. fénykép: <http://www.zalalovo.hu/turizmus/latnivalok/salla-muzeum> (2019.02.28.)
16. fénykép: <https://gocsejmuzeum.hu/kiallitasok/allando-kiallitasok/kozpontok-a-zala-menten> (2019.02.28.)
17. fénykép: <https://www.zaol.hu/wp-content/uploads/2017/09/+otf/1200x630/0-3251.jpg>
<https://www.zaol.hu/kiegeszito-rovat/surgos-beavatkozas-szukseges-beazik-a-romai-kiallitas-1424737/> (2019.02.28.)
18. fénykép: <http://www.szalaifa.hu/index7733.html?lap=zalalovoro>

FORRÁS:

- Salla Múzeum
<http://www.zalalovo.hu/turizmus/latnivalok> (2019.02.11.)
- Municipium Aelium Salla
https://hu.wikipedia.org/wiki/Aelium_Salla (2019. 02. 20.)
- Salla
http://www.romaikor.hu/coloniak_es_municipiumok (2019.02.28.)

CSERMÁK ÁDÁM BARNA, HERJÁVECH KRISZTINA ÉS VASVÁRI ZSÓKA
(*Batthyány Lajos Gimnázium*):

A FELVIDÉKI MAGYAROK KÁLVÁRIÁJA

LAKOSSÁGCSERE VAGY GENOCÍDIUM

1947. április 12-én indult el az első két vonatszerelvény Magyarország felé a Felvidékről. Ez jelentette a szlovákiai magyarok hivatalos kitelepítésének kezdetét Csehszlovákiából, ami az ellenük folyó intézkedések végső állomása volt.¹

Az első világháború után meghúzott határok figyelmen kívül hagyták az etnikai viszonyokat. Ezáltal sok német és magyar került az anyaországán kívülre, ami megalapozta az revíziós mozgalmakat. Hitler ezekre alapozva „robbantotta szét” Csehszlovákiát a müncheni konferencián, az első bécsi döntéssel, majd a csehországi részt bekebelezve megalapította a Cseh-Morva Protektorátust (**1. kép, 91. oldal**). Országuk felbomlása után a csehszlovák kormány tagjai elmenekültek, emigrációba vonultak Moszkvába és Londonba. Előbbi szovjet, míg utóbbi angol befolyás alatt állt. 1943 decemberében két emigráns kormány Moszkvában találkozott. Itt szinte semmiben nem sikerült megegyezni, csak abban, hogy Csehszlovákia egy kisebbségek nélküli nemzetállam lesz, az etnikumokat pedig kitelepítik, mivel ők okozták az ország felbomlását.²

Már 1945-ben, a potsdami konferencián felvetették a csehszlovák vezetők a magyarság egyoldalú kitoloncolását, amit egyedül a Szovjetunió támogatott volna, de az USA és az Egyesült Királyság elutasította (**1. fénykép, 92. oldal**). Az amerikai kormány álláspontját a kérdésben H. F. Arthur Schoenfeld, az USA magyarországi nagykövete foglalta össze egy memorandumban: „*főleg a magyaroknak azokért a bűnökért való felelősségére hivatkoznak, amelyeket állítólag az ellen az állam ellen követtek el, amelynek állampolgárai voltak [...]* nem volna jogos háborús bűnösnek minősíteni valamely, kisebbséget alkotó nemzetiségi csoport összes tagjait egyedül etnikai származásuk miatt...”³ A nagyhatalmak továbbra is elutasították a magyarok egyoldalú kitelepítésének tervét, viszont nem kívántak direkt beleszólni a két állam ügyébe, egy kétoldalú egyezséget javasoltak.

A nagyhatalmak elutasítása miatt Klement Gottwald, a Csehszlovák Kommunista Párt főtitkára viszont egy határrendezés nélküli – bár vele ellentétben az Amerikai Egyesült Államok határrendezéssel oldotta volna meg a kisebbségi kérdést – paritásos lakosságcsere-t javasolt, amire a konferencia résztvevői jobban hajlottak.⁴

1945-ben a szudétanémetek több mint hárommillió embert érintő kitelepítése során a Németország felé indított halálmenetekben a kegyetlenkedések következtében 435 000 ember vesztette életét.

A leghírhedtebb ilyen a brünni halálmenet volt, amiben majdnem 30 000 asszonyt, gyermeket és időst indítottak el, közülük rengetegen meghaltak kiszáradásban vagy a kimerültségben (**2-6. fénykép, 92-93. oldal**).

A felvidéki magyarság számára ezek az események vészjóslóak lehettek, előrevetítve, hogy rájuk is hasonló sors várhat.⁵ Edvard Beneš csehszlovák köztársasági elnök terve a nagyhatalmak elutasító magatartás ellenére a németeken kívül a mintegy hatszázezer magyar teljes elűzése volt. A Csehszlovák Nemzetvédelmi Minisztérium teljes magyar falvakat romboltatott volna le, azok kivételével, amelyek közlekedési csomópontokban helyezkedtek el.

A pénzügyminisztérium egyik terve alapján a magyarok 70%-át telepítették volna ki, az ottmaradt 30% az országon belülről áttelepedő szlovák lakosság rabszolga-munkása lett volna. Ezek a törekvések hívták életre 1945. április 5-én az úgynevezett kassai kormányprogramot, amely dokumentum VIII. pontja kimondja, hogy a magyarok és a németek kollektívan felelősök Csehszlovákia felbomlásáért, ezért teljes jogfosztottság és vagyonelkobzás a büntetésük (**2-3. kép, 93. oldal**). Ezt a szellemiséget képviselte Eduard Beneš 1945. május 9-i rádióbeszédében, melyben egyértelműen közölte, hogy nem lesz a háború előttihez hasonló kisebbségpolitika, az etnikumok nagy részének el kell hagynia az országot.⁶

Beneš és kormánya itt nem állt meg, további rendeleteket adott ki a nemzetiségek ellen, ezek közül szám szerint 13 közvetlenül a német és magyar etnikai csoportokra vonatkozott.⁷ Az 5/1945. dekrétum érvénytelenítette az 1938-as megszállás ideje alatt történt vagyoni ügyleteket, ha azokat „*a megszállás, nemzeti, faji vagy politikai üldözés nyomása alatt hajtották végre*”⁸ és nemzeti gondnokok kezelésébe adta azon német és magyar emberek földjeit, akiket „*államilag megbízhatatlan*” személyeknek minősítettek. A 12/1945. határozat megerősítette az előbbieken foglaltakat, kiegészítve a sürgős földosztással. A legnagyobb hatású határozat a 33/1945. volt, ami megtagadta a magyaroktól és a németektől az állampolgárság visszaadását beleértve azokat is, akik 1938 után is csehszlovák polgárok maradtak. Ezzel több, mint négymillió ember vált törvényen kívülé, nem védte őket a csehszlovák jogrendszer, így otthonukban sem érezhették magukat biztonságban. A 108/1945. rendelet alapján a kisebbségi tulajdont, mint „*ellenséges vagyont*”⁹ konfiskálni lehetett. Ezekből a vagyontárgyakból nemzeti újjáépítési alapokat hoztak létre. A határozat bármilyen olyan ingó vagy ingatlan vagyont kártérítés nélkül elkobozhatóvá tett, amelyek „*a Német Birodalomnak és a Magyar Királyságnak, a német vagy a magyar jog értelmében létezett jogi személyeknek, a német náci pártoknak, a magyar pártoknak, valamint az e rendszerekhez tartozó és velük kapcsolatban álló más egységeknek, szervezeteknek, vállalatoknak, létesítményeknek, személyekből álló társulatoknak, alapoknak és célvagyonoknak, más német vagy magyar jogi személyeknek*”¹⁰ a tulajdonában voltak. A 16/1945. rendelet lehetővé tette a háborús bűnösnek minősítettek egyoldalú kiutasítását, amit kihasználva a csehszlovák hatóságok tömegpereket rendeztek.¹¹ A legnagyobb ilyen Kassán zajlott, itt 715 magyart fogtak perbe egy időben, akik közül több mint 200-at bűnösnek ítélték.¹² Az intézkedésekkel több generáción át öröklődő földeket vettek el, rengeteg ember életét törték derékba.

Ezeket a dekrétumokat hamar tényleges fizikai megtorlások követték. A deportálások célpontjává vált felvidéki magyarok első csoportja az úgynevezett „*anyások*” voltak 1945. május 5-től. Róluk a kassai kormányprogram VIII. pontja rendelkezett: „*Azokat a németeket és magyarokat, akik az 1938-as müncheni döntés után költöztek a Csehszlovák Köztársaság területére, azonnal kiutasítják a köztársaságból, hacsak nem indul ellenük bűnvádi eljárás. Kivételt csak azok a személyek képeznek, akik Csehszlovákia érdekében tevékenykedtek.*”¹³ A fentiek értelmében a lakosságcsere-egyezmény megkötéséig megközelítőleg 40 000 magyart űztek vissza Magyarországra.¹⁴

A magyarságot sújtotta a csehszlovák kormány 71/1945. és a 88/1945. rendeletei is, melyek kényszermunkát írtak elő az állampolgárságukat veszített személyek számára. A rendelkezést a kitelepített szudétanémetek kieső munkaerejének pótlására találták ki **(7. fénykép, 94. oldal)**. A kényszermunka és a belső telepítések legfőbb célja a magyar többségű etnikai tömbök feldarabolása volt, ez nagyjából 260 települést jelentett. A legtöbb problémát a Galánta-Érsekújvár-Verebély-Léva vonaltól délre eső területek okozták, mivel itt volt a legnagyobb a magyarság aránya. Kezdetben ez az intézkedés csak egyes személyeket kötelezett csehországi közmunkára, viszont mivel az otthonmaradt családtagok akadályozták az ezzel együtt folyó belső telepítéseket, hamarosan egész családokat vittek el munkaszolgálatra. A csehszlovák kormány először önkéntes alapon várta a jelentkezőket, viszont az elvárt 50-80 000 munkás helyett csak 299 érkezett, ezért hamarosan a kényszerítés eszközhöz nyúltak.¹⁵

A rendeletek brutális kegyetlenséggel való végrehajtása 1946. november 17-én kezdődött. A csehszlovák hatóságok embertelen módszerek széles tárházát alkalmazták határon túl élő magyarokkal szemben. A hideg téli hónapokban megtiltották a fűtőeszközök elvételét, mivel a betelepülő szlovák kolonistáknak teljesen berendezett házakat kellett meghagyniuk a kényszermunkára kitelepített magyar családoknak. A csehszlovák sajtó emberséges körülményekről írt a kényszermunkások szállításával kapcsolatban, viszont a valóságban rossz állapotú teherkocsikra zsúfolták fel a szerencsétlen embereket, így többen már az út során megbetegedtek vagy meghaltak. A magyarokat azzal is megszégyenítették, hogy leendő gazdáik mintegy „embervásáron” válogatták ki őket. Legtöbb helyen fűtetlen pajtákba, istállóknak kaptak „szállást”, a kisebb gazdaságokban gyakran ki sem fizették a munkájukat. Csekély reménysugarat az otthonról érkező levelek, csomagok és az egyházi gondozás jelentettek. A magyar kormány közbenjárására Vladimír Clementis külügyi államtitkár 1947. február 27-ével leállította a magyar kényszermunkások Cseh- és Morvaországba történő deportálását. 1949-ig a hivatalos transzportok fokozatosan szállították haza a kényszermunkaszolgálatosokat, akiknek a hazatérése korántsem volt egyszerű. Az elhurcoltak csaknem felének lakhelyét ugyanis már szlovák telepes családoknak utalták ki, így tulajdonképpen nem volt hova hazatérniük, a semmiből kellett új otthonot teremteniük. Ez a kényszermunka több mint 40.000 felvidéki magyart érintett közvetlenül.¹⁶

Az említett intézkedések célja az egységes magyarlakta tömbök feldarabolása, illetve a létében fenyegetett kisebbség menekülésre kényszerítése volt, ami részben sikerrel is járt, mivel a megrémült felvidéki magyarok nagy számban a Magyarországra való menekülést választották. A csehszlovák kormány az illegális határátkelések fölött természetesen szemet hunyt, erre utal a külügyi államtitkár döbbenetesen cinikus utasítása: „...a rendőrség és a határőrség ne akadályozza a magyar nemzetiségű személyek illegális határátlépését, kivándorlását Magyarországra, mert ez a kitelepítés speciális formája, távozásukkal emelkedik a lakosságcsere keretében Szlovákiát elhagyni kényszeríthető magyarok száma”.¹⁷ Ennek ellenére a határátkelés nem volt akadálytalan, többeket lelőttek vagy a Dunába fulladtak.

V. Clementis a végsőig kitartott a teljes és egyoldalú kitelepítés mellett, annak ellenére, hogy a kegyetlenkedésekre már a nemzetközi (svájci és francia) sajtó is felfigyelt.¹⁸ A határozott magyar ellenállás hatására taktikát váltottak, látszólagos kedvezményeket ígértek a magyaroknak, például leállították a vagyonekbevonásokat. Ez még egy fegyvert adott a kezükbe, hisz ezek addig voltak érvényesek, amíg a magyarok együttműködtek velük.

A magyar diplomácia készített egy jegyzéket, amiben többek között kérték az északon élő magyarok polgárjogának visszaadását. Clementis egy mozdulattal lesöpörte a magyar javaslatokat és csak annyit mondott: „*a magyar fél néhány kérdésben való eltérés ellenére, alapjában véve elfogadta a csehszlovák álláspontot*”.¹⁹

1946. február 27-én Magyarország végül elfogadta a csehszlovák kormány feltételeit és aláírta a csehszlovák-magyar lakosságcsere egyezményt. Ennek ellenére Clementis további jegyzékekkel bombázta a nagyhatalmak diplomatáit, melyekben a lakosságcsere felül 200 000 magyart akart kitoloncolni. Az eddig is elutasító Nagy-Britannia azonban továbbra sem változtatott álláspontján annak ellenére, hogy a Szovjetunió a kezdetektől fogva támogatta az ötletet.²⁰

A lakosságcsere alapja az volt, hogy a felek szám szerint ugyanannyi lakost telepítenek át. Ez azonban tarthatatlan volt, mivel sokkal több magyar élt Csehszlovákiában, mint szlovák Magyarországon. Közülük sokan nem is akartak áttelepülni, hiszen generációk óta itt éltek. Kezdetben a propagandisták a magyarországi szlovákságot megfélemlíteni akarták, de mivel mindez jórészt hatástalan maradt, a magyar kormány nyomására egyre inkább a meggyőzés lett az eszközük. A magyar kormány is létesítettek az áttelepülőknél egy érdekvédelmi szervezetet, a Magyar Áttelepítési Kormánybizottságot. Ez ellenőrizte a kitelepülők adatait, megpróbálta megvédeni az áttelepülő magyarokat a helyi túlkapasztól, segített nekik a vagyonuk átmentésében.

Már 1945 közepén hazahívta a Szlovák Nemzeti Tanács a „*külföldre szakadt szlovákokat*”. Ennek egyetlen célja volt, hogy a Csehszlovákiából kitelepített családok helyére szláv népesség kerüljön, ezzel is tovább „javítva” a nemzetalkotó etnikumok arányát.²¹

A lakosságcsere-egyezményben külön megfogalmaztak egy, a háborús bűnösök egyoldalú kitelepítéséről szóló vonatkozó pontot is. A szlovákok eredetileg 39 000 embert akartak volna ezen a címen elküldeni, viszont a magyar kormány ezt elfogadhatatlannak tartotta. A magyar álláspontot a kérdésben Gyöngyösi János külügyminiszter így fogalmazta meg: „*tízezzrel ítéljük el az ártatlan magyarokat, s ugyanekkor a szlovák fasiszták és háborús bűnösök csak jelképes büntetést kapnak*” **(8-9. fénykép, 94. oldal)**. Csehszlovák nyomásra végül az egyezmény eredeti kereteit (1000 fő) messze túllépve 3007 felvidéki magyart deportáltak háborús bűnösök elkövetésének vádjával.²²

Újabb félelemre adott okot a két szomszédos ország kommunista pártjai által 1948. augusztus 7-én aláírt Okáli-Heltay paktum, ami elvileg lehetőséget adott a lakosságcsere kibővítésére. Ha találnak még 10.000 áttelepülni akaró szlovákot, akkor Magyarországnak

kötelessége befogadni ugyanennyi magyart. Végül az egyezés nem került át hivatalos diplomácia szintjére. Ennek ellenére majdnem 1000 főt telepítettek ki ez alapján, mivel a családegyesítés is egy pontja volt a paktumnak.²³

A lakosságcsere során 89 660 magyart telepítettek ki Csehszlovákiából, míg Magyarországról 73 273 szlovák vállalta az áttelepülést.²⁴ A mérsékelt becslések szerint összességében közel 140 000 magyarnak kellett elhagynia otthonát, azonban a témával foglalkozó szakirodalomban 200 000 főről szóló adatokat is találunk. A különbségeket az adhatja, hogy egyes számítások belefoglalják, míg mások nem az önkéntes áttelepülőket és a Csehszlovákia-be deportáltakat. Az áldozatoknak több generáción átívelő otthonaikat kellett otthagyniuk, az események sok családot szakítottak szét, taszítottak a porba.

Hivatalosan 1948. december 22-én fejeződött be a lakosságcsere **(10-13. fénykép, 95. oldal)**. A csehszlovák kormánynak a magyarság kitelepítése nem került semmibe, mivel az összes költséget a magyar államra hárították, és ezen felül az elkobzott földekből és ingóságokból rengeteget nyertek.²⁵ A 26. számú véghatározat kimondta, hogy a magyarok részéről szükséges ingóságok elvihetőek, a feleslegesek eladhatóak, viszont a műkincseket nem engedték kivinni. Ezzel szemben a hatóságok erőszakkal megfosztottak sokakat a vagyonuktól, nincstelenként toloncolták őket Magyarországra.²⁶

A Felvidéken maradt magyarok sorsa is keserűre fordult 1945 után. Az erőszakos asszimilációt erőltető Szlovák Liga a meggyötört magyaroknak felkínálta a reszlovakizáció lehetőségét, akiket két nagy csoportra különítettek el: a dél-szlovákiai magyarlakta tömbökben lakókra és az északi szórvány magyarságra. Az alapján is kategorizálták őket, hogy hajlandók-e a beolvadásra vagy ragaszkodtak magyarságtudatukhoz. Így lett a reszlovakizáció a megfogalmazása első pillanatától kezdve a lakosságcsere egyik segítője. Párhuzam vonható a kitelepített magyarok és németek között, viszont nagy különbség, hogy míg a németeknél félték a „visszacsehesedéstől”, nem akarták, hogy itt maradjanak, és új konfliktusokat okozzanak, a magyaroknak megengedték az asszimilációt. A programot 1946. június 17-én hirdették meg, lehetőséget adva, hogy „*az elmagyarosított szlovákok visszatérjenek őseik nemzetébe*”.²⁷ A csehszlovák hatóságok körülbelül 100 000 magyart akartak ebben a formában erőszakosan asszimilálni. A kormány megfélemlítő politikájának hatására például Pozsonyban 2158 magyar jelentkezett a reszlovakizációra. Bár azoknak, akik már a kitelepítettek körébe tartoztak, maradásra így sem volt lehetőségük. Sokan ugyanis csak azért csatlakoztak ehhez a programhoz, mivel úgy érezték, ez az egyetlen lehetőségük a maradásra.²⁸

A magyarokat nem volt elég névlegesen szlovákká tenni, át is kell őket nevelni. Ennek a folyamatát két alapvető részre osztották. Az első lépésben a szlovák kultúrát próbálták az reszlovakizálókhoz közelebb hozni, azáltal, hogy nagy hangsúlyt kaptak a helyi nemzeti ünnepek. A magyarokba úgy próbálták elültetni az identitástudatot, hogy csoportokat szerveztek belőlük. Ezeknek a szervező elve az volt, hogy minél fiatalabb

korban elkezdhesék a szlovákká nevelést, így már iskolás kor előttiékből is alakítottak ilyen közösségeket. A második fázis az „új szlovákok” átnevelése volt, meg akarták törni a megmaradt magyarságtudatukat. A kormány betiltotta a magyar nyelv használatát még a magánéletben is, elvették a magyaroktól a saját nyelvű ígéhirdetést is. Ennek ellenére mind a református, mind a katolikus lelkészek több helyen tartották magukat a magyar nyelvhez, ilyen volt például Vágsellye vagy Érsekújvár. Ez odáig vezetett, hogy a magyar papságot gyorsított eljárással toloncolták ki. A Szlovák Liga még a kifejezetten magyar történelmi örökségek tudatát is el akarta venni, például a magyar szentek képeinek vagy II. Rákóczi Ferenc síremlékének eltávolításával. Mintegy 327 000 magyar vett részt a „nemzeti átnevelésben”, viszont a folyamat eredménye a vártaktól eltért, ugyanis a reszlovakizálók szinte ugyanakkor kapták vissza az állampolgárságukat, mint azok, akik nem vettek részt a programban. A reszlovakizáció egyetlen eredménye a csehszlovák statisztikákban a magyarság számarányának időleges csökkenése volt.

A fentiekből kitűnik, hogy a felvidéki magyarság kálváriáját nem lehet a lakosságcsere fogalmával lefedni, mivel a számok egyáltalán nem voltak arányosak, és a csehszlovák kormány célja egyértelműen az országuk „megtisztítása” volt a kisebbségektől. Egy „tisztességes” lakosságcsereben a felek közösen dolgoznak azért, hogy az érintett etnikumok áttelepülése a lehető legproblémamentesebb legyen. A csehszlovák kormány célja ezzel szemben a felvidéki magyarok minél teljesebb elűzése, vagyonuk megszerzése, és egy tisztán csehek és szlovákok lakta nemzetállam kíméletlen eszközökkel történő létrehozása volt.

Nevezhetjük-e az 1946-1948 között történeteket genocídiumnak? Az Idegen szavak és kifejezések szótára szerint a genocídium meghatározása: „népirtás, egy nép vagy népcsoport szervezett, tömeges legyilkolása”. A kitelepítés során mind a németeket, mind a magyarokat érték atrocitások, találunk példát brutális tömeggyilkosságokra is. Ennek ellenére maga az esemény nem vezetett a felvidéki magyarság teljes kiirtásához. Minden igyekezet ellenére nem sikerült elérni a felvidéki magyarság teljes felszámolását, aminek legszembetűnőbb bizonyítéka, hogy Szlovákia területén napjaikban is több mint félmillió magyar él.²⁹

Véleményünk szerint ezekre a szörnyűségekre a legmegfelelőbb kifejezés az etnikai tisztogatás, amelynek célja egy adott ország vagy terület etnikai összetételének megváltoztatása. Ez végbemehet egy szisztematikus kiszorító politika révén, melynek során az érintett kisebbség tagjait arra kényszerítik, hogy elhagyják otthonaikat, de jelentheti egy adott etnikai csoport erőszakos és gyors kiűzését, amely tulajdonuk kifosztásával, letartóztatásokkal, gyilkosságokkal jár. Ezek a támadások a kisebbségek ellen szinte mindig emberiség elleni bűntettek elkövetésével járnak. Maga az etnikai tisztogatás fogalma jóval később, a délszláv háborúval kapcsolatban vált közismertté, amely során egy soknemzetiségű ország egyes népcsoportjai akartak maguknak nagyobb életteret, amit a beékelődött kisebbségek tömeges kiirtásával, elűzésével vittek véghez.³⁰

Függetlenül azonban a fogalom „megszületésének” a korától, véleményünk szerint a fenti leírás szinte tökéletesen illik a felvidéki magyarok szenvedéstörténetére. A csehszlovák állam deklaráltan, rövid idő alatt egy kizárólag csehek és szlovákok által lakott nemzetállamot akart létrehozni. Az úgynevezett lakosságcsere során a magyarokkal szemben tömegesen alkalmazott kegyetlen és embertelen eljárásaik is ezt támasztják alá. Csehszlovákia részéről az ebben az időszakban a szudétanémetek ellen - ha lehet még nagyobb brutalitással - elkövetett erőszakos kitelepítés alapossága miatt már szinte a genocídium kategóriájába is sorolható.

A felvidéki lakosság elűzésével kapcsolatos fájó emlékek számos érintett család génjeiben meghúzódnak. Rájuk is emlékezünk 2013 óta minden év április 12-én – az első két vonat indulásának napján – a Felvidékről kitelepítettek emléknapján.³¹

IRODALOM ÉS FORRÁS:

- ¹ Szarka László: Felvidéki magyarok kitelepítése és deportálása 1945-1948 között „Madari za Dunaj”, 2014, 134. oldal
- ² http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1946_februar_27_a_csehszlovak_magyar_lakossagcsere_egyezmey_ala_irasa/ (2019.06.13.)
- ³ Szarka László: Jogfosztó jogszabályok Csehszlovákiában 1944-1949, 2005, 15. oldal
- ⁴ Szarka László: Felvidéki magyarok kitelepítése és deportálása 1945-1948 között „Madari za Dunaj”, 2014, 5-6. oldal
- ⁵ <http://nemet-sorstragedia.lorincz-veger.hu/menekules-sudetenland.html> (2019.06.13.)
- ⁶ Szarka László: Felvidéki magyarok kitelepítése és deportálása 1945-1948 között „Madari za Dunaj”, 2014, 6-7. oldal
- ⁷ Szarka László: Jogfosztó jogszabályok Csehszlovákiában 1944-1949, 2005, 26-27. oldal
- ⁸ Szarka László: Jogfosztó jogszabályok Csehszlovákiában 1944-1949, 2005, 93. oldal
- ⁹ Szarka László: Jogfosztó jogszabályok Csehszlovákiában 1944-1949, 2005, 27. oldal
- ¹⁰ Szarka László: Jogfosztó jogszabályok Csehszlovákiában 1944-1949, 2005, 27. oldal
- ¹¹ Szarka László: Jogfosztó jogszabályok Csehszlovákiában 1944-1949, 2005, 93-157. oldal
- ¹² Szarka László: Felvidéki magyarok kitelepítése és deportálása 1945-1948 között „Madari za Dunaj”, 2014, 130. oldal
- ¹³ Szarka László: Felvidéki magyarok kitelepítése és deportálása 1945-1948 között „Madari za Dunaj”, 2014, 57. oldal
- ¹⁴ Szarka László: Felvidéki magyarok kitelepítése és deportálása 1945-1948 között „Madari za Dunaj”, 2014, 7. oldal
- ¹⁵ Szarka László: Felvidéki magyarok kitelepítése és deportálása 1945-1948 között „Madari za Dunaj”, 2014, 11-15. oldal
- ¹⁶ Szarka László: Felvidéki magyarok kitelepítése és deportálása 1945-1948 között „Madari za Dunaj”, 2014, 13. oldal
- ¹⁷ Szarka László: Felvidéki magyarok kitelepítése és deportálása 1945-1948 között „Madari za Dunaj”, 2014, 12. oldal
- ¹⁸ Szarka László: Felvidéki magyarok kitelepítése és deportálása 1945-1948 között „Madari za Dunaj”, 2014, 17. oldal
- ¹⁹ Szarka László: Felvidéki magyarok kitelepítése és deportálása 1945-1948 között „Madari za Dunaj”, 2014, 19. oldal
- ²⁰ Romsics Ignác: Magyarország története a 20. században, 2010, 298. oldal
- ²¹ Szarka László: Felvidéki magyarok kitelepítése és deportálása 1945-1948 között „Madari za Dunaj”, 2014, 9. oldal
- ²² Szarka László: Felvidéki magyarok kitelepítése és deportálása 1945-1948 között „Madari za Dunaj”, 2014, 25. oldal

- ²³ Szarka László: Felvidéki magyarok kitelepítése és deportálása 1945-1948 között „Madari za Dunaj”, 2014, 24. oldal
- ²⁴ Szarka László: Felvidéki magyarok kitelepítése és deportálása 1945-1948 között „Madari za Dunaj”, 2014, 26. oldal
- ²⁵ Szarka László: Felvidéki magyarok kitelepítése és deportálása 1945-1948 között „Madari za Dunaj”, 2014, 26-27.
- ²⁶ Szarka László: Felvidéki magyarok kitelepítése és deportálása 1945-1948 között „Madari za Dunaj”, 2014, 23. oldal
- ²⁷ Szarka László: Felvidéki magyarok kitelepítése és deportálása 1945-1948 között „Madari za Dunaj”, 2014, 16. oldal
- ²⁸ Szarka László: Felvidéki magyarok kitelepítése és deportálása 1945-1948 között „Madari za Dunaj”, 2014, 15-18. oldal
- ²⁹ https://index.hu/kulfold/2011/05/21/mennyi_magyar_el_szlovakiaban/ (2019.06.13.)
- ³⁰ <http://tarstudszotar.adatbank.transindex.ro/?szo=18> (2019.06.13.)

KÉP:

1. kép: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/85/Poster_Protektor%C3%A1t_-_Rozkas_pro_obyvatele_1939_%2801%29.jpg (2019.06.13.)
1. fénykép: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2a/Attlee%2C_Truman_and_Stalin_at_Potsdam.jpg (2019.06.13.)
- 2-6. fénykép: <http://nemet-sorstragedia.lorincz-veger.hu/menekules-sudetenland.html> (2019.06.13.)
2. kép: <https://m.instory.cz/galerie-zpravy/1/4422> (2019.06.13.)
3. kép: <https://www.euro.cz/politika/benesovy-dekrety-dabelsky-plan-budeme-jechtit-zrusit-rekl-madarsky-ministr-1352369?szn-session=www.euro.cz> (2019.06.13.)
7. fénykép: https://index.hu/tudomany/tortenelem/2015/08/02/deportalasokkal_akartak_magyartalanitani_szlovakiat/ (2019.06.13.)
8. fénykép: <https://mult-kor.hu/cikk.php?id=16395&pIdx=2&print=1> (2019.06.13.)
9. fénykép: https://en.wikipedia.org/wiki/Vladim%C3%ADr_Clementis (2019.06.13.)
10. fénykép: <https://magyartudat.com/orban-viktor-a-magyarorszagi-nemetek-elhurcolasa-a-nemzet-potolhatatlan-vesztesege/> (2019.06.13.)
- 11-12. fénykép: <https://www.origo.hu/tudomany/20130715-a-svabok-kitelepítése-magyarorszagrol.html> (2019.06.13.)
13. fénykép: <https://felvidek.ma/2018/03/szomorol-mosonszolnokra-kitelepites-1948/> (2019.06.13.)

DÖMÖTÖR ZSÓKA, FATA FLÓRA, ORBÁN DORINA KÍRA
(*Batthyány Lajos Gimnázium*):

A SZÍV EMBERE

1887. december 25-én született városunk egykori polgármestere, Krátky István, akár egy karácsonyi ajándék **(1. fénykép, 96. oldal)**. Későbbi tevékenysége igazolta, hogy valóban egy ajándékot kapott a közösség személyében, hiszen „a Krátky-féle városvezetés egyet jelentett Nagykanizsának a trianoni gazdasági romokból fönixmadárként való felemelkedésével”. Kortársai a „Szív embere”-ként emlegették őt emberi hozzáállása és a város polgáraival való közvetlen viszonya miatt.

Családja eredetileg Rohoncra származott Nagykanizsára. Nagyapja kereskedelemmel foglalkozott Kiskánizsán, nagyanyja ottani polgárcsaládból származott. Édesapja, Krátky József telekkönyvvezetőként tevékenykedett. István színjeles tanuló volt, 11 éves korától maga kereste meg a taníttatásához szükséges pénzt, más diákok korrepetálásával. A nagykanizsai Piarista Gimnáziumba járt és itt érettségizett. Ezután a fővárosban, a Pázmány Péter Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karán szerzett diplomát. Ebben az időszakban többször részt vett a Budapesten tanuló zalaiak által alapított kör rendezvényein hegedűsként. 1910-ben avatták jogdoktorrá. Ezután hazatért szülővárosába, ahol néhány évig ügyvédjelöltként dolgozott és időközben letöltötte a kötelező katonai szolgálatát.

1915-ben Nagykanizsa főjegyzőjévé választották ellenjelölt nélkül. Az I. világháború őt is kimozdította hivatalából. 1916-ban bevonult az I. Armée Kommandóhoz. Tartalékos főhadnagyként, koronás arany érdemkereszttel szerelt le a háború végén. Ezekben a zavaros, zord esztendőkhöz újra a város tisztviselőjeként két évig, a legínségesebb időkben vezette a közellátási üzemeket.

1923-ban Nagykanizsa jelentős eseményként élte meg Horthy Miklós kormányzó látogatását, akit immár újra főjegyzőként, Krátky István köszöntött a város nevében üdvözlő beszédében. Ebben kiemelte, hogy Kanizsa ismét végvár lett, hiszen mindössze 15 km-re húzódott a trianoni határ. Felhívta a figyelmet az összefogásra, a haza újjáépítésére; munkára és hazaszeretetre buzdította a nemzetet, hiszen csak ez hozhatta meg a feltámadást. Már ekkor megalapozta azt a feltevést, miszerint: „mindenkor úgy fognak egykor visszagondolni, mint a megújulás, a hatalmas fejlődés időszakára.”

1920 és 1924 között az Árvizsgáló Bizottság elnökeként folytatott tevékenységét a kereskedelmi miniszter is elismerte. A csaknem másfél évtizedes főjegyzői pályafutása során a közérdekében folytatott állhatatos munkájával, józan, demokratikus elveivel, kiváló szónoki képességeivel, az egész város megbecsülését kiérdemelte.

Mindezeknek köszönhetően 1930. február 10-én 70:15 arányú szavazattal választották meg polgármesternek, a régi polgármester dr. Sabján Gyulával szemben. Krátky István párton kívüli jelöltként indult, azonban „szigorúan keresztény nemzeti alapon.” Beszédeiben hangsúlyozta, hogy számára a kereszténység kizárólag vallási és világnézeti fogalom, de semmiképp nem politikai. Polgármesterré választásakor tudatában volt annak, hogy a város nehéz időszakát éli, ezzel kapcsolatban így vélekedett: „Sivár és vigasztalan gazdasági viszonyok között súlyos örökséget vesznek át.”

Kinevezésekor azt mondta: *„Én úgy fogom fel hivatásomat, hogy a polgármester nemcsak a városi közigazgatás vezetője, nemcsak a városi tisztviselői kar feje, s a város első tisztviselője, hanem a szó nemes értelmében a polgárok mestere, a legelső polgár a kötelesség teljesítésében...”*

Dr. Krátky István polgármester a város köz-, társadalmi és szociális életében jelentékeny szerepet töltött be. A sportfejlesztéshez maradandó értékekkel járult hozzá, hiszen az új strandfürdő és a sportuszoda létesítésére is nagy hangsúlyt fektetett. Az anya- és csecsemővédő szervezet kiépítése és fejlesztése, a bábaképző felállítása, a kórházkápolna, a piarista kápolna, a Vécsey-utcai iskola, a református templom, a modern vajgyár, a 20-as honvédemlékmű, a 48-as emlékmű, az országházszó, az irredenta emlékmű, a Notre Dame leánylíceum, az új törvényszéki palota, a kiskánizsai új iskola, a Petőfi utcai iskola mind az ő polgármesterségéhez kötődnek **(2., 3., 4. és 5. fénykép, 96-97. oldal)**. Dr. Krátky István neve kitörölhetetlenül belevésődött a nagykanizsai polgárok emlékezetébe. Az egyik legjelentősebb sikere a város számára a MAORT Zala megyei központjának Nagykanizsára való telepítése volt.

1930-tól Kanizsa is bekapcsolódott a Budapestről kiinduló „Virágos Budapest - Virágos Magyarország” jelszavú, hazafias irányú mozgalomba, melynek célja: „hintsenek virágdísz Magyarországot városai [...] s majdan a kivirágzott városok virággal hintett utai vezessenek el bennünket a virágos Nagymagyarországba.” A Krátky István által 1930 októberében meghirdetett program nemcsak a virágok kultuszát jelentette, hanem egyben az optimizmust és hitet Nagykanizsa jövőjével kapcsolatban. Erős Rezső városi erdőmérnök az irredentizmus és a hazafiasság jegyében tervezte meg az utakat és tereket díszítő virágágyakat. A Horthy Miklós út (mostani Ady Endre út) mentén a vasútállomásról kezdődően az „Igazságot Magyarországnak!” felirat volt olvasható, ezt követte Magyarország virágokból kirakott térképe a „Nem, nem, soha!” felirattal, az útvonal hosszában pedig az elszakított városok névsorát lehetett látni.

Hivatalát 1944. április 4-ig gyakorolta, amikor is az ország német megszállása után a város képviselőtestülete felfüggesztette állásából, majd májusban nyugdíjazták. Ennek okai politikai álláspontjából adódtak, hiszen köztudott volt róla náci- és nyilasellenes beállítottsága. Mindemellett jó kapcsolatot ápolt a város korábbi liberális és keresztény párti köreivel, így megbízhatatlannak tartották. Kényszernyugdíjazását követően a város ügyeire nem volt hatással.

A háború után újra magánügyvédként kezdett dolgozni, saját irodát nyitott. Időközben fia, dr. Krátky Tibor is ügyvédi diplomát szerzett, így csatlakozott hozzá a francia hadifogságból hazatérve. 1951-ben elvették lakását, innentől fogva Balatonberényből járt Nagykanizsára, ahova időközben lánya családját is kitelepítették. 1952-ben a kitelepítések során a Krátky családot, a három kisunokával együtt a Hortobágyra hurcolták. Krátky István ekkor már súlyos szívbetegekben szenvedett. 15 hónapnyi

internálás után Budapestre ment, munkaszálláson lakott, míg családja Ócsán élt. 1954-től raktárkezelőként dolgozott a Nyugati pályaudvaron. 1956 dermesztően hideg télben Budapest és Ócsa között, a vonaton érte a halál.

Bár Dr. Krátky István halála előtt meghagyta családjának, hogy szeretett városa, Nagykanizsa földjében kíván végső nyughelyet találni, 1956. február 10-én azonban a család, mivel a nagy hideg miatt a szállítást nem tudták megoldani, ideiglenesen Ócsa községben temettette el. Hamvait 1957 áprilisában exhumálták, és szállították haza Nagykanizsára, ahol a hónap 26. napján lelt örök nyugalmat a családi kriptában.

A város közgyűlése 2005-ben posztumusz díszpolgári címet adományozott neki, hiszen dr. Krátky István rendkívül sokat tett a város fejlesztésért, a gazdaság és a kultúra fejlődéséért, a polgárok életkörülményeinek javítása érdekében. A kitüntetést 2005. április 29-én, a Város Napján, dr. Krátky István nevében fia, dr. Krátky Tibor vette át.

Kanizsa sokak szerint legnagyobb polgármesterének emlékét ápolva 2014 őszén megalakult a Krátky István Zenei és Kulturális Közhasznú Egyesület. A város polgármesteri hivatalában egy Krátky-portré, a Batthyány Lajos Gimnáziumban pedig a néhai polgármester fotelje tekinthető meg, mint Krátky István földi hagyatéka. 2019 nyarán Dr. Lugos Margit felajánlásának köszönhetően hazaszállították Krátky István mintegy 1 millió forint értékű koncerthegegyét a városba, ami jelenleg a Thúry György Múzeum gyűjteményét gazdagítja **(6. fénykép, 98. oldal)**. A Kazinczy utcában – ahol a Krátky család az 1940-es években élt – tavaly ősszel felavatták az egykori városvezető emléktábláját **(7. fénykép, 98. oldal)**. Emellett tervben van közterület elnevezése Krátky Istvánról és egy sétáló szobor felállítása a belvárosban.

Városi séta Krátky István nyomában

Iskolánkból indulva felkerekedtünk, és rövid kanizsai séta során bejártuk a város legfőbb emlékeit, melyek néhai polgármesterünk gyümölcsöző munkássága idején jöttek létre **(8. fénykép, 99. oldal)**.

Részben iskolánk, a Batthyány Lajos Gimnázium mai épületében működött a XX. század elején a Notre Dame Leánylíceum. Az 1931-ben Krátky István elnöklétével a Nagykanizsai Iskolaegyesület alapította az intézményt, amelyet 1934-től a zalaegerszegi Notre Dame rend nővéreinek meghívásával egyházi kézbe adott. Katolikus iskolaként működött ugyan, de a '30-as évek elején még természetes volt, hogy a város izraelita családjainak lányai is keresztény iskolába járjanak.

Városának szolgálata mellett a zene is szerves részét képezte Krátky István életének. Gyermekkora óta részesült zenei oktatásban, így hegedülés terén magas szintre jutott. Gimnazistaként az iskolai ünnepségek és rendezvények gyakori szereplője volt, iskolás éve alatt vonósnégyest is alapított. Zene iránti érdeklődése felnőtt korában sem apadt

el, Nagykanizsa kulturális- és zenei életével és intézményeivel sokat foglalkozott, aminek köszönhetően létrejött a nagykanizsai zeneiskola. Zenészként együttesével részt vett a jótékonyági célból megszervezett nagyszabású Kálvineum-estélyeken. Az egyik ilyen eseményen találkozott Lajpczig Lolly kisasszonnyal, aki szavalatával lenyűgözte a fiatal Krátkyt. Alig két év múlva, 1914 februárjában eljegyezték egymást, majd egész életükben hű társai voltak egymásnak.

Képzeletbeli sétánk következő állomása az irredenta emlékmű **(9. fénykép, 99. oldal)**. A beszédes szobron láthatóak a megmaradt vármegyék címerei, és az elszakított megyék üres címerpajzsai is. A feliratokon nemzeti tragédiáink színhelyei, felül körben pedig a magyar Hiszekegy első sora olvasható. A szobor tetején elhelyezkedő négy allegorikus alak az ősi dicsőséget, a magyar vitézséget, a munkát és a szebb magyar jövőt jelképezi. Az 1934-ben felállított alkotást 1952-ben – ugyanabban az évben, amikor Krátky Istvánt és családját internálták – egyetlen éjszaka alatt ledöntötték, maradványait pedig elásták. Később ezen a helyen állt a kanizsaiak által csak „Jancsi és Juliska” néven emlegetett, a Tanácsköztársaság emlékére emelt szobor.

Krátky István szívén viselte a kanizsai zsidóság sorsát. A második világháború előtt közel 3000 fős izraelita közösség élt városunkban, akiket a nyilasok 1944-ben a zsinagóga körüli területen kialakított gettóba költöztettek. Onnan deportálták a közösség nagy részét a megsemmisítő táborokba. A polgármester felemelte szavát polgártársai megmentéséért, aminek következtében a hatalmat átvevő fasiszta rezsim lemondatta hivataláról, s nem sokkal később szeretett városát is el kellett hagynia **(10. fénykép, 100. oldal)**.

A város utcáin sétálva lépten-nyomon a '20-as, '30-as évek Kanizsája jött velünk szembe. A város igazán sokat köszönhet egykori polgármesterének, a szív emberének, akinek portréja a mindenkori nagykanizsai polgármester hivatalának faláról néz le utódaira **(11. fénykép, 100. oldal)**.

IRODALOM:

- BARBARITS LAJOS (1929): MAGYAR VÁROSOK MONGRÁFIÁJA
NAGYKANIZSA. MAGYAR VÁROSOK MONOGRÁFIÁJA
KIADÓHIVATALA, BUDAPEST.
- ZALA ARANYKÖNYVE (A mi értékeink). Szerk. (1938) BENEDEK REZSŐ.
Gutenberg és Dél-Zalai Nyomda, Nagykanizsa.
- Károlyi Attila (2005): Nagykanizsa város előjárói. Szerzői kiadás.
- Dr. Cseke Ferenc(1994): NAGYKANIZSA ÉS KÖRNYÉKÉNEK TERMÉSZETI
VISZONYAI. In.: Nagykanizsa Városi Monográfia I. Szerk: Dr. Béli József.
Nagykanizsa Megyei Jogú Város Önkormányzata, Nagykanizsa.
- ZALAI KÖZLÖNY POLITIKAI LAP (51. ÉVFOLYAM), NAGYKANIZSA.

FORRÁS:

- A lokálpatrióta polgármester
https://www.zaol.hu/nagykanizsa/a-lokalpatriota-polgarmester-1832078/?fbclid=IwAR2fFnbglBuqKdgwteoyuETX_6KUK7JKf2-uHelMCpOc2fPXFoE58A7KMPQ (2018.01.18.)
- 80 éve nyílt meg a Notre Dame Lánylíceum
http://archivum.kanizsaujsag.hu/hirek/25080/80-eve-nyilt-meg-a-notre-dame-le-anyliceum/?fbclid=IwAR1eMC98ZFmlmRU_ceQ1keTVuFmbWMe374oAORbB3gJdKsKq9u7LZT-kL0A (2018.01.18.)
- A muzsikáló kanizsai polgármester Krátky István
http://www.nagykar.hu/?fbclid=IwAR3x6OV8peD1_NWeloo3nyHEQJCwjzW6HAdd7qo5PUV58mgcVkcZt8pTPO8 (2018.01.18.)
- A MUZSIKÁLÓ KANIZSAI POLGÁRMESTER 1-5.
<http://kataliszt.blogspot.com/search/label/Kr%C3%A1tky%20Istv%C3%A1n%20dr.> (2018.01.18.)
- A jövőt szem előtt tartva
https://kanizsaujsag.hu/hir/201712/a-jovot-szem-elott-tartva?page=3&fbclid=IwAR0aYNpTdLn5VPK2N6fciajWS_U49Xup-HWSrC3fzSWHZ44ztvKqW-BR7hM (2018.01.20.)
- Az egykori polgármester, Dr. Krátky István unokája érkezett Nagykanizsára
<http://archivum.kanizsaujsag.hu/hirek/37188/az-egykori-polgarmester--dr-kratky-istvan-unokaja-erkezett-nagykanizsara/?fbclid=IwAR1mdcpZ5Kwq0IlNh13fOUO3LQvsgIRCFbJukD0rSKV7hv48fzAVkz6xs-I> (2018.01.20.)

- A neve egyet jelent Nagykanizsa acélos élni akarásával
http://archivum.kanizsaujsag.hu/hirek/37404/a-neve-egy-et-jelent-nagykanizsa-acelos-elni-akarasaval/?fbclid=IwAR0ZgX_YgaUny8XiJlOTTDZnnlMwczU0yBlhVRoDUzK5IHvKNrcED_Xw99s (2018.01.20.)
- Tarnóczy Attila: Hol, mi? Kanizsai házak és lakói 172-186.
<http://holmi.nagykar.hu/irasok/4578/1.html> (2018.01.20.)

KÉP:

- 1. fénykép: Krátky István portréja
https://www.telepesek.hu/magunkrol_2017.html (2018.01.18.)
- 2. fénykép: A nagykanizsai református templom
<http://holmi.nagykar.hu/files/106/K%C3%A1lvin.01.%20%C3%89-r%C3%B3l.jpg> (2017.02.14.)
- 3. és 4. fénykép: A 20-as és 48-as gyalogezred hőseinek emlékműve
<https://www.kozterkep.hu/666/20-honved-gyalogezred-emlekmuve#vetito=58325> (2017.02.14.)
<https://www.kozterkep.hu/361/48-gyalogezred-emlekmuve-petofi-szobor#vetito=37262> (2017.02.14.)
- 5. fénykép: A város vezetősége a 20-as gyalogezred honvédemlékművének avatásán 1930-ban (Fotó: Thúry György Múzeum, 1943)
<https://kanizsaujsag.hu/hir/201810/ero-buszkese-es-elegancia> (2018.11.12.)
- 6. fénykép: A Krátky-hagyaték részét képező koncerthege-dű megszólaltatása az emléktábla avatásán
<https://www.lokal.hu/2019-10-emlektabla-a-legendas-polgarmesternek/> (Fotó: Gergely Szilárd, 2019.10.20.)
- 7. fénykép: A nagykanizsai Krátky István emléktábla
<https://kanizsaujsag.hu/hir/201910/lelepleztek-dr-kratky-istvan-a-varos-1930-es-1944-kozotti-polgarmesterenek-emlektablajat> (2019.10.20.)
- 8. fénykép: Krátky István családja körében
<https://kanizsaujsag.hu/hir/201712/szazharminc-eve-szuletett-a-sziv-embere> (2018.01.18.)
- 9. fénykép: A Nagy-Magyarország emlékmű 1935-ben (Tüttő Jenő képe)
<http://holmi.nagykar.hu/irasok/4578/1.html> (2018.01.18.)
- 10. fénykép: A nagykanizsai zsinagóga belső tere
<http://www.zsinagogak.hu/index.php/nagykanizsa/> (2019.01.24.)
- 11. fénykép: Csapatunk a polgármesteri hivatal Krátky-portréjával
A szerzők tulajdonában (2018.10.20.)

JORDÁN LUKÁCS, KISS ANDREA, SCHLICHTHUBER KLAUDIA
(ZSZC Keszthelyi Közgazdasági Szakgimnázium):

A TÖRTÉNELEM ÉS A KÖZGAZDASÁGTAN SZINERGIÁJA

(RÖVID ÖSSZEFOGLALÓ, KERESZTMETSZET)

Szinergia fogalma: együttműködés, együtt hatás. Szerencsésebb, igaz kicsit „nehézkesebb” nyelvtörőbb, de közelebb áll a tartalomhoz az együttműködési többlethatás kifejtés. Jobb, mert kihangsúlyozza, hogy több a két rész összegénél.

Dolgozatunkban két „időben lehetőség” adódik a kapcsolatok elemzésére, összekapcsolására a történelmi és gazdasági szempontok érvényesítésének a területén. Nagyon izgalmas feladat volt számunkra általunk választott történelmi múlt és jelen gazdasági szemléletű összekapcsolása.

Azért is érdekes ez a szempontrendszer, mert számos példa mutatja, hogy megvalósítható, sőt eredményesen működtethető. Legjobb talán a francia Guédelon vára ahol lassan húsz éve építenek korazonos technikával egy középkori várat **(1. fénykép, 105. oldal)**.

Valójában erre a sikerre alapozzuk elképzelésünket, valósítsuk meg Fenékpusztán a mi római múltunkat.

1. FENÉKPUSZTA TÖRTÉNELME

Az előadásunk tárgya a történelem és a közgazdaság szinergiájának témakörében a Keszthely közelében fekvő Fenékpusztta történelme és jelenkori hasznosításának lehetőségei voltak. Sok szempontból igaz a mondás, amely szerint a jelen a múlt tükrében értelmezhető igazán. Ebből adódóan beszámolónkat két részre osztottuk. Az elsőben Fenékpusztta korokon átívelő, színes és mozgalmas történelmét ismertetném, amely sok szempontból segíti a XXI. századhoz kapcsolódó, a térség gazdasági hasznosítását célzó feltevés megértését.

Fenékpusztta egy Keszthelytől hat kilométerre, délre elhelyezkedő terület, amelyet egy 1347-ben kelt oklevél említett meg első ízben. A térség neve az ókorban (a római provincia, Pannónia részeként) Valcum volt. A ma is használatos elnevezéséből a „fenék” szó elsősorban arra utal, hogy a Balaton vízállása az ókorban igen alacsony volt.

Ha Fenékpusztta történelmét az őskortól tekintjük át, megállapítható, hogy a hely már ekkor is lakott volt, hiszen több tárgyi lelet és bizonyíték is utal az ekkor itt élők kereskedelmére. Ezen leletek közül talán leginkább egy kultikus, rézkori épületben talált triton csigakürt emelkedik ki. Az őskorban itt élő emberek szükségleteit nem fedezhette teljes mértékben az állattartás és a földművelés, ebből adódóan a vadászat, a halászat, illetve a gyűjtögetés feltehetően továbbra is fontos szerepet játszott a mindennapjaikban (Ennek bizonyítékeként említhető a csaknem két méter mély tőzeg alól kiásott, késő rézkori vízi halászkunyhó és annak tárgyi leletei.)

Fenékpusztta történelmének talán legkiemelkedőbb része az ókorhoz kapcsolódik. Miután Kr. e. 13 és Kr. e. 8 között Tiberius meghódította a Dunántúlt, az első század táján jött a térségben létre Pannónia provincia. Pannónia főleg határvédelmi szerepet töltött be

a Duna mentén. Itt több száz méter hosszúságban, kőből és földből épített erődök védték a római népet az északi barbárok támadásaitól. Ekkoriban Pannónia sokkal nagyobb volt, mint a mai Dunántúl, mivel hozzá kapcsolódott a mai Ausztria keleti része, Horvátország és Szlovénia egy része is. Ebben az időben a provinciából Itáliába exportáltak gabonát, állatbőrt, vadállatokat és prémet, továbbá a Balti-tengert Itáliával összekötő Borostyánút is Pannónián haladt át. A provinciát ezentúl egy Óbudát (Aquincum) Aquileia-val összekapcsoló kereskedelmi útvonal, illetve egy Pécsset (Sopianae) Trierrel (Augusta Treverorum) csatlakoztató másik útvonal is átszelte (az utóbbi útvonal mentén feltehetően római polgárjoggal rendelkező kelta kereskedők éltek, de a barbárok betörései 160-tól elnéptelénítették falvaikat). Habár a provincia kereskedelmi jelentősége nem vitatható, mégis Pannónia gazdasági szerepe sokkal inkább háttérbe szorult a katonai fontosságához képest. A Kr. u. IV. századtól ugyanis új típusú erődítmények alakultak a provincia belseje felé (ezért hívja őket a régészet belső erődöknek). Egy erődben általában egy cohors¹ állomásozott, akik védték az Itáliába vezető kereskedelmi útvonalakat. Pannónia egyik fontos erődítménye Fenékpusztán helyezkedett el.² A régészeti feltárások tanúságai szerint kiemelhető, hogy gabona feldolgozással, húsfeldolgozással és kovácmesterséggel is foglalkoztak az itteni lakosok. A fenékpusztai erőd neve egészen pontosan nem ismert, hiszen nincsen nyoma sem a Tabula Peutingeriana-ban³, sem pedig a Notitia Dignitatum-ban⁴. Ma az erődöt elsősorban Castellumnak hívjuk.

347-ben aztán a barbárok komoly pusztítást végeztek a térségben, a lakosság megritkult, de az erődöt sikeresen helyre tudták állítani. 433-ban a hunok vették birtokukba az erődöt, majd egy évre visszafoglalta Avitus császár. Később a Castellum és térsége a keleti-gótok kezére jutott. A Castellum ezután a keleti-gót királynak, Thiudimernek lett a rezidenciája. Thiudimer utóda, Nagy Theodorik feltehetően itt látta meg a világot. Nagy Theodorik halála után, 526 táján a langobárdoké lett az erőd, akik azonban magát az erődöt nem szállták meg, csupán a fenéki átkelő utat tartották ellenőrzés alatt. A langobárdok után az avarok birtoka lett a vidék, akik segédnépként keresztényeket telepítettek be. A romanizált-keresztény lakosság 568-ban, az avarok elején költözött be, akik kultúráját a régészet tudománya egész egyszerűen Keszthely-kultúrának nevez.⁵

A történelmi áttekintés következő állomása a honfoglalás kora. A fenékpusztai erődöt a X. században a honfoglaló magyarok rombolták porig. Az Árpád-korszak elején vélhetően egy összetartó, halászó-földművelő közösség élt a térség délnyugati peremén.⁶ A közösség a XIII. században egy kőtemplomot emelt ide, amelynek belső falait színes freskókkal díszítették. A törökök uralma alatt a falvak elnéptelenedtek. Ebben az időszakban a Gersei-Pethő család volt Keszthely földesúri családja, akik az erőd néhai térségét és a falut is Keszthelyhez kapcsolták. A honfoglalás korában porig rombolt erőd köveit keszthelyi építményeknél újrahasznosították (ilyen volt például a Szent Márton Plébániatemplom, vagy a Szent Lőrinc kápolna).

Fenekpuszta és a térség újkori történelméből leginkább a XVII. század emelhető ki, amikor a Festetics-család átvette a Keszthely feletti uralmat. Munkásságuk folyamán a lakatlan részek ismét benépesültek. 1770-ben Festetics Pál a révátkelőtől északra egy új hajógyárat nyitott, ahol a gróf trieszti és holland származású mérnököket foglalkoztatott.⁷ A XVIII. században a Festetics-család egy ménest telepített Fenékpusztára. Jelentős változások azonban csak a XIX. században következtek be (azon évszázadban, amikor Petőfi Sándor felesége, Szendrey Júlia⁸ is meglátta a világot Fenékpusztán). A Georgikon egyetemen ugyanis csak 1807-től zajlott ménesmesteri lovászképzés. A „fenéki” majorság kiskastélya 1820-ra épült fel, hogy szállást adhasson a híres európai versenystállók tulajdonosainak, akik a Festeticsek angol telivérei miatt vendégeskedtek Fenékpusztán. A ménes II. Festetics Tasziló herceg alatt élte fénykorát; az Oxfordban tanult herceg lovainak, Brigandnak és Eberhardnak egyedül csak Kincsem lett jelentős versenytársa. A Festeticsek továbbá a térség arculatának kialakításáért is sokat tettek. II. Festetics Tasziló herceg angolbarát volt⁹; angol felesége, Lady Mary Victoria Hamilton – Festetics 1880-tól hét kilométer hosszan nyílegyenes, kettős fasort telepített a Fenyves alléra.

1945-ben aztán (az arisztokratikus környezet lerombolása és a földreform jegyében) a régi építmények mellé lenfonógyárakat telepítettek és a Fenyves allé feketefenyőinek egy részét is kivágták. A térség arculatának további romlása figyelhető meg a XX. század második felében is; az 1990-es évek elejétől állandó téma a majorság hasznosítása és a környezeti kép javítása a város számára. 1985-ben, a fejlődés jegyében a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Zala megyei Helyi Csoportja Madárgyűrűző Állomást telepített Fenékpusztára.

Összegzésként kiemelhető, hogy Fenékpusztá kiemelkedő adottságokkal bíró, ősi és szerteágazó történelemmel rendelkező vidék, amelynek gazdasági hasznosítása (ahogyan azt társaim is bemutatják) jelenkorunk kihívásai közé tartozik.

2. ÜZLETI TERV

2.1. Az üzleti stratégia kialakítása

2.1.1. Alapelv:

„Élj úgy, mint egy római!”

A feladat valójában annak a vezérelvnek a megtalálása, amely alá besoroljuk a végrehajtás, megvalósítás minden további elemét. Kiemelendő, hogy nem szabad változtatni, alakítani rajta, ha nem illeszkedik a valósághoz, újat kell alkotni. Értelemszerűen ezt nem lehet „sokszor” megtenni, ha mégis ilyen tapasztalunk kérdéses a folyamat folytatása, tűzoltásra van szükség. Vagy el kell vetni az ötletet!

2.1.2. Elemek kibontása, taktikai alapelvek:

1. Fenékpusztá történelmi idősíkjá, valamint a hozzá köthető régészeti emlékek – az objektív anyagi oldalkettős szemlélete.
2. Két pólusú történelem, részint a római korszak – valamint a „Festetics korszak”.
3. A korszakokhoz köthető régészeti leletek, illetve épületek adják a keretet.
4. A történelmi építmények környezetében „önfenntartó” vállalkozás kialakítása a célunk.

2.2. Üzleti tervezés

Az tervezés az adatok „beszerzését”, rendezését és a döntéshozatal megalapozásának komplex feladatait, a végrehajtást, és mindezek összehangolását jelenti a gyakorlatban. Számunkra a tanult ismeretek áttekintését és gyakorlatban való kipróbálását jelentette a projekt megalkotása. Lehetőségünk adódott, hogy erre specializálódott program segítségével áttekinthessük azokat a módszereket, amelyekkel a pénzügyi megvalósítás és a működtetés modellezhető.

• A vállalkozás alapadatai	• Működési (termelési / kereskedelmi/ szolgáltatási) terv
• Döntéshozói összefoglaló	• Ágazati elemzés
• Vállalkozás részletes bemutatása	• Marketing terv
• Szervezeti felépítés és a vezetőség bemutatása	• Kockázatelemzés
	• Pénzügyi terv
	• Mellékletek

A kezdeti lépések legnagyobb gondja a begyűjtött adatok rendezése. A gyakorlatban alkalmazott eszköz a SWOT (GYELV) analízis. A rendező elv a területek függősége, azaz az adatra hatással vagyok belső, tőlem független, részben független – piaci – külső tényezőnek nevezem, sorolom be. A másik rendező elv a kedvező/kedvezőtlen elkülönítés.

Az általunk meghatározott jellemzőket ábrába foglaltuk (**1. ábra, 105. oldal**).

- Erősségek
 - A célcsoport érdeklődése a történelem iránt
 - Emberi kíváncsiság
 - Inkább hiszünk a tapasztalatainknak
 - Tapasztalatok a projektmenedzsment területén
 - Kulturális környezet
 - Meríthetnek mások tapasztalataiból

- Veszélyek
 - Fizetőképesség kereslet csökkenése
 - Források beszűkülésének lehetősége
 - A piac telítettsége
 - Jövedelmek nagysága
- Gyengeségek
 - Könnyen feladjuk, kicsi a kitartásunk
 - Szeretjük a digitális dolgokat, elutasítjuk a tapasztalást
 - Tartózkodás az újdonság irányában
- Lehetőségek
 - A célcsoportunk jól elérhető reklámokkal
 - Szolgáltatásaink iránti bizalom elmélyülése
 - Pályázati források
 - Sok a fiatal a régióban

Így elérhető a döntéshozatal meghatározó tényezőinek a kiválasztása.

2.2.1. Pénzügyi tervezés:

A **2. ábra (106. oldal)** az időbeli folyamatok áttekintését szolgáló Gantt diagram. Logikai függvényekkel lehetőségünk nyílik az események függő viszonyát megadni, ennek eredménye, hogy a program utasításunkra kisimítja a feszültségeket, optimalizálja elképzelésünket.

További szerteágazó problémakör a költségek elemzése (**3-4. ábra, 106-107. oldal**), időbeli megjelenésének kezelése. A már bevitt feladatokhoz hozzárendeljük a kiadásokat időegységre vonatkoztatva. A gazdasági tervezés szemlélete folyamat jellegű, azaz Cash Flow – pénzáram szemléletű (**5. ábra, 107. oldal**). Tehát nem elsősorban az érdekel mennyibe fog kerülni, természetesen az is nagyon fontos, de arra is lesznek információink, hogy ezek a kötelezettségek időben hogyan jelentkeznek. Jó esetben bővül az elemzés bevételi oldallal, nálunk ez még nem realizálódik az első fázisban.

A táblázat a beruházás futam idejében mutatja az elkülönített szakaszok költségét és az adott szakasz összes költség terhelését.

Az összesítő tábla 1 208 750 000 Ft végösszege a felújítást takarja a képen látható épületen valamint a közvetlen környezetében (**2. fénykép, 108. oldal**). Csak „saccolgattunk”, költségeket terveztünk Internet segítségével, majd alaposan meglepett minket a tervünk első fázisának főösszege. Megdöbbenett minket milyen hamar milliárdos nagyságrendbe emelkednek a beruházásra fordítandó keretek.

2.2.2. A működtetés:

Az itt kialakított infrastruktúrára támaszkodva beindul a második fázis a működtetés.

• Történelmi kalandozó tér kialakítása	• Segíteni az iskolai oktatást
• Utazás a múltba	• Osztálykirándulások
• Éljük meg a történelmet	• Családi programok szervezése

Közben a piaci ismertség bővül, a beágyazottság kiteljesedik. Kiterjeszthető a vállalkozás, a távlati cél stabil gazdálkodás megvalósulása után.

Római birtok kialakítása jelentené a következő lépést (**6. ábra, 108. oldal**), de ennek a szakasznak a gazdasági elemzésére már nem térünk ki, csak a távlati cél felvázolása miatt tartottuk fontosnak megemlíteni.

Végezetül természetesen nem lettünk gyakorló mérnökök, közgazdászok, de jó volt betekinteni a gazdasági folyamatok tervezésébe, az elemzésnek a tankönyveinkben nem szereplő módszereibe. Jó volt kicsit „játszani”, a fantáziánkkal, majd a valósággal összevetni.

JEGYZET:

¹ A köztársaság korában 1 legio 600 fő volt, ami 10 cohorsból állt. 1 cohors 6 darab, egyenként 80-100 fős centuriából állt. A cohors Caius Marius (Kr. e. 157 – Kr. e. 86. január 13.) hadvezér, néppárti politikus és konzul hadseregformája volt.

² A fenékpusztai római erőd alaprajza négyzet alakú volt és nagyjából 15 hektáros területen helyezkedett el. 44 darab, egyenként 9-12 méter magasságú, és 17 méter átmérőjű kerek őrtoronnyal rendelkezett. A gazdasági épületek tengely szimmetrikus elrendezést kaptak (ezen épületek és a katonák szállásai több szintesek voltak és padlófűtéssel rendelkeztek). A gazdasági épületek és a katonák szállásai mellett helyet kapott egy többszintes magtár, egy kút, egy bazilika és a 3300 négyzetméteres területű építmény is, amelynek funkciója nem ismert.

Heinrich- Müller-Straub (2012): A fenékpusztai római erőd évszázadai. Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága, Zalaegerszeg.

³ Útikönyv, az Ibériai-félszigettől Indiáig tartó útvonal leírása. Heinrich- Müller-Straub (2012): A fenékpusztai római erőd évszázadai. Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága, Zalaegerszeg.

⁴ Kr. u. V. századból való római igazgatási kézikönyv. Heinrich- Müller-Straub (2012): A fenékpusztai római erőd évszázadai. Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága, Zalaegerszeg.

⁵ A Keszthely-kultúra jellegzetességei közé sorolható a kosaras fülbevaló, a kígyófejes karkötő és a korongfibula is. Heinrich- Müller-Straub (2012): A fenékpusztai római erőd évszázadai. Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága, Zalaegerszeg.

⁶ Ma a Vönöcky Schenk Jakab kutatóház található itt (Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság). Keszthely(Fenékpuszt).

⁷ 1797-ben bocsátották vízre a 150 tonnás Phoenix vitorlást, ami a Balaton legnagyobb hajója volt. A gyár 1820-ig működött. Heinrich- Müller-Straub (2012): A fenékpusztai római erőd évszázadai. Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága, Zalaegerszeg.

⁸ Egykori szülőházában ma emlékszoba működik. Keszthely (Fenékpuszt), Szendrey-telep.

⁹ Egyszer még VII. Edward angol királyt (1901-1910) is megvendégelte a Festetics-kastélyban. <https://welovebalaton.hu/cikk/2019/8/15/a-szerelmes-keszthelyi-four-aki-luxussal-varta-kora-kiralyait>. 2019.10.11.

IRODALOM:

- Heinrich- Müller-Straub (2012): A fenékpusztai római erőd évszázadai. Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága, Zalaegerszeg.
- E.R. Yescombe (2008): A projektfinanszírozás alapjai, PANEM KFT, BUDAPEST.
- Farkas Róbert (2009): Projektmenedzsment és MS Project 2003, 2007 PROMPT-G Kft., Gödöllő.

FORRÁS:

<https://welovebalaton.hu/cikk/2019/8/15/a-szerelmes-keszthelyi-four-aki-luxussal-varta-kora-kiralyait> (2019.10.11.)

KÉP:

1. fénykép: <https://nl.pinterest.com/pin/563653709616095825/> (2018.10. 03.)
1. ábra: A szerzők által készített SmartArt-ábra (Microsoft PowerPoint 2016) (2018.09.14.)
2. ábra: A szerzők által készített diagram (Microsoft Office Project 2007) (2018.09.15.)
3. ábra: A szerzők által készített diagram (Microsoft Office Project 2007) (2018.09.15.)
4. ábra: A szerzők által készített diagram (Microsoft Office Project 2007) (2018.09.15.)
5. ábra: A szerzők által készített diagram (Microsoft Office Project 2007) (2018.09.15.)
2. fénykép: <https://varakeskastelyok.eoldal.hu/cikkek/zala-megye--zala-county/21-kastely--21-castles.html> (2018.10.02.)
6. ábra: http://www.jozsefbalint.hu/2007/romai_villa/ (2018.10.10.)

NÉMETH LAURA

(Zalaegerszegi Ady Endre Általános Iskola, Gimnázium és AMI):

ELTEMETETT HŐSNŐK

Mindenki hallott már a történelem különböző hősnőiről, és biztos vagyok benne, hogy e kifejezés hallatán szinte mindenkinek az amazonok és a TV-sorozatból ismert Xena karaktere jut eszébe. Azonban felmerülhet a kérdés, vajon mi inspirálta ezeket a szereplőket és van-e történelmi alapjuk? A következőkben azoknak a nőknek a történetét fogom elmesélni, akik a köztudatban élő harcos nők képét ihlették.

Történelmi kirándulásunk során Eurázsia nomád törzseinek életét fogjuk megismerni. A sztyeppéken nem igen volt más lehetőség az életben maradásra, mint az nomád pásztorkodás. A nomadizmus a társadalom és a természet anyagcseréjének egy olyan, történetileg kialakult formája, amelyben a legelőváltó gazdálkodáson alapuló nagyállattartás túlsúlyba került. Az állattartásnak az a formája, melynek során a nyájakat legelőről legelőre hajtva, egész évben elsősorban legeltetve tartják. A hozzá kapcsolódó életformában az állattartó közösségek települése is mozgékony, a nyájvándoroltatás igényeihez igazodik. Az eurázsiai sztyeppéken ma élő nomádok többsége a nomád pásztorkodást gyakorolja, ami azt jelenti, hogy kis, három-öt családból álló rokonsági csoportokban vándorolnak, és hordozható falvakban gyűlnek össze, melyeket kazahulauloknak neveznek **(1. fénykép, 109. oldal)**. Ezek a kisebb falvak szétszedhető kupola alakú sátrakból, jurtákból állnak. Ha egy laikust megkérdeznénk, szinte biztos azt mondaná, hogy ezek matriarchális társadalmak voltak. Mielőtt erről írnék, szeretném bemutatni a matriarchátus fogalmát, és a katonai szerveződés nemek közötti munkamegosztásra gyakorolt hatásának lehetőségeit és mértékét.

A matriarchátust anyajogú társadalomként is szokták emlegetni, lényege, hogy a nőknek vezető szerepük volt a gazdaságban és a rokonságot anyai jognak számítják. Erre a berendezkedésre tökéletes példa az az elszigetelt Dél-Kínai közösség, a mosuók, akiknél nem létezik a házasság fogalma, az apák nem élnek együtt a gyermekeikkel és az anyák a családfők. Mind ezek tudatában kijelenthetjük, hogy a következőkben leírt törzsekre ez egyáltalán nem jellemző, csak a korábbi népeihez mérten több szabadságot és „beleszólást” biztosítottak saját asszonyaiknak. Az általuk gyakorolt helyhez nem kötött, állandó katonaságra és fizikai erőfeszítésre alkalmasabb férfiak nehézség nélkül specializálódhattak a harcra, a nomád „termelés” legközvetlenebbül létfontosságú részére, és a nomád viszonyok között még csak nem is rendkívüli időkre korlátozva a férfiak előjogai már eleve biztosítottak voltak a nomád társadalomban. De épp a gyakori háborúk és az állandó katonáskodás következménye lehetett harc és termelés ideiglenes megosztása a harcosok távolléte idején, a nők, és közülük is főként az asszonyok felelős részvétele a termelésben (a védekezésben), bár inkább a parancsoló, mint a tényleges termelő szerepében; és ezek a külön kötelességek különleges jogokat is biztosítottak az asszonyok számára. Ezek a körülmények elvileg eldöntik mindenekelőtt a nomád társadalom alapvetően patriarchális-tradicionális jellegét, másrészt megmagyarázzák, és a nemek közötti sajátos munkamegosztással indokolják, miért foglalnak el az asszonyok viszonylag jelentősebb helyet a nomád társadalomban.

Az 1950-es években orosz régészek elkezdtek kr.e.VI. századi kurgánokat feltárni, és olyan női sírokat fedeztek fel, amelyek fegyverzetet, vértet és lószerszámot tartalmaztak **(1. kép, 109. oldal)**. A kurgánokat más néven (helytelenül) kunhalomnak is nevezik, ezek olyan gödörsírok, amelyek felé földhalmokat emeltek az építői. A sírhalmok alá akár több embert is temethettek. Ezek jellemzően hegyes, viszonylag magas földépítmények.

Az 1995-ben megkezdett pokrovkai ásatás négy éve alatt Jaenninne-Davis Kimball és csapata az ott lévő kurgánokban agyagedények, ékszerek, amulettek, fegyverek, szerszámok, ételmaradványok és egyéb hétköznapi kellékek hatalmas seregét találták **(2. kép, 109. oldal)**. Ezek alapján három túlsúlyban lévő társadalmi státusz bontakozott ki: a tűzhely embere, pap vagy papnő és a harcos. A férfiak kerek 94 százaléka a bronz és vas nyílhegyekkel, kardokkal és törökkel együtt volt eltemetve, melyek a harcos szerepét jelölték, három százalékot csupán egy-két agyagedénnyel találták. Ezek segíthették őket a túlvilágra. Nagy valószínűséggel szolgák voltak, vagy olyan férfiak, akik valahogyan elveszítették állataikat. Kimball ásatásán (1995) a maradék három százalékot olyan férfiak tették ki, akiket kevés tárggyal, de gyermekkel az oldalukon temettek el egészen váratlan módon, hiszen egyetlen nőt sem temettek el gyermekkel. A nőket tekintve, azt láthatjuk, hogy nemcsak hogy a pompás tárgyak szélesebb választékával temették el általában őket, de még több státusszal is rendelkeztek, mint a férfiak. A nők durván 15 százalékát temették el fegyverekkel és vérttel, a harcos kategóriába helyezve őket, és további 7 százalék rendelkezett kőből faragott oltárokkal, bronztükrökkel, megkövesedett kagylókkal és más olyan kellékekkel, amelyek papnőként jelölték őket **(2. fénykép, 110. oldal)**. Néhány nő (körül-belül három százalék) egyszerre harcosi és papnői tárgyakkal volt elföldelve, amely különösen magas helyet sugallt a hierarchián belül. Messze a legnagyobb csoport (körülbelül 75 százalék) a tűzhely asszonyainak kategóriájába tartozott.

A sztyeppéi nomád törzsek emlékét rengeteg írásos emlék őrzi. A Kr.e. V. században például Hérodotosz számolt be a szkíták tetteiről és szokásairól „A Görög-Perzsa Háború” című művében.

Amikor a harci kiképzésre került sor az ókori nomádoknál, valószínűleg a fiúk és a lányok közösen kaptak kiképzést gyakorlott mentoroktól. A kiemelkedő ügyességet mutató lányokat valószínűleg harcosnak jelölték, és alaposabb kiképzésre javasolták, míg másokat a tűzhely asszonya vagy a papnő szerepére választottak ki. Az ókori sztyeppéi nomádok által gyakorolt harcmodor különösen alkalmas volt a nők számára. A száuroszarmaták általában ritkán keveredtek ökölharcba, ami általánosan hátrányos helyzetbe hozta volna a nőket a férfi ellenfelekkel szemben. Bár nem tudjuk biztosan miféle szerepet játszottak a nők az ókori katonai rangsorban, az a tény, hogy kevés korabeli szerző számolt be női harcosok részvételéről a portyákban vagy teljes körű inváziókban, arra enged következtetni, hogy a nőket főleg védekezésre vagy segédcsapatként használták.

Bár az ókori nomádok patriarchális társadalmat alkottak, a valóságban egy család együtt dolgozó férjet, feleséget és gyerekeket takart. A törzsek kapcsolatba kerültek a domináns orosz vagy a szigorúan férfiorientált iszlám kultúrákkal, azonban ez nem változtatott sokat, ezért a férfiak és nők továbbra is egymás mellett dolgoztak és sokszor ugyanazon a feladaton. A mai hagyományörző kazah nomádoknál is mindenki segédkezik a jurta összeállításánál és lebontásánál, és bár a nők feladata nagyrészt a napi ételkészítés, a férfiak szintén kiveszik belőle a részüket. A nők viselik gondját a gyerekeknek, de gyakran látni férfiakat, akik a kisgyerekekre felügyelnek.

„Az istenek közül egyedül a napot tisztelik, s lovat áldoznak neki. Ennek az áldozatnak az a magyarázata, hogy a leggyorsabb isten tisztelete a leggyorsabb állat feláldozását kívánja meg.”¹

A száuro-szarmaták, mint más sztyeppei törzsek is, természeti istenek sorát tisztelték, isteni jelenlétet tulajdonítva a Napnak és a Holdnak, a mennydörgésnek és a villámlásnak, a hegyeknek és a tavaknak, az esőnek és persze a szélnek. A természeti istenek tisztelete csupán egyik komponense volt annak az összetett rendszernek, amelyről az ókori megfigyelők beszámoltak és a száuro-szarmaták, szakák és szkíták temetkezési tárgyai tanúskodnak. A nomádok vándor életmódja kapcsolatba hozta őket számos teológiával, és hatással is voltak rájuk a görögök, rómaiak, perzsák és mások is. A nomádok többistenhívő népek voltak. Megfigyelhető náluk egy fajta ikonográfia, amely állatstílus néven vált ismertté, a tájjellegű sztyeppei művészetben. Természet iránti tiszteletükkel összefüggésben az ókori nomádok mindenhol ünnepték az állati életet, a szarkofágoktól a tetoválásokig (**3. fénykép, 110. oldal**). Néhány zoomorf ábrázolás pusztán dekoratív, de sokuk, mint a szarvas és a hópárduc, különös hatalommal bírtak a papnők számára; védelmezőkként és segítőként szolgáltak (**4. fénykép, 110. oldal**). Gyakran egy párduc ereje nem tűnt elégségesnek a céljaikra, és az ókori művészek egyesítették több lény fizikai tulajdonságait, hogy a legnagyobb erejű ikonokat hozzák létre, melyek a magas rangú személyeknek voltak fenntartva. Lócsontvázak és tárgyak alapján tudjuk, hogy alkalmanként a nomádok saját nagyra becsült lovaik felhasználásával készítettek mitikus hibrideket, feláldozásuk előtt felszerelve őket komplikált fejdíszekkel, melyek magukba foglalták a hatalmas jávorantilop agancsainak reprezentációit. Mint, sok más indoeurópai kultúra, a száuro-szarmaták a földi létezéshez hasonló túlvilágot képzeltek el, ezért halottaikat mindazzal a felszereléssel temették el, amely tükrözte társadalmi helyzetüket és hasznukra lehetett a túlvilágon.

Az ókori nomádok vallási vezetői szinte mindig nők voltak, talán, mert ennek a nemnek nagyobb intuitív erőt tulajdonítottak, ami megkönnyíti az istenekkel való kapcsolattartást. Mint a tűzhely asszonyai és a női harcosok esetében, a papnők világáról szóló tudásunk nagy részét is a temetkezési tárgyaikból szerezték a régészek. A Pokrovkánál kiásott száuro-szarmata és szarmata nők hét százaléka tartozott a papnői rendbe. Sírjaikat különleges helyzetüknek megfelelő felszerelések sora különböztette meg: kő és agyag áldozati

¹ (Hérodotosz: Görög-Perzsa Háború, I. 216. o.)

oltárok, megkövesedett kagylók, faragott csontkanalak és speciális állatdíszítéssel ellátott amulettek, általában hó párduc motívummal, voltak sírok, amelyek tartalmaztak okker-, cinóber- és mészkődarabkákat. Egyes nőket csak néhány rituális tárggyal temettek el, míg mások az értékek garmadájával büszkélkedhetett. Ez az aránytalanság egy vallási hierarchia létezésére utal. Mint a női harcosoké, a papnők képzése is gyermekkorban kezdődhetett, a jelöltek kiválasztásával, intuitív képességeik vagy a spiritualitásról tanúskodó családtörténet alapján. A képzés elvégzése után feladatuk a gyógyítás és orákulumként az istenek szavának tolmácsolása lehetett. Felszították a tűzhelyek szent tüzeit, és értelmezték az isteni akaratot birkák lapockacsontjai és bokacsontjai segítségével. A női harcosokkal ellentétben a papnők, úgy látszik, nem hagytak fel tevékenységükkel, mikor elérték a szülőképes kort; a Pokrovkánál és máshol exhumált papnők egy része középkorú vagy még idősebb volt, amikor meghalt. A papnőkkel nagyjából egy időben a köztudatban elterjedt sámánok is megjelentek és aktívan működtek. A sámánok vagy örökölték adottságaikat, vagy a törzs választotta ki őket, illetve maguk határozhatták el, hogy ezt a hivatást követik. Az idegi rendellenességek megnyilvánulása, mint pl. az epilepszia, a sámáni erők bizonyítéka volt, ám a papnőkkel szemben, akik az elit tagjának számítottak, a sámánok gyakran a törzs számkivetettjei voltak, akik az aulon kívül, de az aulhoz tartozva éltek. De ugyanúgy, ahogy a papnők, alapos kiképzésen mentek keresztül, kultikus tükröket használtak és sajátos öltözetet viseltek. Az orosz néprajzkutatók, akik az elsők között tanulmányozták a szibériai népeket, állítják, hogy az első sámánok nők voltak, de ahogy a samanizmus a papnők kultuszának helyébe lépett és nagyobb befolyásra tett szert a törzsi ügyekben, Szibériában és Közép-Ázsiában férfiak kezdtek dominálni ezen a területen.

A legnépesebb női társadalmi csoport azok a családanyák, asszonyok, akiket korábban a tűzhely asszonyainak neveztem. Kiemelt szerepük a korai sztyeppei törzseknél azt mutatja, hogy többről volt szó a nomád csoportok körében, mint lovaglás, portyázás és a dúlás hármasság kapcsolatrendszeréről. Az asszonyok nem csak a közeli család, de az aulok politikai életébe is egyaránt beleszólhattak. Ezek a közösségek, amelyek általában a tágabb családból álltak, általában konszenzusos alapon működtek. A nomádok berendezkedése minden felnőttnek lehetőséget adott arra, hogy a kormányzás módjáról szava legyen. Néhány nő különleges jogot is élvezett, mert speciális státuszt kapott, például ana lett (a törzs anyja) vagy bewana (durván Éva Anyának lehetne fordítani). Mind ezek ellenére a törzs vezetői inkább férfiak voltak, de az is előfordult, hogy amikor a törzs vezetője meghalt, a felesége vette át a helyét, amíg a környező aulok össze nem gyűltek és meg nem választották a következő vezetőt. Ez sokszor több évbe is telhetett. Mivel az aulok kicsi, önfenntartó közösségek voltak, és a nők nagy szerepet játszottak az elszállásolásban, ruházásban és táplálásban, házi teendőik létfontosságúak voltak, részvételük élet-halál kérdése volt, tehát megemelték a tűzhely asszonyainak státuszát. Máshogyan is megjelent a nők fontos szerepe. A szkíta harcosok hűségesküjüket a király tűzhelyére tették, erre a hagyományosan női területre, valamint a száuro-szarmata és szaka vezetők rutinszerűen fogadtak be nőket tanácsadóik körébe.

A kazahok örökösödési szokásait vehetnénk egy férfi dominanciájú társadalom bizonyítékaként, de a látszólag egyenlőtlen helyzet további vizsgálatot igényel. (Kimball, 1995) Igaz, hogy a legfiatalabb fiú örökölte az apa vagyonát annak halála esetén, de a többi gyerek - lányok és fiúk - is tisztességet kapott a családi vagyontárgyakból, amikor megházasodtak. A nőknek az új jurta felszerelésén túl hozományuk egy részét ezüstérmékből és drágakövekből készült ékszerekbe fektették, továbbá a saulke nevű magas, csúcsos süvegbe (5. fénykép, 111. oldal).

Temetkezéseik során a férfiakhoz hasonlóan a nők testét is mumifikálták, egyes izmok eltávolításával, és az üregeket feltöltve fűvekkel, ánizzsal és más növényekkel. Hérodotosz beszámol róla, hogy egyes nomád törzsek nagy becsben tartott halottaik húsát lóhússal elegyítették, és elfogyasztották azzal a céllal, hogy magukba szívják az elhunyt vitézségét és tudását, és néhány modern tudós is úgy értelmezte a szövetek eltávolítását, mint az endokannibalizmus bizonyítékát.

„Nem szabnak ugyan határt az életkornak, de ha valaki nagyon megöregszik, azt feláldozza a teljes számban összegyűlt rokonság, vele juhokat is, a húsukat pedig megfőzik és lakomát rendeznek. Aki betegségben hal meg, azt nem eszik meg, hanem elássák a földbe, nagy sajnálkozással, hogy nem jutott az áldozás sorsára.”²

Hérodotosz ideje előtt száz évvel egy harcos nőkből álló törzs lovagolt keresztül a dél-oroszországi sztyeppéken. A görögök amazonoknak hívták ezeket a nőket, míg a szkíták oiropatának, azaz „férfiyilkosoknak”-nak gúnyolták őket. A görögök legyőzték az amazonokat a Thermódónnál vívott csatában, aztán vitorlát bontottak háromhajónyi hadifogollyal. A nőknek sikerült zendülést szítani, átvenni a hajó irányítását, és fogvatartóikat a tengerbe hajítani, de akármilyen ügyesek voltak az amazonok a hadviselésben, a hajózásban ügyetlennek bizonyultak; hajótörést szenvedtek a Fekete-tenger északi partján, ahol (Hérodotosz szerint) harcba szálltak egy csapat szkíta férfival, majd a csata végén egy közös törzset alkottak és az ő leszármazottaik lettek a szarmaták.

A Louvre irigylésre méltó antik görög gyűjteményében van egy különös darab, egy attikai fekete alakos fazekas munka, amelynek hosszúkás alakja van, és az egyik oldala ki van vágva. Ezt a Kr. e. V. század elejére datált leletet a gyapjú kartolására használták. Az egyformán dekoratív és hasznos epinetron csúcsát egy finom, fátýolozott női fej domborműve képezi, oldalain pedig két hosszú festett kép fut végig (6. fénykép, 111. oldal). Az egyik kép, meglehetősen találó módon, felső osztálybeli karcsú görög nőt ábrázol, a másik oldal csatára készülő zord képű és izmos harcos nők trióját mutatja be. A nőiség ennyire különböző portréi bármilyen kulturális kontextusban szembeötlő kontrasztot képeznének, de egymás mellé helyezésük még inkább figyelemre méltó, tekintetbe véve a nő státuszát a klasszikus Görögországban. A Louvre-beli epinetronon ábrázolt nők amazonok, akiknek a képe a Kr.e. VII. századtól jelent meg a görög

² (Hérodotosz: Görög-Perzsa Háború, I. 216. o.)

kerámiákon. A klasszikus korban a motívum olyan népszerűvé vált, hogy saját nevet kapott: amazonomachia. Némely művészi ábrázolás békés házi teendők közepette adja vissza az amazonokat, mint pl. a lószelídítés vagy a fürdőzés, de legtöbbjük görög csapatokkal vagy mitológiai hősökkel hadakozva mutatja őket. A testtartások nagyrészt táncjellegűek, méltóságteljes küzdelembe merült derűs arcú harcosokkal.

Az öltözékek stílusa a görög politikai helyzetet tükrözte: a korai darabokon a nők általában a görög katonák tolldíszes sisakját és rövid tunikáját viselik, de miután a görögök legyőzik a perzsákat Kr. e. 490-ben a marathóni csatában, női ellenségeik közepkeleti vagy ázsiai öltözékekben kezdenek feltűnni, beleértve a kaftánt, a feszes nadrágot, a magas szárú csizmát és a sztyeppe-i nomádok magas, csúcsos süvegét.

A klasszikus és hellenisztikus korszakban görög költők, drámaírók, filozófusok és történetírók sora folytatta az amazonok tetteinek megírását, csodálat és megvetés elegyével fűszerezve beszámolóikat. Platón dicsérte őket a nemzetük védelmére vívott harcra való készségük miatt, és Aiszkülosz úgy jellemezte őket, mint „a csatában félelmet nem ismerő szüzeket”, azonban sok történetíró erkölcstelennek tartotta őket.

A különféle görög és római források olyannyira különböző helyszínekre helyezték az amazonok eredetét, mint Észak-Afrika partjai, az Égei-tenger vidéken, beleértve Mütiléné városát Lesbosz görög szigetén, és Szmürna török kikötőjét. Mindazonáltal a mai amazonrajongók bosszúságára egyik helyszín alátámasztására sem találtak szilárd és meggyőző régészeti bizonyítékot. Jelenleg nincs tudományos fizikai bizonyíték arra, hogy harcos nők törzse valaha is a férfaktól elkülönülve élt volna, és olyan tetteket hajtott volna végre, amelyeket a görög és később a római művészet és irodalom ünnepe. A szigorú bizonyítéknak ez a hiánya arra a spekulációra vezetett, mely szerint az amazonokról szóló meséket talán a görögök találták ki, saját szórakoztatásukra vagy az asszonyi kordában tartására.

Ma már kevés nyoma van a női harcosoknak a sztyeppe-i nomád kultúrában. A modern kazah és mongol nomádok még mindig egyaránt gyakorlott lovassá képzik a lányokat és a fiúkat, a mongol lányokat a fiúkkal együtt megtanítják íjjal és nyíllal banni; azonban az a tény igazán nem meglepő, hogy a sztyeppe-i nőket nem tanítják meg többé a harc más módjaira-a férfiakat sem, hiszen a nomádok harcos napjai rég letűntek. A harcos sztyeppe-i törzsek katonai tetteinek, mint amilyenek a sauro-szarmaták voltak, mégis messze ható és figyelemre méltó következményeik vannak, hiszen a letelepedett népek és más nomád törzsek elmenekültek, mikor szembe kerültek a nomádok dühével. Ennek következtében területeik megnövekedtek, örökre megváltoztatva Európa, a Közép-Kelet és Kína génállományát. De nem csupán egy kis genetikai diverzitás a nomádok öröksége.

Bár a korábbiakban felsorolt harcosnők, papnők szerepe és létezése önmagában figyelemre méltó, úgy gondolom, hogy a történelem valódi rejtett hősnői a tűzhely elfeledett asszonyai. A tűzhely őrzői egyúttal a hagyomány és a kultúra őrzői is voltak, hiszen

az írásbeliséggel nem rendelkező prehisztorikus társadalmakban minden új nemzedéknek memorizálnia kellett a hagyományokat, a törzsi történelmet és a becses genealógiákat. Nemzedékek százain át a tűzhely névtelen asszonyainak ereje és bölcsessége megőrizte azt a belülről fakadó erőt, mely által a család, a klán, a törzs nem csupán fennmaradt, de exponenciálisan terjeszkedett is.

IRODALOM:

- Róna-Tas András (1983): A nomád életforma geneziséhez. In: Nomád társadalmak és államalakulatok. Kőrösi Csoma Kiskönyvtár 18. Szerkesztette: Tőkei Ferenc. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983. 51-65. o.
- Jeannine Davis-Kimball: Harcos nők. Egy régész kutatása a történelem rejtett hősnői után. Gold Book Kft., Debrecen, 2002.
- Hérodotosz: Görög-Perzsa háborúk. Osiris Kiadó, Budapest, 2007.

FORRÁS:

- Lányok birodalma
<https://web.archive.org/web/20050306204444/http://www.21cep.com/travel/su/girl.htm> (2019. 01.27.)
- Kunhalom, kurgán, halomsír, tell, erődített település
<http://bronzkor.hu/en/kunhalom-kurgan-halomsir-tell-eroditett-telepules/> (2019.01.26.)

KÉP:

1. fénykép: <https://tinyhouseblog.com/yurts/traditional-yurt-influences-tiny-housers/> (2019.01.27.)
1. kép: <http://bronzkor.hu/en/kunhalom-kurgan-halomsir-tell-eroditett-telepules/> (2019.01.27.)
2. kép: <https://nona.net/features/map/placedetail.1108037/Pokrovka/> (2019.01.27.)
2. fénykép: <https://www.carleton.edu/curricular/CLAS/CL114/amazons/archaeology.html> (2019.01.26.)
3. fénykép: <https://www.ancient-origins.net/myths-legends/tattooed-scythian-warriors-descendants-amazons-part-one-001155> (2019.01.28.)
4. fénykép: <http://www.evpatori.ru/the-scythians-portrets.html> (2019.01.28.)
5. fénykép: <https://kazakhstanwonders.wordpress.com/2010/03/18/saukele-female-wedding-headress/> (2019.01.27.)
6. fénykép: <https://www.ancient.eu/image/3486/epinetron/> (2019.01.28.)

SPILÁK LILI EDIT

(Zalaegerszegi Zrínyi Miklós Gimnázium):

ISKOLAI ÜNNEPSÉGEK A ZALAEGRSZEGI ZRÍNYI MIKLÓS GIMNÁZIUM ELSŐ 50 ÉVE ALATT

BEVEZETŐ

Az ünnep olyan különleges időszak egy közösség életében, amikor a hétköznapi munka helyet ad különleges rituáléknak, ünnepi cselekményeknek. Az ünneplés egyrészt a kollektív emlékezet rögzítésének egyik formája, másrészt a közösségi összetartozástudat, a társas identitás megőrzését, erősödését szolgálja. Az ünnepeknek és jeles napoknak természetesen fontos funkciója, hogy neveljen, hogy eszményeket, jelképeket, ismereteket adjon át, ültessen el az emlékezetben. Erre leginkább a vallási, politikai vagy a nemzeti ünnepek adnak lehetőséget.

Az ünnepek, mint a társadalom termékei nem mentesülhetnek a változási folyamatoktól. A vallási ünnepek viszonylag ellenállóak a változásokkal szemben, amennyiben ez a változás az ünnep jelentését, tartalmát érinti. A történelmi ünnepek változásának fontos előidézője a történelem előrehaladása, az ünnep eredeti tartalmához tartozó eszmék, ideológiák megváltozása. „Az államhatalom ünnepkultúráján leolvashatóak a közösség elé vetített célok. Az ünnepek állami meghatározása a politikai harc tárgya is. Leolvasható: az adott rendszer politizálási kultúrája is.”¹ – írta 1992-ben dr. Glatz Ferenc, a Magyar Tudományos Akadémia volt elnöke.

Egy adott közösség ünnepei, múltjához való viszonya meghatározza, befolyásolja önítéletét, saját helyéről, sorsáról vallott elképzeléseit, elvárásait, céljait. Mindezek figyelembevételével próbáltam meg végig követni azokat a megemlékezéseket és ünnepeket, melyek középiskolám, a Zalaegerszegi Zrínyi Miklós Gimnázium fennállásának első 50 évét végig kísérték.

A téma feldolgozásának legfontosabb forrásai az iskolai évkönyvek, valamint a helyi megjelenésű lapok, folyóiratok voltak. A dualizmus idején az ünnepségek részletes leírását leginkább az iskola Erdélyből érkezett, magyar-latinszakos tanárának, Borbély Györgynek köszönhetjük. Ő indította útjára a Magyar Paizs című lapot, melynek 1900-1917-ig tartó fennállása alatt rengeteg értékes cikket közölt többek között a gimnázium által szervezett ünnepségekről is. A két világháború közti időszak legfőbb forrása a Zalamegyei Újság című napilap volt. **(1. ábra, 112. oldal)**

1895-1918

A Millennium évében alapított gimnáziumban **(1. fénykép, 112. oldal)** már az első években kialakult az iskolai ünnepségek hagyománya **(2. ábra, 113. oldal)**. Ide tartoztak egyrészt az iskolai léthez kötődő ünnepségek: a tanéveket szegélyező évnyitó és évzáró ünnepségek, valamint a főgimnázium tanulóifjúsága által 1903-tól évente szervezett tavaszi majális.

Az évnyitót hagyományosan egy Veni Sancte szentmise előzte meg, majd az igazgató nyitotta meg rövid beszéddel. Év végén a tanulók és tanáraik Te Deummal adtak hálát az elmúlt tanévért. A hálaadó szentmisét igazgatói beszéd és bizonyítványosztás zárta, általában június 29-én.

A tanulóifjúság talán leginkább az évente megrendezett majálist, azaz a természet megújulását köszöntő tavaszi ünnepséget várta. Ez egy városkörnyéki erdei tisztáson rendezett versengéssel egybekötött, zenés, táncos mulatság volt, melyen az iskola diákjai és tanárai mellett részt vehettek szülők és meghívott vendégek is. A rendezvény megvalósításához számos városi szervezet és magánszemély is hozzájárult támogatásával, a befolyó tiszta jövedelmet pedig mindig jótékony célra fordították. Az 1907-ben szervezett vidám mulatság indulásáról a Magyar Paizs című lap a következőképpen számolt be:

„Már reggel 6 órakor népes volt a főgimnázium előtt, az utcza (sic!). Itt is, ott is egy-egy csapat fiu (sic!); egyiknél zöldgally, másiknál zászló, harmadiknál a mulatság hivatalos virágja, a pünkösdi rózsa. ½ 7-kor a külső végén megperdült a rezes banda dobja jelezve, hogy indulunk ki a szabadba, szórakozni. Az idő kedvezett [...], bátran nekivágtunk a nagy napnak. ¾ 7-kor a tanulók a főgimnázium udvarán négyes sorokba gyülekeztek, a sor közepére került a banda s megindult a menet végig a Rákóczi és Kossuth Lajos utcán. Zeneszóval, felvirágozva, lobogókkal indultunk s a fiuk kedvét csak fokozta a város érdeklődése. Mert bizony sok mama, ismerős kendőlobogtatással, mosolygó arccal (sic!) fogadta kifelé induló jókedvű fiát.”²

Iskolánkban a dualizmus idején a korabeli nevelés hármas célját, a szellemi-erkölcsi, a testi és az értelmi nevelést az erkölcsi végcél, vallási alap és nemzeti szempont alaptételeinek rendelték alá, és azok következetes érvényesítésére törekedtek nemcsak az oktatás anyagának kiválasztásában, de az iskolai ünnepek során is.

Egészen 1918-ig rendkívül fontos volt az ifjúság vallásos alapon nyugvó erkölcsi nevelése, az egyházi ünnepeket az állam is hivatalos ünnepként kezelte. A tanári kar gondnal ápolta a főgimnáziumi ifjúság vallásos nevelését. Ennek érdekében a katolikusok, a tanulók többsége, az igazgató és egy-egy tanár felügyelete mellett vettek részt a vásár- és ünnepnapi istentiszteleteken. Az istentiszteletek előtt az intézetben felügyelet mellett szentbeszédet hallgattak, húsvét előtt elvégezték a szokásos szentgyakorlatokat, négyszer gyóntak és áldoztak, részt vettek az Úrnap körmenetben is. A tanulókból alakult egyházi énekkar a szentmisék alatt orgonakísérettel egyházi énekeket adott elő. Az evangélikus és református vallású tanulók csekély számuk miatt istentisztelet dolgában hitoktatóik felügyelete alatt álltak. Az izraelita vallású tanulók a szombati ifjúsági és más ünnepélyes istentiszteletre mindig felügyelet mellett mentek az intézetből.³

A vallásos ünnepek lebonyolításáért a Mária-kongregáció iskolai egyesülete volt felelős, amely az 1900/01. tanévben alakult meg. 1906-ban a kongregáció a 900 éve született Szent Imre tiszteletére szervezett ünnepélyt, amiről megemlékezett a Magyar Paizs is:

„A zalaegerszegi áll. főgimnázium „Mária congregatio”-ja Szent Imre herceg tiszteletére e hó 11-én, az intézetben szép ünnepélyt tartott, melyen megjelent Medgyesi igazgató ur is. Jámbor Kálmán VIII. o. t. a congregatio prefectusa szép megnyitó beszédet tartott. Sárközy

Sándor és Kajtár I. VII. oszt. tanulók alkalmi párbeszédet mondtak. Kotsis Andor VII. o. t. Mészáros A. „Az ifjúság védőszentje” cz. alkalmi költeményét szavalta. Apáthy László VII. o. t. felolvasást tartott Szent Imre hercegről és méltatta annak erényeit. Végül Kun Vilmos praeses mondott buzdító szavakat az ifjúsághoz.”⁴

Az új tagok felavatása mindig különálló ünnep volt, a sajtó így emlékezett meg róla 1906-ban:

„Az ünnepély kimagasló pontját képezte Kun Vilmos [gimnáziumi hittantanár] tartalmas szent beszéde, továbbá az érmek megszentelése és feltűzése. Gyertyával kezükben álltak a felavatandók a főoltár előtt miközben megkapták a Congregato külső jelvényét, az érmet, egyik oldalán a „Patrona Hungariáé” másik oldalán pedig „Sanctus Emericus” magasztos alakjával. A latin imák és énekek közti szüneteket a főgimnáziumi énekkar töltötte ki vegyes latin és magyar énekekkel.”⁵

A vallási ünnepek mellett az Osztrák–Magyar Monarchia munkaszüneti nappal és államhatósági ceremóniával a monarchia intézményeihez kötődő ünneprendet hivatalosította. Ebbe a rendbe illeszkedett be április 11-e, mint a pozsonyi országgyűlésen megfogalmazott „áprilisi alaptörvények” királyi szentesítésének évfordulója, de fontos ünnep volt június 8-a, az uralkodó koronázásának napja, valamint október 4-e, az uralkodó névünnep. Az áprilisi törvények évfordulóján az ünnepi beszédet követően a diákok hazafias dalokat és verseket adtak elő. Az uralkodó koronázásának évfordulóját mindig istentisztelettel szentelték meg, az ünnepséget pedig több alakommal is kirándulással összekötve, külső helyszínen tartották meg: 1898-ban Söjtörön, a Deák szülőházánál, 1900-ban Csáktornyan a Zrínyi várban, 1903-ban Vasváron, 1904-ben újra Söjtörön, 1905-ben Sümegen. 1908-tól iskolai szünet lett június 8. Hasonló módon istentisztelettel és munkaszüneti nappal ünnepelték az uralkodó névünnepét minden év október 4-én. 1898. szeptember 10-én merénylet áldozata lett az uralkodó felesége, Erzsébet királyné. A tragikus eseményről öt éven keresztül gyászmise keretében emlékezett meg a gimnázium közössége, 1900-tól pedig minden évben Erzsébet napon, november 19-én emlékbeszéddel, hazafias dalokkal, versekkel emlékeztek a megboldogult királynéra.

Az 1867-es kiegyezés után a Habsburgok bár hivatalosan nem tiltották meg a március 15-i megemlékezéseket, de a hivatalos Magyarország visszafogott maradt, nem kívánta megsérteni a szabadságharc leverésében részt vett uralkodó érzékenységet. 1898-ban, a forradalom 50. évfordulóján azonban már a teljes magyar politikai elit hivatalosan is ünnepelt, persze az osztrákokkal való megbékélést hirdetve. Gimnáziumunkban is 1898-ban ünnepelték meg először, már az új épületben a pesti polgári forradalom évfordulóját.

Az iskolai ünnepek szervezésében nagy szerepe volt az intézményben működő ifjúsági egyesületeknek. A szavalóköri megalakulását követően – 1900-tól – a diákok is részt vettek az ünnepi műsorokban. Az egyesület a hazafias ünnepek szervezését látta el,

első díszgyűlése 1900. december 1-jén, Vörösmarty születésének 100. évfordulóján volt, egy egyórás műsor keretében. Ettől fogva pedig a szavalóköri díszgyűléssel ünnepelték március 15-ét a nagyközönség előtt.⁶

A Szavalókört 1905-től felváltotta és munkásságát átvette a Deák Ferenc Önképzőköri. Innentől a március 15-e mellett október 6-án az aradi vértanúk emléknapját is ez az egyesület rendezte meg, amiről így megemlékezett a Magyar Paizs:

„Városunkban, megyénkben s az országban szanaszét az idén ama bizonyos fátyolnak egy kicsinyég való föllebentésével kezdték megünnepelni az aradi 13. vértanú megrázó, vértfagyasztó jelenetének emlékeztét. A főgymnasium (sic!) és felsőkereskedelmi iskolák épületén egy-egy hatalmas gyászlobogó lengett. A főgymnasium ifjúságának szavalói önképzőköre ünnepélyt tartott az emlékeztető napon a 8 osztály tanulói és tanári kara előtt. Vendégek is voltak jelen. Emlékbeszédet olvasott fel Schwarcz Sándor VIII. oszt. s egy-egy alkalmi költeményt szavalt Némethy Vilmos VIII. és László György VI. oszt. tanuló. Az énekkar Takács József tanár vezetése mellett énekelte a Hymnuszt (sic!), a Ne sírj, ne sírj Kossuth Lajos és végül a Kossuth nótát.”⁷

Az évente megrendezett hagyományos ünnepek mellett nagy hangsúlyt kaptak az egyszeri, valamilyen kiemelkedő esemény kapcsán szervezett ünnepségek is. Ezek közül a legelső az 1895/96-os tanévben megünnepelt Millennium volt. Az ünnepséget még a polgári iskolában rendezték meg 1896. május 9-én, melynek keretében az Ifjúsági Dalegyesület elénekelte az „Ezer esztendeje annak...” című dalt, amelyet igazgatói beszéd követett, majd „Árpád apánk”-ról énekelt a dalegylet. Ezt követően Tuczy János történelem-latin szakos tanár adott „Történelmi visszapillantást”, ezután az ünnepséget a Himnusz éneklésével zárták. 1896 novemberében a millennium emlékére 12 fát (3 tölgyet és 9 gesztenyét) ültettek az iskola udvarára, ezeket a „magyar múlt nagy férfairól” nevezték el (Zrínyi, Deák, Széchenyi, Árpád, Szent István, Szent László stb).⁸

Az iskola épületének ünnepélyes felavatását 1897. szeptember 8-án tartották, ezt a Zalamegye címlapja „Városunk kulturális ünnepe”-ként említette. „A hangulatot jól érzékelteti a tudósítás egyik részlete, miszerint „a város házain nemzeti zászlók lengtek, a főgimnáziumi épület lobogódíszát öltötte, a főkaputól az épületig, valamint az épület homlokzata előtt árbocokat állítottak fel, amelyeken zászlók lengtek.” Ekkor helyezték el a zárkóba tett alapító oklevelet, amely az iskolaalapítás történetét összegezte. [...] Jankovich László főispán olvasta fel a jelmondatot: „A haza ezeréves fennállásának emlékére emelt ez intézet tanítsa a tudományokat, hirdesse az Isten- és haza- és emberszeretetet, hogy megszilárdulva ezredéveke át viruljon a haza”. Botfy Lajos akkori polgármester hozzátette: „Jöjjön az intézetből minél több jeles fia a hazának”. A megnyitó beszédet a gimnázium részéről Tuczy János h. igazgató tartotta. Először ismertette az intézmény létrehozásáért folytatott küzdelmet, majd a XIX. század végi feladatokról beszélt: „Korunkban a létnek, haladásnak és uralomnak a fegyverek hatalma mellett két tényezője van: a munka és

a tudomány. Amely népnek a munka a mindennapi kenyér, s ennek élesztője a tudomány, azon nép léte és jövője, a boldogsága biztos alapon nyugszik, ellenben azon népek és nemzetek, amelyek nem hallgatnak korunk intő szózatára, nem dolgoznak, nem tanulnak, önmaguknak ássák a sírt, amelybe ellenségeik temetni fogják.” Az ünnepséget az Arany Bárány Szálloda dísztermében 150 fő részvételével rendezett bankett zárta.”⁹

A gimnázium méltó módon, évfordulós ünnepélyek keretében emlékezett meg a magyar történelem kiemelkedő alakjairól is. 1902 szeptemberében Kossuth Lajos születésének 100. évfordulóján istentisztelet keretében emlékeztek a politikusra, majd Suszter Oszkár ünnepi beszédét követően a diákok hazafias dalokat és verseket adtak elő. 1903. október 17-én Deák Ferenc emlékünnepet tartottak a zalai államférfi születésének 100. évfordulója alkalmából a városi Deák szobornál. 1903. december 4-én a II. Rákóczi Ferenc emlékünnep keretében emlékeztek meg a szabadságharc kirobbanásának 200. évfordulójáról. Az ünnepélyen Borbély György tartott beszédet, ahogy 1906. október 29-én is, amikor a fejedelem hamvainak hazahozatalát ünnepelte meg a gimnázium közössége. 1910. április 8-án Széchenyi István halálának félszázados évfordulója alkalmából Tuczy János tanár beszédét követően a diákok hazafias dalokat és verseket adtak elő.

Előfordult, hogy az önképzőkör külső helyszínen rendezett emlékünnepséget. 1912-ben Szombathelyen Berzsenyi Dánielre, 1913-ban Badacsonyan Kisfaludy Sándorra emlékeztek ünnepi beszéd és szavalatok kíséretében.

Az I. világháború hatása **(3. ábra, 113. oldal)** már az 1914/15-ös tanévtől érezhető volt, ekkor ugyanis a földszinti és az első emeleti tantermeket háborús kórháznak használták. Hely hiányában, illetve a Deák Ferenc Önképzőkör szünetelése miatt a hagyományos iskolai ünnepségeket nem tudták megünnepelni, bár az osztályfőnökök minden alkalommal elmondták osztályaiknak az adott nap jelentőségét. A világháború alatt, melyben Kulcsár Gyula tanár és 31 zrínyi diák esett el, a tanévek lerövidültek. Az évnyitót és évzárót a korábbi hagyományoknak megfelelő módon tartották meg, a tanévnyitó időpontja változatlanul szeptember 4-e vagy 5-e volt, az évzáró időpontja viszont a háború miatt májusi vagy június eleji időpontra esett.

Az 1914/15-ös tanév egyetlen ünnepsége május 16-án a Mária Kongregáció által tartott hazafias ünnepély volt, melyen Mikes János gróf megyéspüspök és Sipeki Balás Béla dr. főispán urak is megjelentek.

Az 1915/16-os tanévben május 1-jén a gimnázium a kárpáti harcok emlékére tartott nyilvános ünnepélyt, melyen a szónok Marton Boldizsár tanár volt. Az ünnepség műsora a következő volt: Márton Boldizsár beszéde, Kilár L.: A magyarokhoz, Medgyesi Gy.: A Kárpátok őre, énekkar: Himnusz.¹⁰

Az 1916/17-es tanévben három iskolai ünnepélyt rendeztek. November 30-án I. Ferencz József király halála alkalmából, ezen Tuczy János mondott gyászbeszédet. Január 4-én IV. Károly koronázása okán szintén Tuczy János méltatását hallhatták a tanulók.

A harmadik megemlékezést Arany János születésének 100. évfordulója alkalmából május 20-án tartották, mely alkalomból Fehér Miklós tanár tekintette át Arany költői működését, és a Kisfaludy-társaság ajándékképp szétosztott az ifjúság között 25 db Arany János füzetet. A Mária Kongregáció záróünnepélye május 13-án volt, ahol Rogács Ferenc mondott beszédet. Az ünnepségeket ebben a tanévben a Katolikus Házban tartották.¹¹

A következő tanévben 1917. november 2-án az I. világháborúban elesettekre emlékezett a gimnázium közössége, 1918. május 9-én pedig Zita királyné születésnapját ünnepelték meg, mindkét alkalommal Pehm József mondott ünnepi beszédet.

1918-1945

A háborút követő három tanévben a tanítás a téli hónapokban szénhiány miatt szünetelt, illetve rendszertelen volt, ami rányomta a bélyegét a tanítás-tanulás eredményességére **(4. ábra, 114. oldal)**. Az 1918-1919-es forradalmi időszak csak a Tanácsköztársaság kikiáltását követően okozott változást az iskola életében. A tanácskormány intézkedései eltörölték a vallásoktatást, az osztályozást és az érettségit, korlátozták a latin és görög nyelv tanítását, a történelemtanítást pedig új alapokra helyezték. A vallásellenes propaganda azonban a gimnázium tanulóinál nem volt eredményes, pár tanuló kivételével valamennyien ragaszkodtak a hitoktatáshoz.¹²

A rövid, mindösszesen három hónapig tartó 1918/19-es tanévben csupán egyetlen ünnepséget tartott a gimnázium, március 15-én az önképzőkör közreműködésével a világháborúra és annak áldozataira emlékeztek.

A Tanácsköztársaság bukását követő tanévben indult meg újra az önképzőkör és a Mária Kongregáció rendes tevékenysége, melyek elsősorban a valláserkölcsi és a hazafias nevelés erősítését szolgálták. Hasonló céllal alakult meg 1920-ban a 71. számú Zrínyi Miklós cserkészcsapat is Pásztor Imre tanár úr vezetésével az intézményben, ami 1922-től a Zalaegerszegi Állami Deák Ferenc Főgimnázium nevet viselte egészen 1950-ig.¹³ A keresztény-nemzeti ideológia erősödését mutatja, hogy a '30-as években az iskola evangélikus és református diákjai is szövetségekbe tömörültek, kezdetben a Protestáns Diákszövetség egyesítette mindkét felekezet tagjait, majd a reformátusok 1935-ben létrehozták a Soli Deo Gloria Szövetséget.¹⁴ Az ifjúsági körök is tovább bővültek, 1937-ben az énekkar mellett az intézet növendékekből alakult zenekar tette színvonalasabbá az ünnepélyeket. ¹⁵ Ez utóbbi első ízben 1938. március 15.-én a vármegyeházban rendezett hazafias ünnepségen szerepelt, melynek műsora a következő volt: 1. Himnusz (énekkar és zenekar) 2. Petőfi: A magyarok Istene (Ferenczy Sándor szavalt) 3. Kacsoh Pongrác: Rákóczi megtérése (zenekar) 4. Székely Zoltán ünnepi beszéde 5. Somogyváry Gyula: Márciusi zsoltár (Lakatos György szavalt) 6. Ábrányi-Horváth: Mi a haza? (énekkar) 7. Babits Mihály: Petőfi koszorúja (Kosárszky Imre szavalt) 8. Hiszekegy (énekkar és zenekar)¹⁶

Az iskolai ünnepségek a két világháború között is az állami ünneprendhez illeszkedtek. A Horthy-rendszer első éveiben a legitimizmus, illetve a dualista monarchia időbeni és az uralkodó elit mentalitásbeli közelsége miatt egyelőre április 11-ét iktatta be, mint az alkotmányosság ünnepét, az egyházi ünnepek és háborús megemlékezések, valamint a revíziós eszmék által meghatározott állami és politikai szertartások mellett. 1925. november 5-én gr. Széchenyi István, a legnagyobb magyar emlékének törvénybeiktatását rendelte el a Bethlen-kormány. 1927. november 25-én azonban már, a szélesebb nemzeti alapok felé nyitás jegyében, március 15-ét is hivatalos nemzeti ünneppé nyilvánította, és Kossuth Lajos elévülhetetlen érdemeinek és emlékének törvénybe iktatását is elvégezte. Augusztus 20-a Szent István államának szimbolikájával, az állam egységének és a Szent Koronának központba emelésével a kor bel- és külpolitikai revíziós törekvéseinek kifejezőjévé válhatott. Állam és egyház szerves viszonyát szimbolizálta az augusztus 20-i állami ünnepeken az egyházi, a Szent Jobb körmenetben pedig az állami méltóságok részvétele, valamint az 1938-ban Budapesten megtartott eucharisztikus világkongresszus is. Ezek az ünnepek 1940-1944 között a visszacsatolt területeken is újból munkaszüneti napként, hivatalos „piros betűs nappá” váltak.¹⁷

A két világháború közti időszakban sem változott természetesen az a hagyomány, hogy a tanéveket minden évben évnyitó és évzáró ünnepség keretezte. Előbbi az évek során tartalmát tekintve annyiban változott, hogy az 1935/36-os tanévtől kezdve minden évben kivonult és tisztelgett az összes helybéli iskola ifjúsága az országzászló előtt. Az évzáró változatlan maradt, Te Deum, bizonyítványosztás és igazgatói beszéd zárta a tanéveket. Az egyetlen kivétel az 1924/25-ös tanév évzárója volt 1925. június 29-én, amikor kivételes ünnepséget rendeztek az intézet 30 éves fennállása alkalmából, és az intézet hősi halottainak emlékét márvány-emléktáblával örökítették meg. Ennek programja a következő volt: délelőtt 9 órakor istentisztelet; délelőtt 10 órakor ünnepi műsor a tornateremben: 1. énekkar: Himnusz 2. Tuczy János megnyitó beszéde 3. igazgatói évzáró beszéd és a jutalmak kiosztása 4. emléktábla leleplezése 5. Gerencsér János emlékbeszéde 6. Pais Károly szavalt a Sajó Sándor alkalmi költeményét 7. emléktábla koszorúzása 8. igazgató záróbeszéde 9. énekkar: Szózat; déli 1 órakor Arany Bárany vendéglőben közös ebéd; délután 4-kor intézeti tornaverseny.¹⁸

1933-ban pedig annyiban volt rendhagyó az évzáró, hogy az ünnepségen olyan 20 évvel korábban érettségizett egykori diákok is részt vettek, akiket Péterffy Béla igazgató hatásos évzáró beszédében példaképül állított az ifjúság elé, mint akik olyan erőtartalekot vittek az egerszegi gimnáziumból, melynek segítségével a világháború viharai ellenére is jelentős pozíciót vívtak ki maguknak. Az igazgató felkérésére az „öreg diákok” közül dr. Duzár József orvosprofesszor, egyetemi tanár szólt az ifjúsághoz gyönyörűen. Beszédének közvetlenségével, kedvességével meghódította a diákokat, gondolatainak nagyszerűségével pedig a felnőtt hallgatóságot.¹⁹ A beszédet – annak pedagógiai értékei miatt – teljes terjedelmében leközölte a Zalamegyei Ujság 1933. évi szeptember 14-i száma.

A végzős VIII. osztályosok számára az érettségi vizsgákra történő felkészülés miatt természetesen már május elején véget ért a tanítás. Ballagásukról a Zalamegyei Ujság 1931. május 10-én tesz említést először. Az utolsó tanórát követően a végzős diákok ünneplőben – ami 1937-től árvalányhajás diáksapkát és sötétkék magyaros, zsinóros egyenruhát jelentett²⁰ –, ballagási dalokat énekelve járták be az iskola folyosóit, majd a Rákóczi úton a plébániatemplomba vonultak.²¹

A '30-as évek hagyományos év végi ünnepségének számított a tornaünnepély, melyet rendszerint a MOVE sporttelepén tartottak. A Zalamegyei Ujság a következőképpen számolt be az eseményről 1934-ben: „A reálgimnázium tornaünnepélye vasárnap délután folyt le a Move pályán nagyszámú közönség jelenlétében hatalmas siker jegyében. A közönség tetszésnyilvánításai teljes mértékben megérdemelték voltak, mert az összes számok a gimnáziumi testnevelés hatalmas fejlődését bizonyítják. Megmutatta ez az ünnepély, hogy Obitz Károly testnevelési tanár kiváló szaktudással és szeretettel foglalkozik az ifjúság testi kiképzésével, s felhasználja a modern torna minden újítását. Ennek eredménye az a fegyelmezett, könnyed mozgású diáktábor, melyet vasárnap a közönség megcsodált. A tornaünnepélyt tetszetős felvonulás és a Magyar Hiszekegy vezette be, s mindjárt utána az ünnepélynek talán legszebb száma következett. Az összes osztályok együttesen pompás zenés szabad- gyakorlatokat mutattak be, amelyeknek szépsége és pompás egyöntetősége igen nagy hatást keltett. Értékes mutatókat láttunk nyújtón és korláton; egyik-másik fiú teljesítménye különösen jó. A fiúk szépen kifejlődött ritmusérzékét mutatta a súlygimnasztika és a megkapóan szép mozgásos gimnasztika, ügyességét a talajtorna és a szebbnél-szebb gúliak, amelyért nagy tapsot kaptak a gimnázisták. Érdekes volt a kötélhúzás és a két staféta. Az összes számoknál szembeünt, hogy nem kiválogatott tornászok mutatóványairól van szó, hanem az egész diákság pompás átlagteljesítményéről. Az ünnepély végén Péterffy Béla igazgató mondott lelkesítő beszédet, majd kiosztották az év közben nyert díjakat. Himnusz és a közönség tapsától kísért katonás elvonulás fejezte be az ünnepélyt.”²²

Az iskolai ünnepségek jelentős részét a gimnáziumi egyesületek szervezték. A hivatalos, állami megemlékezések közül a március 15-i nemzeti ünnep és az október 6-i gyásznapi iskolai szinten is megrendezésre kerültek minden évben a Deák Ferenc önképzőkör szervezésében, az ének- és zenekar közreműködésével. Az ünnepségek részletes műsoráról a Zalamegyei Ujság rendszeresen tudósított. 1931. október 11-én az aradi vértanúk emlékére rendezett városi gyászünnepet követően került sor a Csány-szobor és Borbély György síremlékének fölavatására is, melyre kivonult az egész reálgimnázium. Az iskola egykori tanárjának sírjánál Szecskay Dezső VII. oszt. reálgimnáziumi tanuló szavalt, az ünnepi beszédet pedig Péterffy Béla, az intézet igazgatója tartotta.²³ A gimnázium tanárai gyakran szerepeltek beszéddel, diákjai pedig szavalattal, hangszeres vagy énekes produkcióval a városi hazafias ünnepségeken, vagy az iskola tornatermében tudományos-ismeretterjesztő céllal rendezett liceális előadásokon²⁴, illetve a ferencesek által rendezett vallási ünnepeken (pl. Szt. Erzsébet ünnep 1931, Szt. Antal ünnep 1932).²⁵

A Mária Kongregáció gyakran örvendeztette meg az iskola és a város közönségét egy-egy jól sikerült színdarabbal. Ilyen volt például 1933. május 20-án Fábián Gyula „Faludi útra kél” című három felvonásos színműve²⁶, december 12-én Burnett Hogdson „A kis Lord” című színműve²⁷, vagy Szunyogh Xav. Ferenc feldolgozásában a „Gyermekszív rejtelméi” című színdarab, melyet 1935 februárjában mutattak be.²⁸ De a Szent Imre ünnepélyek zalaegerszegi sorozatát is a reálgymnázium ifjúsága nyitotta meg 1930. május 18-án.²⁹ Az egyesület májusi tagfelvétele is többnyire ünnepséggel karöltve került megrendezésre, mint például 1934-ben: *„Áldozócsüdtörtökön a diákmise alatt vette föl Sággy Elek prézes a reálgymnázium Mária kongregációjába az idén jelölt 28 új tagot. A szép templomi szertartást az intézet tornatermében ünnepély követte. Az ünnepi beszédet Paksa Jenő prefektus mondotta, Connerih Gottfried VIII., Pais László VI., Nagy Ferenc III. oszt. tanulók szavallatokkal, Pesty Gábor VII. oszt. tanuló zongoraszámmal, az énekkar pedig két énekkel tette emelkedetté a bensőséges ünnepet. A műsort Sággy Elek hittanár beszédje zárta be, amelyben lovagi ígértük teljesítésére buzdította a kongregánistákat.”*³⁰

1937. december 12-én pedig az egyesület zászlószentelési ünnepélyt rendezett, melyen több rangos ember is részt vett, műsora a következő volt: 1. Grósz József felszentelte a zászlót (dr. Liber Béláné töltötte be a zászlóanyai tisztet) 2. szentmise 3. Móra János zászlóavató beszéde 4. Sík Sándor: István király c. darabját előadták a kongregáció tagjai **(2. fénykép, 114. oldal)**³¹.

A tanulók hazafias, revíziós és vallásos nevelését tartotta szem előtt az intézet cserkészcsapata is. Az új cserkészek fölavatása mindig ünnepélyes keretek között zajlott. Az 1931. március 26-i ünnepségről a következőket írta a Zalamegyei Ujság: *„Tegnap délelőtt fél 11 órakor szép ünnepségnek színhelye volt a gimnázium tornaterme. A 71. számú Zrínyi cserkészcsapatnak 16 új tagját avatták ott föl. Az avatási ünnepélyen megjelent a gimnázium tanári kara, élén Péterffy Béla igazgatóval. A vármegyei intéző bizottságot Pásztor Imre, tanár elnök képviselte. Képviseltették magukat a többi helyi cserkészcsapatok is. Bevezetőül elénekelték a cserkészindulót, majd Brunner József kérte a vezetőséget, hogy avassa fel őket. Bódy Zoltán dr. csapatparancsnok szólt ezután a fölavatottakhoz, figyelmeztetvén őket a cserkész törvények rendelkezéseire. Megjegyezte azonban, hogy most nem a parancsnok áll előttük, hanem az, akit tíz évvel ezelőtt, mint VII. gimnázistát ugyanezen a helyen avattak cserkésszé. A parancsnok beszéde után a fölavatandók letették a cserkészfogadalmat, fejőkre tették a cserkészkalapot és a szokásos szertartások között fölavatták őket. Az új cserkészekhez Gosztonyi Ferenc VIII. o. t. intézett buzdító beszédet. Végül elénekelték a 71. sz. csapat indulóját s az udvaron díszmenetben vonultak el a csapat zászlója előtt.”*³²

1933. augusztus 2-15 között 36 fővel a zrínyis cserkészek is részt vehettek a Gödöllőn megrendezett 4. Cserkész Világ-jamboree-n. Előtte pedig tíz diák Angliában tanulmányozhatta a helyi zöldnyakkendősök felkészülését a világtalálkozóra.³³ Az erre

való felkészülést szolgálta 1933. március 12-én a Zrínyi-cserkészek Jamboree ünnepélye is, melynek műsora a következő volt: *„1. Munkás magyarok indulója. Írta Gyökösy Endre, szavallja Barnabás István cserkészapród. 2. Grieg: Törpék vonulása. Zogorán előadja Pesiy Zoltán Gábor. 3. Mit jelent nekünk a Jamboree? Előadás, tartja dr. Szendy László teológiai tanár, a Jamboree III. Altáborának szórakozásvezetője. 4. Hubay: Hejre Kati. (Csárdásjelenetek) Zongorán előadják: Gerencsér Lajos és Gerencsér László. 5. A longuevali csonka kereszt. Színdarab egy felvonásban, írta Koszter atya, a Magyar Cserkész szerkesztője.”*³⁴

Az államfő iránti tisztelet jeleként az 1926/27-es tanévtől kezdve szentmisével ünnepelte az iskola közössége minden év december 6-án Horthy Miklós névnapját, június 18-án pedig a születésnapját.³⁵ 1940. március 1-jén pedig kormányzóvá választásának 20. évfordulója alkalmából ünnepi szentmisén vett részt az intézet ifjúsága, illetve az ezt megelőző nap dr. Takács János tanár méltatta a nap jelentőségét.

Az állandó ünnepségek listája tovább bővült a ’30-as években. Az 1935/36-os tanévtől kezdve minden év november 1-jén emlékünnepélyt tartottak az intézet hősi halottainak tiszteletére. 1937-től október 21-én a rokon finnugor népekre emlékezett az iskola közössége a magyar nyelv tanárainak előadásaival, október 31-én takarékosági napot tartottak, december 11-én pedig az I. világháborús limanovai ütközetéről emlékeztek meg.

Az iskolai évkönyvek tanúsága szerint természetesen megemlékeztek a sorsfordító „történelmi” eseményekről is, így például 1920. június 4-én osztálykeretben próbálták feldolgozni a trianoni tragédiát, 1922. április 6-án pedig már a revízió jegyében Magyar Jövő ünnepélyt tartottak. Az 1938/39-es tanév nagy eseménye az 1938. november 2-i első bécsi döntés értelmében a Felvidék visszacsatolása volt, ennek öröme két ünnepet rendeztek, az első iskolai ünnepség volt, november 7-én, a második a helybeli társadalmi egyesületek műsoros estje volt 1939. március 11-én, ahol vitéz Somogyváry Gyula „Virágember” című színdarabját adták elő a gimnazisták.

A két világháború között számos évfordulás, jubileumi megemlékezést, ünnepséget is tartottak az iskola falai közt, melyekkel kiemelkedő történelmi, irodalmi vagy éppen zenei nagyságok előtt tisztelegtek. 1923. január 21-én Petőfi Sándor, 1925. február 18-án pedig Jókai Mór születésének 100. évfordulójára emlékeztek az önképzőkör által tartott ünnepség keretében. 1925. november 28-án Széchenyi-ünnepet, december 13-án Arany-estet, 1926. március 27-én II. Rákóczi Ferenc-ünnepélyt, május 24-én Herczeg Ferenc-ünnepélyt tartottak. Herczeg Ferenc a két világháború közötti hivatalos kultúra meghatározó alakja, konzervatív író volt, akit többször Nobel-díjra is jelöltek. A Zalamegyei Ujság a következőképpen tudósított az eseményről: *„Herczeg Ferenc negyvenéves írói jubileumát magas színvonalú ünneppel véste a közönség emlékébe a zalaegerszegi reálgymnázium. A közönségből a férfivilágot csupán négy megjelent képviselte s a hölgykoszorú is oly vékony volt, mely sehogy sem illő a kincseit pazarul osztogató nagy magyar író megtiszteléséhez.*

Illés István tanár tanulmánya átfogó nagyvonalúsággal taglalta az író alkotásait. Lelkes taps és tetszésnyilvánítás jutalmazta a kiváló felolvasást, amelyet utólag kitűnően illusztrált a „Bizánc” tragédia egyik legmeggrázóbb páros jelenetének a bemutatása. Horváth József és Béla a hűséges Giovanni és az álmaiból ébredező Konstantin dikcióját drámai erővel adta elő. Az ének- és zeneszámok betanításáért és vezetéséért Bicskey Szilveszter tanárt illeti elismerés. Takáts József lelkesen szavalt.”³⁶

1927. január 24-én Mohácsi emlékünnepélynek, 1928. április 21-én pedig Csány László emlékünnepélynek adott teret az intézet. 1929. február 3-án az iskolai énekkar adott önálló hangversenyt. 1930. április 29-én Andersen, a nagy dán mesemondó munkásságáról emlékeztek meg a diákok, november 5-én pedig a kongregánisták tartottak Szent Imre ünnepélyt. 1932. február 22-én George Washington születésének 200. évfordulója alkalmából rendeztek ünnepséget, 1935. április 8-án pedig II. Rákóczi Ferenc halálának 200. évfordulóját ünnepelték meg, melyet április 11-én egy Horatius-emlékünnepély követett. 1935. szeptember 25-én a Pázmány-egyetem 300 éves évfordulója alkalmából dr. Boleratzky Gyula tartott beszédet, október 22-én pedig Liszt Ferenc emlékére tartottak házi ünnepélyt és előadást. 1936. december 12-én újból dr. Boleratzky Gyula beszédével emlékeztek Báthory István halálának 100. évfordulójára. 1944. március 20-án pedig Kossuth Lajos előtt tisztelgett a gimnázium a politikus halálának 50. évfordulója alkalmából.

A második világháború hatása az 1940/41-es tanévtől volt érezhető **(5. ábra, 115. oldal)**. Az addigi szokásokhoz híven a háborúban elesett, illetve évközben elhunyt tanárokról és diákokról az évkönyvek elején, illetve a november 1-jén tartott hősi halottak emlékünnepén emlékeztek meg. Kiemelkedő volt az 1943-as ünnep, amikor az igazgató beszéde és a diákok rövid műsora után megkoszorúzták a sírokat az intézet lánydiákjai által készített koszorúkkal. 1939-től a szegény sorsú diákok megajándékozása mellett bensőséges karácsonyi ünnepeket tartottak a gimnázium II. emeleti dísztermében. 1942 karácsonyán az ünnepségre összegyűlt tanárok, diákok és szülők előtt Littván Sándor dr. tartott ünnepi beszédet, majd a vegyeskar egy énekszámot adott elő. Ezt követően Ivánffy János, az intézet igazgatója beszélt, aki elmondta, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter is bekapcsolódott az öröm hozók közé és ezer pengőt adományozott a fronton küzdők fiainak segélyezésére. Az ünnepély a Himnusz eléneklésével ért véget, majd a jelenlévők megtekintették azt a levonták által készített 200 betlehemet, melyeket az összegyűjtött ajándékokkal együtt az ünnepet követő vasárnap kaptak meg a hadba vonultak hozzátartozói.³⁷

Az 1943/44-es tanév csak március 30-ig tartott, 1944/45-ben pedig az iskola hadikórház volt, így a tanítás a kereskedelmi középiskolában folyt, de csak október 22-ig, utána 1945. április 11-ig szünetelt. A gimnázium épületébe 1945. május 7-én térhettek csak vissza a diákok. Április 11-én az intézet baloldali érzelmű magyar-francia szakos tanárát,

Ballenegger Henriket bízták meg az iskola vezetésével. Neki kellett megkezdenie a VKM 56002/1945-ös rendeletében foglaltak megoldását: a csonka tanév legfontosabb nevelési feladata minden iskolában a demokratikus szellemben történő világnézeti áthangolás lett a dolgozó társadalom Magyarországnak felépítése érdekében. Ennek megfelelően az 1945. május 1-jei ünnepségen már kivonultak az iskola diákjai is, május 10-én pedig együtt ünnepelte az intézmény 150-170 tanulója a tanárokkal és a város közönségével együtt a Kazinczy téren a béke első napját.³⁸ A gimnázium fennállásának 50. évfordulóját a háborús körülmények között nem ünnepelték meg, és valószínűleg egyáltalán nem került rá sor, mert az 1945/46-os évkönyv sem tesz róla említést. Az iskola és az oktatás jövőjével kapcsolatban az 1944/45-ös tanév végén az újonnan kinevezett matematika-fizika szakos új igazgató, dr. Szeleánszky Ferenc még optimistán nyilatkozott: *„Nem ismerjük még a készülő pedagógiai és iskolareformokat, de bizonyára megmenti a gimnázium sok értékét, sokszínűségét, pedagógiai finomságait a közösség, az egyén és a művelődés számára is.”*³⁹

Az alapítástól eltelt 50 évnek az iskolai ünnepségekben is megnyilvánult szellemiségét, nevelését egy 1938-ban érettségizett diák, dr. Boleratzky Loránd egyházjogász visszaemlékezése összegezte legtalálóbban: *„A valláserkölcsi nevelésen és a tudáson kívül a leglényegesebb útravaló, amely egész életemen elkísért, [...] az egyik a hazaszeretet, a másik a kötelességteljesítés. A tanári kar az egészséges magyarságtudatot nevelte belénk. [...] Tudatosította, hogy egyetlen népnél sem vagyunk alábbvalóak, és a haza szolgálata szent kötelességünk. [...] A zalaegerszegi gimnázium tanárai lelkembe oltották a kötelességteljesítést. Ez az egyik legnagyobb kincs, amit az alma matertől kaptam.”*⁴⁰

JEGYZET ÉS FORRÁS:

- ¹ Dr. Glatz Ferenc: Ünnepeink 1945–90, In: História, XIV. évfolyam, 1992., 2. szám, 29. o
- ² Magyar Paizs, 8. évfolyam, 1907., 23. szám 1-2. o.
- ³ Gimnáziumi évkönyv 1905/1906. 106. o.
- ⁴ Magyar Paizs, 7. évfolyam, 1906., 47. szám 4. o.
- ⁵ Magyar Paizs, 7. évfolyam, 1906., 26. szám 2. o.
- ⁶ Emlékkönyv 1896-1996 A Zrínyi Miklós Gimnázium fennállásának 100. évfordulójára, Az iskola igazgatósága, Zalaegerszeg, 1996. 53-55. o.
- ⁷ Magyar Paizs, 6. évfolyam, 1905., 41. szám 3. o.
- ⁸ Emlékkönyv 1896-1996 A Zrínyi Miklós Gimnázium fennállásának 100. évfordulójára, Az iskola igazgatósága, Zalaegerszeg, 1996. 9-10. o.
- ⁹ Emlékkönyv 1896-1996 A Zrínyi Miklós Gimnázium fennállásának 100. évfordulójára, Az iskola igazgatósága, Zalaegerszeg, 1996. 10-11. o
- ¹⁰ Gimnáziumi évkönyv 1915/1916, 108-109. o.
- ¹¹ Gimnáziumi évkönyv 1916/1917
- ¹² Emlékkönyv 1896-1996 A Zrínyi Miklós Gimnázium fennállásának 100. évfordulójára, Az iskola igazgatósága, Zalaegerszeg, 1996. 16. o.
- ¹³ ua.
- ¹⁴ ua. 18.o.
- ¹⁵ ua. 19.o.
- ¹⁶ Gimnáziumi évkönyv 1937/38 15. o.
- ¹⁷ Dr. Lönhárt Tamás: Nemzeti ünnepeinkről az állandóan változó múltértelmezések jegyében In: Szabadság, XIX. évfolyam, 197. szám, 2007. augusztus 24., 3.o.
- ¹⁸ Gimnáziumi évkönyv 1924/25 7. oldal
- ¹⁹ Zalamegyei Ujság, 16. évfolyam, 1933.06.27., 143. szám
- ²⁰ Emlékkönyv 1896-1996 A Zrínyi Miklós Gimnázium fennállásának 100. évfordulójára, Az iskola igazgatósága, Zalaegerszeg, 1996. 19. o.
- ²¹ Zalamegyei Ujság, 14. évfolyam, 1931.05.10., 106. szám
- ²² Zalamegyei Ujság, 17. évfolyam, 1934.06.19., 137. szám
- ²³ Zalamegyei Ujság, 14. évfolyam, 1931.10.11., 237. szám
- ²⁴ Zalamegyei Ujság, 14. évfolyam, 1931., 28., 36., 44., 50.,54. szám, 15. évfolyam, 1932. 288. szám, 16. évfolyam, 1933. 17. szám
- ²⁵ Zalamegyei Ujság, 14. évfolyam, 1931., 268. szám, 15. évfolyam, 1932., 109.szám

- ²⁶ Zalamegyei Ujság, 16. évfolyam, 1933.05.20., 114. szám
- ²⁷ Zalamegyei Ujság, 16. évfolyam, 1933.12.12., 279. szám
- ²⁸ Zalamegyei Ujság, 18. évfolyam, 1935.01.27., 23. szám
- ²⁹ Zalamegyei Ujság, 13. évfolyam, 1930., 98-106.. szám
- ³⁰ Zalamegyei Ujság, 17. évfolyam, 1934.05.12., 107. szám
- ³¹ Gimnáziumi évkönyv 1937/38 15. o.
- ³² Zalamegyei Ujság, 14. évfolyam, 1931.03.27., 70. szám
- ³³ Emlékkönyv 1896-1996 A Zrínyi Miklós Gimnázium fennállásának 100. évfordulójára, Az iskola igazgatósága, Zalaegerszeg, 1996. 18. o.
- ³⁴ Zalamegyei Ujság, 16. évfolyam, 1933.03.05., 53. szám
- ³⁵ Gimnáziumi évkönyv 1926/27
- ³⁶ Zalamegyei Ujság, 9. évfolyam, 1926., 87-120. szám
- ³⁷ Zalamegyei Ujság, 25. évfolyam, 1942.12.19, 286. szám
- ³⁸ Emlékkönyv 1896-1996 A Zrínyi Miklós Gimnázium fennállásának 100. évfordulójára, Az iskola igazgatósága, Zalaegerszeg, 1996. 21. o.
- ³⁹ Emlékkönyv 1896-1996 A Zrínyi Miklós Gimnázium fennállásának 100. évfordulójára, Az iskola igazgatósága, Zalaegerszeg, 1996. 22. o.
- ⁴⁰ u.a.

KÉP:

1. fénykép: Emlékkönyv 1896-1996 A Zrínyi Miklós Gimnázium fennállásának 100. évfordulójára, Az iskola igazgatósága, Zalaegerszeg, 1996. 10. o.
2. fénykép: Emlékkönyv 1896-1996 A Zrínyi Miklós Gimnázium fennállásának 100. évfordulójára, Az iskola igazgatósága, Zalaegerszeg, 1996. 52. o. (2019.01.16.)

TÓTH MÁTÉ
(Zalaegerszegi Zrínyi Miklós Gimnázium)*:

PEREGRINÁCIÓ A REFORMÁCIÓ IDEJÉN

* Jelenleg a BGE Gazdálkodási Kar Zalaegerszeg pénzügy és számvitel szak hallgatója.

1. A REFORMÁCIÓ FELBUKKANÁSA ÉS ELTERJEDÉSE MAGYARORSZÁGON

Mielőtt dolgozatom tényleges témájára rátérnék, foglalkozni kell a protestantizmus magyarországi elterjedésével, amely hatással volt választott témám, az oktatás helyzetére is. A reformációt Luther 1517-es fellépésétől számítja a történelemtudomány. Tézisei kifüggesztésével eredetileg nem akart egyházszakadást előidézni, de a nézetei miatt kiváltott összeegyeztethetetlen ellentétek a pápával végül ahhoz vezettek.¹

Luther tanainak népszerűsége szorosan összefüggött a katolikus egyház népszerűtlenségével. A pápaság és a katolicizmus a XV. század végén válságba jutott, az egyház meg-újítására összehívott zsinatok nem jártak eredménnyel, a főpapokat társadalmi pozíció- és pénzszerzési lehetőségek, illetve művészeti és tudományos kérdések foglalkoztatták, legkevésbé sem a hitélet, vagy annak megújítása (**1. kép, 116. oldal**). Egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy az egyház eredeti feladatának egyre kevésbé akar és tud megfelelni.² Az egyházi méltóságok, mint a kiskirályok dúskáltak a pénzben, hatalmas birtokaik, és a búcsúcédulák osztogatása méltán váltott ki ellenszenvet.³ Az egyházi reformokat halogató, fényűző fejedelmi udvartartást vezető, elvilágiasodott, a művészeteket pártoló pápákat összefoglaló nevükön reneszánsz pápáknak nevezik. A reneszánsz pápaság képviselői többek között VI. Sándor (1492- 1503), II. Gyula (1503-1513) és X. Leó (1513-1521, (mottója: „Élvezzük a pápaságot!”) voltak.⁴

A katolikus egyház tagjai Magyarországon is egyre inkább elvilágiasodtak. Hunyadi Mátyás uralkodása alatt a király az ország irányításában alkalmazott nagytudású, már humanista műveltségű hivatalnokok szolgálatáért egyházi javadalmakkal fizetett. Az egyház előjáróinak életvitele egyre inkább kifogásolhatóvá vált.⁵ Szatmári György életpályája tipikusnak tekinthető. „1494-től a királyi kancellária titkára, világi ember, de fizetesként a székesfehérvári Szent Miklós-káptalan prépostságát élvezi. 1498-ban már veszprémi püspök, de továbbra is világinak tekinti magát, s kéri a pápától, hogy ne kelljen a kancelláriai teendőinek végzését akadályozó egyházi rendet felvennie. Kiemelkedő diplomáciai munkálkodása jutalmául 1501-ben már a váradi püspökséget kapja meg, majd 1505-től a pécsit. [...] 1506-ban felszentelteti magát s elmondja élete első miséjét – 49 éves korában. 1521-ig pécsi püspök, majd esztergomi érsek, de munkahelye gyakorlatilag mindvégig a kancellária, nem pedig egyházmegyéje.”⁶ A reformáció fokozatosan terjedt Európában, Magyarországra már az 1520-as évek elejére eljutott.⁷

1.1 A reformáció terjedésének társadalmi, valamint kül- és belpolitikai háttere

Az 1506-ban megkötött bécsújhelyi Habsburg–Jagelló házassági szerződés révén Jagelló Ulászló fiát, Lajost eljegyezték Habsburg Máriával, leányát, Annát pedig Ferdinánd főherceggel, így később, mivel II. Lajos király utód nélkül halt meg, a Habsburgok bejelenthették törvényes igényüket a magyar trónra. E szerződés másrészt közelebbi kapcsolatok kialakulását eredményezte a Habsburg Birodalom keleti fele, valamint a Német-római Birodalom – ahonnan a reformáció kiindult –, és Magyarország között.⁸

1526-ban a Habsburgok térnyerésétől tartó hatalmak (Franciaország, Velence, Milánó, Firenze és a pápa) szövetkeztek, I. Valois Ferenc francia király még a török szultánt, Nagy Szulejmánt is bevonta a cognaci ligába, a Habsburg-ellenes szövetségbe. A pápaságtól ezért fordultak el a későbbiekben Magyarországon, sokan a török szövetségeseiként tekintettek a Szentszékre. [...] ⁹

A mohácsi tragédia előzményei és következményei vezették később a magyarságot a reformáció üzenetének meghallgatásához.¹⁰ Az 1520-40-es évek a befogadás évtizedei voltak. Még nem különült el élesen a protestáns és a katolikus egyház, még nem foglalták írásba a hitelveket, így csak néhányan voltak tisztában a határokkal. A legtöbben azt sem tudták, hogy hagyományos, vagy hitújító istentiszteleten vesznek-e részt.¹¹ A főurak élen jártak a protestánsüldözésekben, de az 1530-40-es években a helyzet gyökeresen megváltozott. Ennek pontos okát nem ismerjük, ám tény, hogy Luther tételeiben minden társadalmi réteg megtalálhatta a neki szóló üzenetet. A nemesek reakcióját alátámaszthatja az a lutheri felfogás, miszerint az egyházi vagyona nincsen szükség, ezáltal az egyházi földbirtokok kisajátíthatók. Nem véletlen, hogy a főurak lettek az új hit legjelentősebb védelmezői.¹² Anyagi támogatásukkal nagyot lendítettek a reformáció elterjedésén. „Török Bálint, az ország egyik leghatalmasabb főura és legnagyobb birtokosa, a reformáció pártjára állt, az általa birtokolt városok közül Pápa és Debrecen később a hitújítás tűzhelyeivé váltak, feleségét, Pemfflinger Katát pedig „leona Lutteriana” (luteránus nőstényoroszlán) névvel illették a kortársak a hitújítás melletti harcos kiállása miatt. [...]”¹³ A főúri uradalmakon élő jobbágyoknak nem volt kötelességük áttérni földesuruk új hitére, de valószínűleg mégis ez történt, elsősorban a vándorprédikátorok hatására. A városok, mezővárosok polgárai és a végvári katonák körében is hódított az új hit.¹⁴

A kettős királyválasztás (Szapolyai János 1526-1540, I. Ferdinánd 1526-1564) után „a két király fő célja a vagyonos főurak támogatásának megnyerése volt, ezért szívesen adományoztak egyházi földbirtokokat is, és eltekintettek e főrangúak hitbéli felfogásának vizsgálatától”¹⁵. Mikor Perényi Péter 1537-ben Ferdinándhoz akart átállni, külön biztosítékot kért az iránt is, hogy a király nem háborgatja vallásában, mely az „evangeliumon nyugszik”.¹⁶ A két királynak tehát súlyosabb gondjai is voltak, mint a katolikus egység helyreállítása, ezért kezdetben tétlenek maradtak az új vallással kapcsolatban.

A török fellépésének következtében 1541 után felbomlott az ország egysége, hiszen Buda elfoglalásával több, mint egy évszázadig a török hódoltatta az ország középső területeit.¹⁷

„Egy kiváló protestáns, Ferdinánd buzgó híve, Torda Zsigmond egész lelkesedéssel jelentette, hogy török területen, szabadon terjed az új vallás, elannyira, hogy az Isten különös gondviselésének tekinthető, hogy megengedte résznek a barbárok általi elfoglalását.”¹⁸ A török vallási tolerancia még elő is segítette az új hit terjedését a Hódoltságban.

Az oszmán valláspolitikai másik fontos jellemzője az „*oszd meg és uralkodj*” elve volt, a hódítók hajlandóak voltak együttműködni bármelyik egyházzal: a szerb ortodoxszal ugyanúgy, mint valamelyik protestáns vagy éppen a katolikus felekezettel.¹⁹

A protestantizmus egy másik irányzata is követőkre talált Magyarországon: a kálvini irányzat. A Hódoltságban Szegedi Kis István, a Tiszántúlon pedig Méliusz Juhász Péter tanító (akit ellenfelei „*Péter pápának*”, Debrecen pedig „*kálvinista Rómának*” tituláltak) munkájának eredményeként jött létre a református egyház (1-2. fénykép, 116. oldal).²⁰ A svájci reformáció a mezővárosi polgárok és a parasztság körében terjedt el elsősorban. A polgárok az elmélyültebb és tisztább hitélet mellett az olcsóbb egyházat látták Kálvin tanításában, valamint a zsarnokölési elmélettel kapcsolatos tétel is hathatott a Habsburg-ellenes magyarokra. [...]²¹

Az Erdélyi Fejedelemség lakosságának vallási megoszlását tekintve változatos képet mutatott. A tagolt etnikai kép mellett jellemző volt az is, hogy egy-egy népcsoport is megosztott volt vallási vonatkozásban. A század végére a vármegyék magyar lakossága reformátussá vált, a székelyek nagy része katolikus maradt, a szászok evangélikusok lettek, míg a reformációtól érintetlen románok ragaszkodtak ortodox hitükhöz. A vallásháborúk korában Erdélyben – egyedülálló módon –, békességben éltek a felekezetek. A tordai országgyűléseken (1557, 1564, 1568) nemcsak az új felekezetek (pl. az unitárius) kaptak szabadságot, de mindig megerősítették a többi vallás védelmét is. [...]²²

Az 1550-1570-es években a protestantizmus már mindhárom országrészben, társadalmi helyzettől függetlenül követőkre talált, az 1570-es évek közepére a lakosság jelentős része már valamely protestáns felekezethez tartozott. A legfelső világi hatalmasságok, az uralkodók voltak az egyedüliek, akik akár a személyes véleményükön is túllépve, nem támogathatták a reformáció terjedését.²³

2. PROTESTANTIZMUS ÉS ISKOLÁZTATÁS

2.1 A reformáció oktatásra gyakorolt hatása – európai kitekintés

A hit terjesztésében a protestánsok nagy szerepet szántak az iskoláknak. A reformáció atyja, Luther Márton prédikációiban, írásaiban gyakran foglalkozott a nevelés-művelődés kérdéseivel. Véleménye szerint a reformáció eszméjének terjesztéséhez ugyanis égető szükség volt nagyműveltségű prédikátor-hitújítókra és egyszerű plébánosokra egyaránt. Az egyháziak képzését a városi-plébániai iskola és az egyetemek feladatának szánta. [...]²⁴

Úgy gondolta, az egyszerű emberek többségének elegendő az anyanyelvi olvasás-írás készsége. Az általa német nyelvre lefordított Bibliát mindenki saját maga olvashatta-értelmezhetette, ha elsajátította az olvasás tudományát. Ennek érdekében minden helységben iskolát kívánt állítani külön a fiúk és külön a lányok számára. Hitte, a jó nevelésre nemcsak a vallásosság érdekében van szükség, hanem a polgári erények kialakításához is.²⁵

Luther szerint az iskolába járást államilag is kötelezővé kellett volna tenni. Ahogyan 1530-ban írta: „*Ha alattvalóit arra kényszeríti (az uralkodó), hogy az arra alkalmasak dárdát, puskát viseljenek, várfalakon futkározva örködjének és a háború esetén mást is műveljenek: úgy annál is inkább kell, hogy kényszerítse alattvalóit arra, hogy gyermekeik az iskolába járjanak*”.²⁶ A gyökeres fordulatot az jelentette, hogy megjelent a minden gyerekre vonatkozó iskolai (nem templomi) oktatás kötelező állami követelménye. [...]²⁷

2.2 A protestáns felekezetek iskoláztatása Magyarországon

A XI. századtól hazánkban is létrejöttek a kolostori, káptalani és plébániai iskolák. A XV. században pedig már gyakorlatilag minden városban és sok faluban is volt plébániai iskola, nem egyben külön tanítóval, iskolamesterrel.²⁸ A reformáció korában, a városok vallásváltásakor ezek az iskolák az új protestáns műveltségeszmény központjaivá váltak [...]²⁹.

Az iskola teljes egészében egyházi intézmény volt a protestánsok felfogása szerint is:

„*Mivel pedig az iskolák az egyház veteményes kertjei, a lelkészek kötelessége az iskolákról intézkedni, és minden helyekre oly tanítókat állítani, akik a gyermekeket és ifjúságot a kegyesség követésében és a tisztességes tudományokban szorgalmasan oktassák, képezzék*”³⁰ (2. kép, 117. oldal). A legfontosabb teendő az iskolaszervezés körül az anyagi alapok biztosítása volt. Arra a sokszor használt kifogásra, hogy nincs pénze a falusi gyülekezetnek iskolát építeni, Méliusz Juhász Péter debreceni püspök ezt válaszolta: „*Csináljatok a templomból iskolát*”³¹, vagyis a gyermekek oktatása a templomban történjen. A protestáns iskolaszervezők elsősorban a reformált hitre tért földesurak nagylelkűségére számíthattak. A prédikátorok azonban kritizálták a földesurak szűkmarkúságát is, ha nem hoztak semmi áldozatot az iskolákért [...].³²

A tananyag elsajátításának körülményei a XVI. században megváltoztak a nyomtatott tankönyvek jóvoltából (3. kép, 117. oldal). 1550-ben Heltai Gáspár magyarra fordítva adaptálta és kiadta a reformáció alaptankönyvét: Luther Kis Kátéját. Az 1555. évi szatmári protestáns zsinat XX. cikke elrendelte, „*hogy a kátét a gyermekeknek a dékánok, avagy az egyházi szolgák (azaz a lelkészek világi segítői) mindenütt tanítsák*.”³³

Bár az oktatás legfőbb célja a papképzés volt, egyre nagyobb igény mutatkozott a világi értelmiség kinevelésére is. A nemesek egy része nem iskolában, hanem valamely kastélyban vagy udvarházban neveltette gyermekeit. A XVI. század közepétől fogva az anyanyelvű olvasás elterjedt a köznép (városi polgárság, kereskedők, módosabb gazdák) és a nők körében. [...]³⁴

2.3 A középfokú oktatás

A téma feldolgozása során meg kellett küzdeni egy kettős, bár közös gyökerű problémával: egyrészt a források és a feldolgozások különböző iskolákat illettek azonos elnevezéssel, másrészt a korabeli iskolarendszer szerkezeti tagolása (alap-, közép- és felsőfok) nem feleltethető meg a későbbi korok, illetve a mai kor iskolarendszerének. Az estleges értelmezési problémák ide vezethetők vissza.

Magyarországon új iskolafajta jött létre a XVI. században, amelyet a felhasznált szakirodalom kollégium típusú iskolának nevez. Néhány műben ezeket az intézményeket a középfokú oktatás részének tekintik, míg mások már felsőfokúként kezelik.

Ezek tulajdonképpen főiskolai tagozattal rendelkező iskolák, amelyek a középfokot meghaladó bölcséleti és teológiai ismeretekkel látták el tanulóikat. Megindult a humanista gimnázium és a bölcséleti teológiai tagozat egybekapcsolódásával álló intézmény, a kollégium típusú iskola létrejött, ami egy új iskolatípusnak számított a középkor és az egyetem között. Egyetemi végzettség, illetve doktorátus megszerzése érdekében az ambíciókkal rendelkezők számára maradt a peregrináció lehetősége. A kálvinisták kollégiumnak, a lutheránusok líceumnak, a katolikusok akadémiának nevezték el ezt az iskolatípust. [...] ³⁵

Magyarországon református kollégiumok a XVI. század harmincas éveiben főleg a török Hódoltság peremén és Erdélyben létesültek. Kisgimnázium volt ekkor Csepreg, Modor, Sárospatak evangélikus iskolája, Pápa, Szikszó, Tarcis református iskolája. Jelentősebb protestáns kollégiumok működtek például Debrecenben, Eperjesen, Gyulafehérváron, Kolozsváron (unitárius), Marosvásárhelyen, Pápán, Pozsonyban és Sárospatakon. ³⁶ Az erdélyi szászok legfontosabb evangélikus iskolája Nagyszebenben működött, ahol 1598-ban Leonard Hermann rektor, aki egyetemi tanulmányait Frankfurtban végezte, akadémiai szabályzatot fogadtatott el. ³⁷

A legpatinásabbnak a sárospataki és a debreceni kollégium számított (1-2. ábra, 117. oldal). Sárospatakon 1531-ben, Debrecenben 1538-ban kezdte meg tevékenységét a kollégium. Az iskolahálózatok központjai, a nagy múltú református kollégiumok társadalmi és tudományos téren is a magyarországi kálvinizmus fokozatos előretörését mutatták [...] ³⁸

2.4 Az egyetemek hiánya, peregrináció

A magyar peregrinusok száma a kora újkorban jóval az európai átlag fölé emelkedett. Ennek több oka is volt. Egyrészt az egyetemek hiánya. A középkorban voltak egyetemalapítási kísérletek, de különböző politikai (a pécsi egyetem az alapító, Nagy Lajos király halála után válságba került.), illetve anyagi okok miatt (a nemzetközi politikával elfoglalt Zsigmond a továbbiakban valószínűleg már nem tartotta fontosnak az óbudai egyetem támogatását) ezek nem bizonyultak hosszútávon életképesnek. A kora újkorban Európán egyetemalapítási hullám söpört végig. Wittenberg, majd később Lipcse egyetemére özönlenni kezdtek a külföldi diákok – Angliából, Skandináviából, Itáliából és Kelet-Európából. A jénai egyetemen osztrákok, lengyelek és csehek tanultak. Rostock, Greifswald, Königsberg egyeteme a Baltikum felé nyitott. ³⁹ Magyarországon a török megszállás miatt ez a folyamat elmaradt. ⁴⁰

Nemcsak a felsőoktatási intézmények hiánya miatt volt Magyarországon ilyen páratlanul népszerű a peregrináció. Közrejátszott a tudásvágy, a motiváció is, mely nemzettől és felekezettől függetlenül jellemezte országunk ifjait és az a társadalmi

igény, hogy elméjüket neves kulturális központokban tágítsák. ⁴¹ A kortársak le is nézték azokat, akiknek, bár meg lett volna a lehetőségük, mégsem mentek el peregrinálni, utazni, tapasztalatokat szerezni külföldön (3. fénykép, 118. oldal). Miskolci Csulyak István útinaplójában így fogalmazott: „*Mi alávalóbb, mi méltatlanabb a törekvő ember – s különösen a nemes – számára, mint folyvást otthon üldögelni, úgy öregedni meg dicstelen és érdemtelen nyugalomban, s még csak nem is törekedni arra, hogy végre kiszabadulván ebből a túlságosan árnyékos és körülzárt otthonból, megismerje a legnagyobb dolgokat?*” ⁴²

1526 előtt a magyar diákok körében Bologna, Padova és Ferrara egyetemei voltak a leglátogatottabbak ⁴³, elsősorban a felső körök ifjai által. Az egyszerűbb nemesség és a polgárság a közép-európai egyetemalapítási hullám után inkább Bécs és Krakkó felé vették az irányt. ⁴⁴ A mohácsi vész után a peregrináció intenzitása növekedett, és a látogatási irányok is teljesen átalakultak a reformáció következtében. A magyar diákok protestáns peregrinációját szemlélteti a melléklet 1. táblázata (1. táblázat, 118. oldal). ⁴⁵

A protestáns ifjak a XVI. században főleg Németország egyetemeit látogatták. Kezdetben Wittenberg volt a legnépszerűbb célpont, más egyetem megközelíteni sem tudta nép- szerűségét. A magyar peregrinusok 1555-ben a bécsi és a krakkói diákegyesület mintájára megszervezték a saját *coetusukat* (más néven bursájukat). Melancthon nagy szerepet játszott a coetus életében. Kéthetente disputációkat, és vasárnaponként latin nyelvű evangélium magyarázatokat tartott a társulat tagjainak. Nem meglepő hát, hogy „*Praeceptor Hungarie*” néven emlegették. ⁴⁶ Sokan látogatták Németország más egyetemeit is, mint: Jéna, Lipcse vagy Halle. ⁴⁷ Angliában még a XVI. században is csak ritkán jártak magyarok, és ha jártak is, többnyire diplomáciai megbízatással. ⁴⁸ De a helyzet gyökeresen megváltozott, és a jelzett időpont után tömegesen áramlottak a magyar peregrinusok a szigetországra: az Angliából és Németalföldről hazatérő Tolnai Dali János az oktatás radikális átforgatását tervezte Sárospatakon az angoloktól átvett puritanizmus jegyében. ⁴⁹

A katolikusok által kedvelt és látogatott célpontok, Lengyelország, a Habsburg Birodalom és Itália egyetemei voltak. ⁵⁰ Itália nem csak a katolikusok körében volt népszerű, hiszen Pádvia egyeteme szabad szellemű volt, protestánsok is tanulhattak falai között. ⁵¹ Báthory István erdélyi fejedelem is a neves padovai egyetemen tanult. ⁵² A második táblázat mutatja a három részre osztott Magyarország diákjainak felekezeti megoszlását a külföldi egyetemeken (2. táblázat, 118. oldal). ⁵³

1526-1550 között kevés diák peregrinált, mind a katolikusoknál, mind a protestánsoknál. Ami nem meglepő, ha a kérdéses időszak alatti magyarországi helyzetre gondolunk. A török hódítás, a bizonytalan politikai helyzet nem kedvezett a külföldi egyetemjárásnak. Ezekben a zűrzavaros években több katolikus, mint protestáns diák peregrinált. A helyzet a következő ötven évben jelentősen megváltozott, az új hit a három részre szakadt ország lakosságának nagy részét meghódította, majdnem ötszörösére nőtt a protestáns peregrinusok száma, de a katolikusoknál is növekedés figyelhető meg.

A táblázatból világosan láthatjuk, hogy ez a növekvő tendencia nem állt meg, egyre több és több diák iratkozott be külföldi egyetemekre.

Az erdélyieknek nem volt könnyű a helyzete: távol éltek a nyugati központoktól, mondhatni Európa periferiáján. Voltak évtizedek, amikor nagyon visszaesett a peregrinálók száma, ilyen volt a XVI. század eleje (a mohácsi csatavesztést követő zűrzavaros időszak), de volt, amikor a rossz körülmények ellenére is nagy számban tanultak az erdélyiek külföldön.⁵⁴

A XVI. és XVII. században a diákok 75,8%-a egy, 16%-a kettő, 5,5%-a három egyetemet keresett fel peregrinációs útja során. Ezek a fiatalok főleg városiak voltak, hiszen az erdélyi nemesek körében nem volt hagyomány az egyetemlátogatás. Ebben a két évszázadban megfigyelhető 2880 erdélyi peregrinusoknak csupán 3,8%-a volt nemesi származású. Ez a szám nagyon kevés volt európai viszonylatban. Feltűnő még az erdélyi peregrináció vizsgálatok a szász közösséghez tartozó diákok jelentős száma. A XVI-XVII. században a külföldön tanuló erdélyiek 57,4%-a Szászföldről származott, 16,5% a vármegyéből jött, 12,5% a Partiumról és a diákoknak csupán 5,8%-a származott a Székelyföldről.⁵⁵

A középkori magyar királyok rövid életű egyetemeinek alapítását követően az erdélyi fejedelmek próbálkoztak meg az egyetemi oktatás feltételeinek megteremtésével. Az első erdélyi fejedelem, János Zsigmond unitárius szellemiségű egyetem felállítására tett kísérletet Gyulafehérváron az 1560-as évek végén, ez azonban megghiúsult.⁵⁶

A soron következő táblázat az unitárius ifjak egyetemlátogatását szemlélteti XVI. századi korszakokra bontva **(3. táblázat, 118. oldal)**.⁵⁷

A peregrináció vizsgálatánál az elsődleges forrásokat a matrikulák, a diákok emlékkönyvei, naplói és levelezései szolgáltatják. A matrikulák az egyetemek évkönyvei voltak melyekbe a diákok beiratkozáskor jegyezték fel neveiket. Az egész beiratkozási procedura középkori hagyományok alapján történt, és három részből állt: az eskütételből (melyben engedelmisséget fogadtak a rektornak, de vallási kötöttségeket is tartalmazhatott), az anyakönyvi bejegyzésből és a tandíj kifizetéséből.⁵⁸ Az anyakönyvbe beírták saját nevüket, és általában nemesi származásukat is, bár a miatt nem élveztek előnyösebb bánásmódot. Módszertani probléma viszont a diákok származásának megállapítása, mert azt a beiratkozásnál nem jelölték egyértelműen, ha jelölték egyáltalán. Sokszor csak „*transylvanus*”, „*hungarus*” vagy „*pannonius*” megnevezésekkel találkozhatunk. Az ilyen eseteknél nem lehet nyilvánvalóan eldönteni, hogy a diák magyar ajkú volt-e vagy sem, hiszen ezek a kifejezések földrajzi egységet jelölnek. Jelentősen megkönnyíti az etnikai hovatartozás megállapítását, ha a „*transylvanus*”, „*hungarus*” és „*pannonius*” mellett olyan kifejezéseket is használtak, mint: „*saxo*” (szász) vagy „*siculus*” (székely). Sok esetben még így sem volt egyértelmű, hiszen például a „*scepusius*” elnevezés csak arra utal, hogy a diák a Szepességből származik, azt már nem lehet eldönteni, magyar volt-e.

Olyan esetek is előfordultak, amikor nem kellett sokat gondolkodni az etnikai besorolást illetően: azokról, akik a „*transylvano-hungarus*” kifejezést írták be, egyértelműen meg lehet állapítani, hogy erdélyi magyarok voltak.⁵⁹

A fiataloknak két nagy problémával kellett számolniuk, ha úgy döntöttek, hogy külföldi egyetemeken tágítják elméjüket: az utazás nehézségeivel és a költségekkel. Az utazáshoz is természetesen elsősorban sok pénz kellett, de más hátráltató tényezők is felmerülhettek. A XVI-XVII. században nem volt kifejezetten biztonságos hosszú utakat megtenni Európában. A veszély minden sarkon ott leselkedett, rablók garázdálkodtak, háborúk dúltak és sokszor a természeti viszonyok sem könnyítették meg a peregrinusok dolgát.⁶⁰ Baranyai Decsi Czimor Jánosnak is szembesülnie kellett a kifejezetten rossz útviszonyokkal, *Hodoeporiconjában* részletesen beszámol az ezzel kapcsolatos élményeiről: „*hol az igáslovak rogytak a vízbe, hol valamelyik szekérkerék törött el, hol eltévedtünk az útról, hol meg egyéb akadályokba ütköztünk*”.⁶¹

A költségek már a középkorban is nagy problémát jelentettek. Abban az időben egy kisebb vagyon kellett az egyetemi fokozat megszerzéséhez⁶², de ez a kora újkorban is rendkívül költséges vállalkozásnak számított. A főúri származású ifjak nyilván nem küszködtek anyagi nehézségekkel, de az átlagembernek komoly gondot okozott a peregrinációhoz szükséges anyagiak előteremtése.⁶³

A peregrináció fő hozadéka, hogy a diákok közvetlen kapcsolatba kerülhettek a kor ki-váló személyiségeivel, megismerkedtek a tudományok legújabb eredményeivel és hazatérve közvetítették is azokat.⁶⁴

3. AZ ELLENREFORMÁCIÓ VÁLASZA

A katolikus egyház Magyarországon az 1526 utáni évtizedekben a két király küzdelme, a törökök berendezkedése és a reformáció elterjedésének következtében elvesztette legfontosabb pozícióit. [...] ⁶⁵

A magyarországi katolikus újjáéledés bölcsője az esztergomi érsekség új székhelye, Nagyszombat városa lett. Az ellenreformáció első jelentős képviselője Oláh Miklós esztergomi érsek (1553-1568) volt **(4. kép, 119. oldal)**. A humanista képzettségű főpap nagy lendülettel fogott hozzá a katolikus egyház megreformálásához. [...] ⁶⁶

A protestantizmus elleni küzdelemre a katolicizmus felhasználta az oktatást is. Az 1548. évi törvény 6. cikkelyében teszik fel a kérdést: „*Milyen módon állítható vissza a vallás az ő régi állapotába?*”⁶⁷ A válaszok között a 4. paragrafusban olvasható: „[...] *a főpapok tehetségükhöz képest iskolákat is állítsanak, amelyben az istenfélő tudományt és az igaz vallást kell tanítani, hogy a gonosz tanok ekképpen napról-napra elenyésszenek és a régi vallás ismét feléledjen* [...]”⁶⁸ Az 1560-ban Oláh Miklós esztergomi érsek elnökletével összeült nagyszombati zsinat jegyzőkönyvének XXV. fejezete az iskolákról, iskolamesterekről (*De ludi literarii magistris*), tehát a tanítókról szólt. Elrendelte, hogy egyházmegyénként minden plébániának tanítót kell alkalmaznia, illetve a tantárgyak

közé a vallási ismeretek, az olvasás, írás, egyházi énekek és a kiskatekizmus tartozzon. E zsinat rendelkezett a kisiskolák állításáról. Ez az intézménytípus az alapkészségek anyanyelvű oktatására szolgált. Az iskola vezetője, a protestánsokhoz hasonlóan, a lelkipásztor (plébános) volt.⁶⁹

Az 1560. évi nagyszombati zsinat a reformáció ellen irányult. Kiemelte, hogy „*a lutheránusok és más eretnekek diktamenjeit, irományait, könyvecskéit, kátéit, énekeit, prédikációit és más porhintéseit, melyek súlyos rákfeneként terjesztik az istentelenséget, tilos az iskolába bevinni vagy beengedni*”.⁷⁰

A megújuló katolikus egyház az egységes, modern tanterv, a *Ratio Studiorum* szerint működő jezsuita kollégiumokban valósította meg a főiskolai szintű oktatást. Ilyen katolikus kollégium (akadémia) működött Nagyszombaton, amely 1635-ben egyetemi rangra emelkedett.⁷¹ Az erdélyi jezsuiták kolozsvári iskolája Báthory István fejedelemsége idején már népszerűbb volt, mint az unitárius kollégium. A magyarországi katolikus megújulás legnagyobb alakja, Pázmány Péter is az ő hatásukra katolizált.⁷² Antonio Possevino 1583-ban papnevelő intézetet alapított Kolozsváron, nem sokkal ezután pedig bevezették a filozófia szakot, így megkezdődhetett a felsőfokú katolikus képzés.

A „*minden gyereket iskoláztatni kell*” lutheri követelménye a reformáció hatására Magyarországon is széles körben elterjedt, nemcsak a protestáns, hanem a katolikus egyházban is.⁷³ Az ellenreformáció miatt (elsősorban Pázmány Péter és tanítványai eredményes munkájának hatására) a protestantizmus bizonyos területeken jelentősen meggyengült, de eltűnni nem tűnt el.⁷⁴

4. ÖSSZEGZÉS

Befejezésül fontosnak tartom megemlíteni, hogy a téma tanulmányozása során mélyebb ismeretekre tettem szert a XVI. századi Magyarország helyzetéről. Az Oszmán és a Habsburg Birodalom ütközőzónájává vált országunk több sebből vérzett. A félelem a török megszállás alatt ott lebegett a levegőben. A félelem, hogy egyszer elszakadunk Európától, bekebelez minket a török, és eltűnik hajdan erős országunk. Ennek ellenére a reformációnak köszönhetően a kultúra és a művelődés virágzása nem hanyatlott, sőt, új elemekkel bővült és képessé vált az országot Európa szellemi életébe is bekapcsolni. Dacolva a nehézségekkel az országért tenni akarók felismerték a tanulás jelentőségét. Iskolák újultak meg, újak is épültek. Lehetőség nyílt arra, hogy a diákok neves európai egyetemekre járhassanak. Tudták, hogy egy ország oktatásának színvonala záloga lehet a fejlődésnek. Bízta abban, hogy a szellemi tőke a tudását Magyarország fennmaradásának, sorsának jobbra tételének szenteli.

IRODALOM ÉS FORRÁS:

¹ Keresztény egyházak. In: Kereszt és félhold: A török kor Magyarországon (1526-1699) <http://mek.oszk.hu/01800/01885/html/index5.html> (letöltve: 2017.01.05.)

² http://www.eretlenek.seljan.hu/files/4_5_25.pdf 1. o. (2017.01.20.)

³ Péter Katalin: Papok és nemesek. Kiad: Ráday gyűjtemény, Bp. 1995. 15. o.

⁴ <http://www.keresztenymagyarorszag.hu/tortenelem/egyhaztortenet/A+k%E9soi+k%E9sz%E9pkor/4.+r%E9sz%3A+A+renesz%E1nsz+p%E1p%E1k+t%E9p%E9nete> (2017.01.20.)

⁵ http://www.sola.hu/segedanyagok/download/magyarorszag_i_egyhaztortenet_A_reformacio_megjelenese.pdf/segedanyagok (2017.01.20.)

⁶ Bitskey István: Hitviták tüzeiben. Gondolat Kiadó, Bp. 1978. 21-22. o.

⁷ Péter Katalin: Papok és nemesek. 15. o.

⁸ Pálffy Géza: A tizenhatodik század története. Pannonica Kiadó, Bp. 2000. (Magyar századok) 16. o.

⁹ <http://tortenelemszoba.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=1163810> (2017.01.05.)

¹⁰ Dienes Dénes: A reformáció Magyarországon. In: Rubicon, 2009. 9. sz. 42. o.

¹¹ Péter Katalin: Papok és nemesek. 16-17. o.

¹² Péter Katalin: A magyar reformáció kezdetei. In: História, 1994/4 4 <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/94-04/ch06.html> (2017.01.05.)

¹³ Bitskey István: Hitviták tüzeiben. 33-34. o.

¹⁴ Péter Katalin: Papok és nemesek. 17-22. o.

¹⁵ Gergely Jenő-Kardos József-Rottler Ferenc: Az egyházak Magyarországon Szent Istvántól napjainkig. Korona Kiadó, Bp. 1997. 57.o.

¹⁶ A magyar nemzet története. Szerk.: Szilágyi Sándor 195.o.

¹⁷ Pálffy Géza: A tizenhatodik század története. 195-198.o.

¹⁸ A magyar nemzet története. Szerk.: Szilágyi Sándor 343.o.

¹⁹ www.historia.hu/userfiles/files/2009-0910/Molnar1.pdf 6. o (2017.01.20.)

²⁰ Magyar Kódex Főszerk: Szentpéteri József 3. kötet – Szultán és császár birodalmában. Kossuth Kiadó, Bp. 2000. 302. o.

²¹ Uo. 303. o.

²² Barta Gábor: Az Erdélyi Fejedelemség első korszaka (1526-1606). In: Erdély története 1. köt. A kezdetektől 1606-ig. Szerk: Makkai László, Mócsy András Akadémiai Kiadó, Bp. 1986. 481-482. o.

²³ Péter Katalin: A magyar reformáció kezdetei. In: História, 1994/4 <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/94-04/ch06.html> (2017.01.05.)

- ²⁴ Pukánszky Béla, Németh András Nemzeti Tankönyvkiadó Rt. 1996. Reformáció és ellenreformáció. A) Reformáció és nevelés <http://mek.oszk.hu/01800/01893/html/05.htm> (2017.01.05.)
- ²⁵ Pukánszky Béla, Németh András Reformáció és ellenreformáció. B) Luther a nevelésről <http://mek.oszk.hu/01800/01893/html/05.htm> (2017.01.05.)
- ²⁶ Schneller István: Luther nevelési eszméinek jelentősége. Luther Társaság, Bp. 1920. 15. o.
- ²⁷ Szebenyi Péter: Új korszak kezdete az európai pedagógiában. Az iskolai népoktatás követelménye Magyar Pedagógia, 2001. 3. sz. 396. o.
- ²⁸ Fináczy Ernő: A középkori nevelés története. Bp. 1914. 220.o.
- ²⁹ Magyar Kódex 3. kötet 389. o.
- ³⁰ Takács Béla: A magyarországi reformáció iskolaügye. In: Zempléni Múza, 2004. 3. sz. 32. o.
- ³¹ Uo.
- ³² Mészáros István: Népoktatásunk 1553-1777 között. 43.o.
- ³³ Verédy Károly: Paedagogiai Encyclopaedia különös tekintettel a népoktatás állapotára. Atheneum, Bp. 1886. 591. o. In: Szebenyi Péter: Új korszak kezdete az európai pedagógiában. Az iskolai népoktatás követelménye Magyar Pedagógia, 2001. 3. sz. 400. o.
- ³⁴ Magyar Kódex 3. kötet 391. o
- ³⁵ Szögi László: Régi magyar egyetemek emlékezete. Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtára és Levéltára, Bp. 1995. 16. o
- ³⁶ Mészáros István: Antik szerzők vonzásában (a 15. század végétől 1777-ig). In: M. I.: Középszintű iskoláink kronoló- giája és topográfiája 996-1948. 33. o.
- ³⁷ Szögi László: Régi magyar egyetemek emlékezete 16. o.
- ³⁸ Takács Béla: A magyarországi reformáció iskolaügye. In: Zempléni Múza, 2004. 3. sz. 32. o
- ³⁹ Mikonya György: Az európai egyetemek története. ELTE Eötvös Kiadó, Bp. 2014. 307. o.
- ⁴⁰ <http://www.kfki.hu/~cheminfo/hun/olvaso/histchem/legenda/egyetem/felso1.html> (2017.01.06.)
- ⁴¹ Szögi László: A külföldi magyar egyetemjárás a kezdetektől a kiegyezésig. Educatio, 2005/2. 249. o.
- ⁴² Mskolci Csulyak István: Útinapló (1601-1907) In: Magyar utazási irodalom 15-18. század. Válogatta: Kovács Sándor Iván, Szöveggondozás és jegyzetek: Monok István Neumann Kht., Bp. 2000. (<http://www.mek.oszk.hu/06100/06179/html/magyutaz0030002/magyutaz0030002.html>) (2017.02.05.)
- ⁴³ Bitskey István: Magyarországi diákok Rómában a középkor végén. In: Régi és új peregrináció. Magyarok külföldön – külföldiek Magyarországon. Szerk: Békési Imre, Jankovics József, Kósa László, Nyerges Judit. 2. köt. Bp. - Szeged, 1993. 501. o.

- ⁴⁴ Klaniczay Tibor: Stílus, nemzet és civilizáció. Balassi Kiadó, Bp. 2001. 53. o.
- ⁴⁵ Uo. 151. o.
- ⁴⁶ Szabó András: A wittenbergi magyar diákegyesület az újabb kutatások fényében 1555-1613. In: Irodalomtörténeti Közlemények, 2001/2. 229. o.
- ⁴⁷ Bozzay Réka: Die Peregrination ungarländischer Studenten an der Universität Leiden 1595-1796. Bp. 2009. 10. o.
- ⁴⁸ Gömöri György: Magyar peregrinusok a XVII. századi Angliában. In: Régi és új peregrináció. Magyarok külföldön – külföldiek Magyarországon. Szerk: Békési Imre, Jankovics József, Kósa László, Nyerges Judit. 2. köt. Bp. - Szeged, 1993. 522., 524. o.
- ⁴⁹ Magyar Kódex 3. kötet 391. o.
- ⁵⁰ Szögi László: A külföldi egyetemjárás és a magyar értelmiségi szerep kapcsolata. Valóság 61, no. 4. 2008.
- ⁵¹ Szabó Miklós: Az erdélyi unitáriusok külföldi egyetemjárása 1848-ig. Keresztény Magvető, XCVII. évf. 2. sz. 1991. 95. o.
- ⁵² <http://www.padova.hu/index.php?menu=3&lang=1>
- ⁵³ Szögi László: A peregrináció-kutatás eredményei a magyarországi történetírásban. In: A pápai református gyűjtemények közleményei 2007/1-2. 150. o.
- ⁵⁴ Uo. 491–492. o.
- ⁵⁵ Régi és új peregrináció. Magyarok külföldön – külföldiek Magyarországon. Szerk: Békési Imre, Jankovics József, Kósa László, Nyerges Judit. 2. köt. Bp. - Szeged 1993. 497. o.
- ⁵⁶ Magyar Kódex 3. kötet 390. o
- ⁵⁶ Szabó Miklós: Az erdélyi unitáriusok külföldi egyetemjárása 1848-ig. Keresztény Magvető, XCVII. évf. 2. sz. 1991. 87-88. o.
- ⁵⁷ Mikonya György: Az európai egyetemek története (1230-1700). ELTE Eötvös Kiadó, Bp. 2014. 384. o.
- ⁵⁸ Kovács Katalin Anita: A peregrináció mint kulturális kapocs a XVII. századi Erdély és Németalföld között. In: Rajzolatok a magyar történelemből. Szerk: Antos Balázs, Tamás Ágnes. Kiad: J. Nagy László. Szeged, 2010. 225.o.
- ⁵⁹ Szögi László: Wittenbergtől Franekerig. A magyarországi peregrináció főbb vonásai a 17. században. In: „Taníts minket úgy számlálni napjainkat...” Tanulmányok Kósa László tiszteletére ELTE Eötvös Kiadó, Bp. 2012. 490-491. o.
- ⁶⁰ Földesi Ferenc: Album amicorum: Európai barátságok emlékei. In: Európai utas 10. évf. 4. (elektronikus változat: <http://www.hhrf.org/europaiutas/19994/eu9904.htm>) (2017.02.06.)
- ⁶¹ Utazások a régi Európában: Peregrinációs levelek, útleírások és útinaplók (1580–1709), kiad. Binder Pál Kriterion Könyvkiadó, Bukarest 1976. (Téka) 27. o.

- ⁶² Rab Irén: Peregrination Hungarica: Student Mobility Hunharians at European Universities from the Beginnings until the End of 18th Century. Művelődés-, Tudomány- és Orvostörténeti Folyóirat 2015. Vol.6. No.10. 136.o.
- ⁶³ Földesi Ferenc: Uo.
- ⁶⁴ Magyar Kódex 3. kötet 390. o.
- ⁶⁵ Pálffy Géza: A tizenhatodik század története 208. o.
- ⁶⁶ Magyar Kódex 3. kötet 304. o.
- ⁶⁷ I. Ferdinánd 1548. évi decretuma. Magyar Törvénytár 225. o. In: Szebenyi Péter: Új korszak kezdete az európai pedagógiában. Az iskolai népoktatás követelménye Magyar Pedagógia, 2001. 3. sz. 400. o.
- ⁶⁸ Uo.
- ⁶⁹ Szebenyi Péter: Új korszak kezdete az európai pedagógiában 400. o.
- ⁷⁰ P. Carolus Péterffy: Sacra Concilia Ecclesiae Romano-Chatolicae in Regno Hungariae. Pars Secunda. Pozsony. 1742. IV. fejezet 112. o. In: Szebenyi Péter: Új korszak kezdete az európai pedagógiában 400. o.
- ⁷¹ Pálffy Géza: A tizenhatodik század története. 210. o.
- ⁷² Uo.
- ⁷³ Szebenyi Péter: Uo.
- ⁷⁴ Keresztény egyházak In: Kereszt és félhold: A török kor Magyarországon (1526-1699) <http://mek.oszk.hu/01800/01885/html/index5.html>(2017.02.05.)

KÉP:

1. kép: Magyarország felekezeti és kulturális képe a 16. század végén – térkép
http://www.e-kompetencia.si/egradiva/zgo_ds/18%20reformacio/index4.html
(2017.01.20.)
1. fénykép: Szegedi Kis István portréja a szegedi új református templom homlokzatán, Szeged, Honvéd tér. Lapis András alkotása 2002.
https://hu.wikipedia.org/wiki/Szegedi_Kis_Istv%C3%A1n#/media/File:Lapis2002KJ.jpg (2017.01.22.)
2. fénykép: Méliusz Juhász Péter domborműves emléktáblája Debrecenben a Bem téren. Győrfi Lajos, Varga Imre alkotása 2007.
https://www.kozterkep.hu/~/3656/Meliusz_Juhasz_Peter_Debrecen_2007.html#photo13663 (2017.01.23.)
2. kép: Az Institutio címlapja. Tanulmányok Kálvinról és Magyarországi jelenlétéről. Szerk. Gáborjáni Szabó Botond. Debrecen, 2011.74. o.

3. kép: A kolozsvári ábécéskönyv
<http://slideplayer.hu/slide/2066089/> (2017.01.23.)
1. ábra: A sárospataki kollégium régi képe
<http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0026/16.html> (2017.01.22.)
2. ábra: A szabálytalan zárt négyszögű Református Kollégium Debrecenben
<http://digit.drk.hu/?m=lib&book=2&p=8> (2017.01.24.)
3. fénykép: Báthory István szobra a padovai Prato della Valle terén
https://www.kozterkep.hu/~/18413/Bathory_Istvan_Padova_1789.html#photo-120050 (2017.01.20.)
4. kép: Oláh Miklós portréja
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/26/Portrait_of_Mikl%C3%B3s_Ol%C3%A1h_1740.jpg (2017.01.23.)

MELLÉKLETEK

Bedő István (Zalaegerszegi Kölcsey Ferenc Gimnázium):
Zalalövő a római korban - Salla története

**1. fénykép: Zalalövő egy 1998-as légi felvételen:
a kép alján láthatóak az antik település romjai**

2. fénykép: A Zala folyó

1. kép: Auxiliás lovas katonák egy animáción

**3. fénykép: A római kori jelenet a 2000-ben emelt
„A hűség oszlopa” című alkotáson**

4. fénykép: Marcus Aurelius császár (uralkodott 161-180)

6. fénykép: A vasboldogasszonyi román templom, Sallából származó római építőkövekkel

5. fénykép: A villa publica romjai

2. kép: A villa publica rekonstrukciós rajza

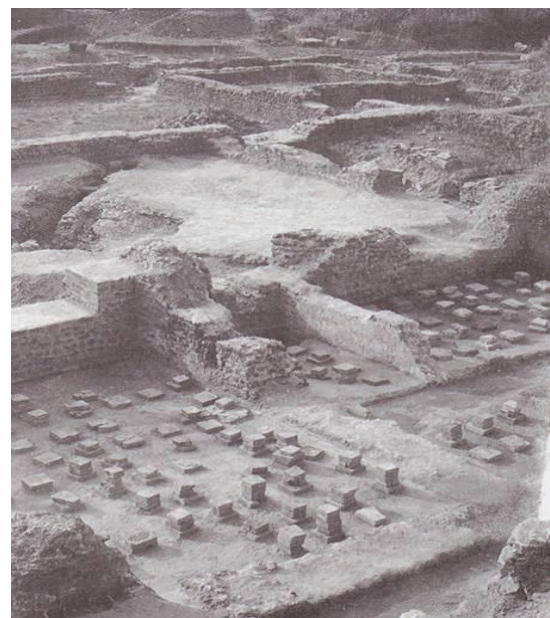
7. fénykép: Dr. Mócsy András

8. fénykép: Dr. Redő Ferenc

9. fénykép: A közfürdő (thermae) romja

10. fénykép: A villa publica
maradványai

13. fénykép: A kemence feltárása 2003-ban

11. fénykép: Sírkövek a Zalalövői
Régészeti Múzeumban

12. fénykép: Filmhíradó a
városfal feltárásáról 1995-ből

14. fénykép: A helyi múzeum

15-16. fénykép: A 2018-ban bezárt állandó kiállítás római terme
a Göcseji múzeumban

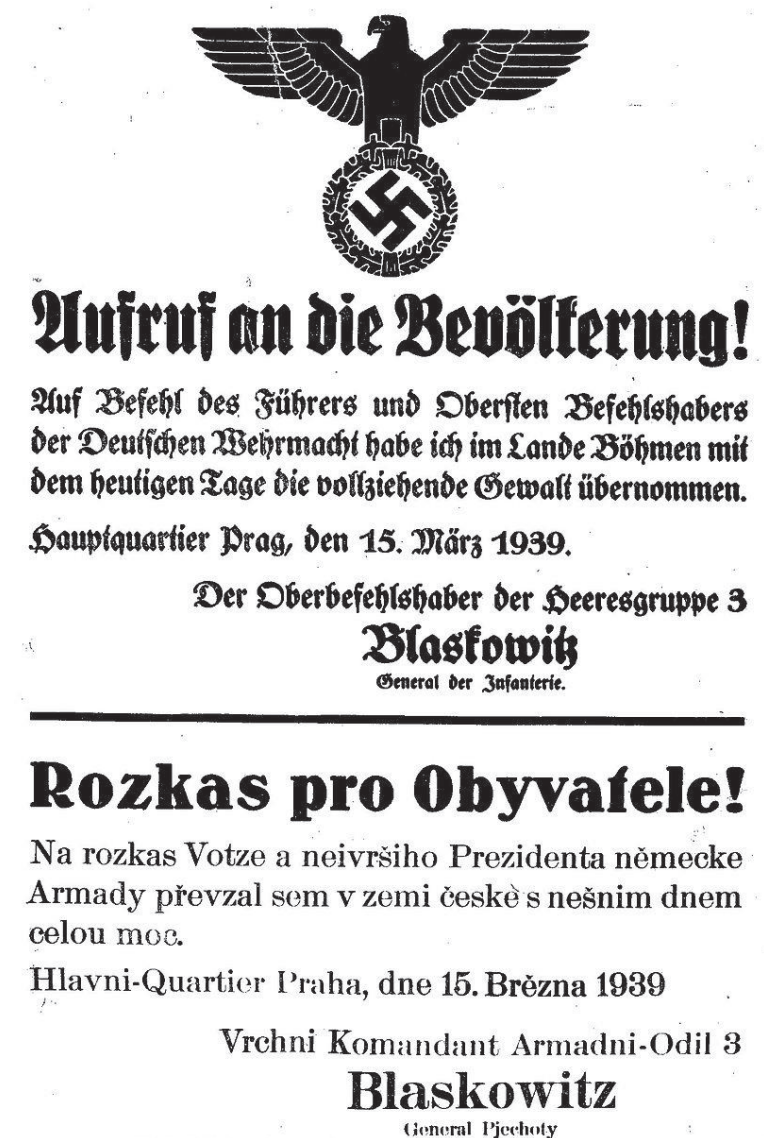

17. fénykép: A beázott múzeumi tetőszerkezet

18. fénykép: A romkert 2016-ban

Csermák Ádám Barna, Herjavec Krisztina és Vasvári Zsóka
(Batthyány Lajos Gimnázium):
A felvidéki magyarok kálváriája
Lakosságcsere vagy genocídium

1. kép: A német megszállást bejelentő plakát

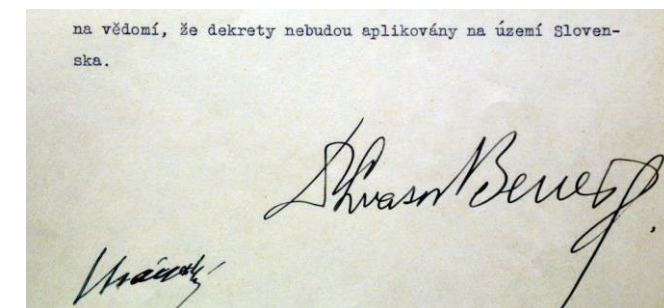
1. fénykép: A potsdami konferencia résztvevői, Atlee, Truman és Sztálin

4-6. fénykép: Képek a brünni halálmenetről

2-3. fénykép: Képek a brünni halálmenetről

2-3. kép: Benes aláírása és egy dekrétum

7. fénykép: Benes a kényszermunkások között a földeken

8-9. fénykép: Gyöngyös János magyar és Vladimír Clemantis csehszlovák külügyminiszter

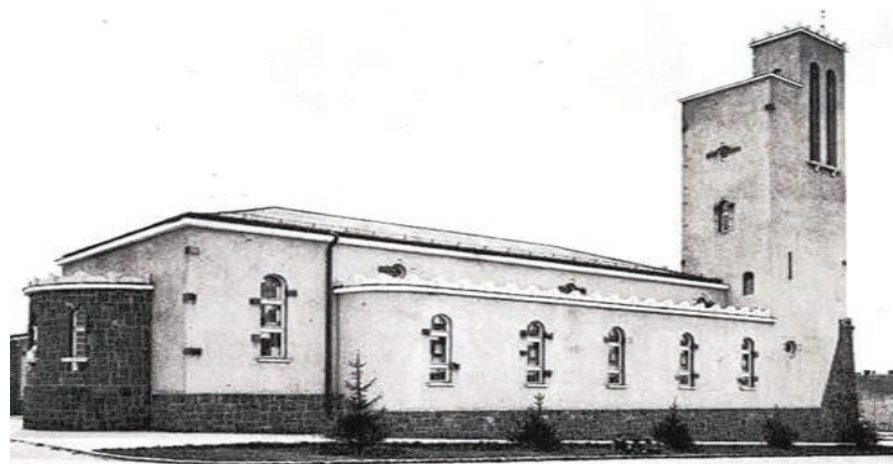

10-13. fénykép: Képek a kitelepítésről

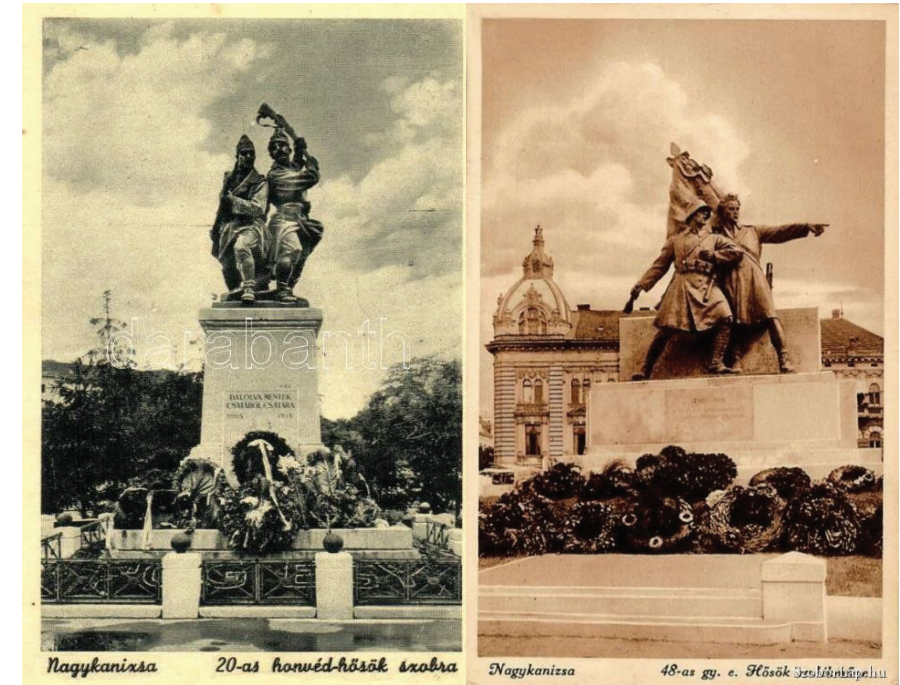
*Dömötör Zsóka, Fata Flóra, Orbán Dorina Kíra
(Batthyány Lajos Gimnázium):
A szív embere*

1. fénykép: Krátky István portréja

2. fénykép: A nagykanizsai református templom

3. és 4. fénykép: A 20-as és 48-as gyalogezred hőseinek emlékműve

5. fénykép: A város vezetősége a 20-as gyalogezred honvédemlékművének avatásán 1930-ban

6. fénykép: A Krátky-hagyaték részét képező koncerthegeđű megszólaltatása az emléktábla avatásán

8. fénykép: Krátky István családja körében

7. fénykép: A nagykanizsai Krátky István emléktábla

9. fénykép: A Nagy-Magyarország emlékmű 1935-ben (Tüttő Jenő képe)

10. fénykép: A nagykanizsai zsinagóga belső tere

11. fénykép: Csatatunk a polgármesteri hivatal Krátky-portréjával

AZ ELŐADÁS FORGATÓKÖNYVE ¹

Flóra ül a Medgyaszay lépcsőjén, unatkozik, telefonozik, háborog. Dorina fut felé.

Flóra: Ahh, már megint elkéstél, nem hiszem el!

Dorina: Egy királynő sosem késik, te érkeztél túl korán... Amúgy láttad azt a táblát a falon?

Flóra: Melyiket?

Dorina: Ami alatt ülsz, vakegér...

Flóra: Aha...

Dorina: A Medgyaszay Ház avatásának emlékére állították.

Flóra: Honnan tudsz te ilyeneket?

Dorina: Tudod, az ESTÖRI-re készülök. Képzeld el, olyan érdekes dolgokat tudtam meg az iskolánkról. A 20. század elején egy leánylíceum működött a helyén. Olyan szívesen lettem volna én is licista!

Flóra: Már hallottam erről a helyről! A nagymamám mesélte, hogy az ő édesanyja is oda járt, mikor ennyi idős volt, mint mi. Bár ezt nem egészen értem, mivel ő zsidó volt, a Notre Dame pedig történetesen keresztény egyházi iskolaként működött.

Dorina: A '30-as évek elején természetes volt, hogy a város jómódú izraelita családjainak gyermekei katolikus iskolában tanuljanak, s ezért semmiféle hátrányos megkülönböztetés nem érte őket. Külön hittantanáraik voltak, mint a többi más felekezetű diáklánynak.

Flóra: Komolyan, mintha egy töriversenyen lennének...

Dorina: Miért, szerinted hol vagyunk?

Flóra: Inkább menjünk a Zsókáért! Nyugi nem kell messze menni, csak a zeneiskolába, a túloldalra...

Dorina: Gyere, nyissunk be!

Flóra: Jóó, de nem arra kell menni! A lépcsőn jobbra, és föl a nagyterembe.

Zsóka: Bocsi a késésért, de már megint arra a Krátky emlékkoncertre próbáltunk a zenekarral órákon keresztül.

Dorina: Ezeket játsszátok?

Zsóka: Igen, azt mondták valamikor Krátky István is előadta ezt zenésztársaival.

Flóra: Lemaradtam, kiről beszéltek? Már a nevét sem értem...

Dorina: Nekem valami rémlik vele kapcsolatban...

Zsóka: Én már kiműveltem magam a témában. Ő volt Nagykanizsa polgármestere 1930-tól 1944-ig.

¹A szöveg alatt vetített prezentáció megtekinthető: http://titzala.hu/ismeretterjeszto_anyagok.html

Flóra: Ez így oké, de mi köze a koncerthez?

Zsóka: Azt mondták a próbán, hogy nagy zenekedvelő és kiváló zenész volt. A hegedűtanárom szerint példát vehetnék róla. Már gimnazistaként vonósnégyest alapított barátaival, sokszor felléptek városi rendezvényeken. Tudtátok, hogy a zeneiskola is az ő polgármestersége alatt épült?

Dorina: Igazán nem akarom megzavarni a roppant érdekes kultúrtörténeti előadásodat, de én már rettentően éhes vagyok. Mit szólnátok, ha elmennénk hamburgerezni? A Fő úton tudok egy jó hamburgerezőt, éppen a 48-as gyalogezred emlékművével szemben.

Növényszet: Az, amin Petőfi van?

Dorina: Mondtam már, hogy nem azért 48-as...

Flóra: Akkor miért van rajta Petőfi?

Zsóka: Mert itt már mindenki Petőfi Sándor, lopják a rímet.....

Dorina: Higgadj le, ezt inkább ne erőltesd...

Zsóka: Jól van, na!

Flóra: Jaj én ezt a szobrot mindig összekeverem a 20-as gyalogezred emlékművével.

Zsóka: Én sem vagyok biztos benne, hogy melyik melyik, inkább guglizzuk meg.

Flóra: A Wikipédia szerint ez a Krátky István is részt vett az avatáson.

Dorina: Én úgy tudom, hogy először közös emlékművet szerettek volna emelni a 20-as és a 48-as gyalogezred elesetteinek emlékére. Végülis a 20-as honvédek családtagjai gyűjtést szerveztek és külön szobrot állíttattak nekik.

Flóra: Na és mit gondoltok, ki avatta fel a szobrot?

D+Zs: Egyszerre mondják: Természetesen Krátky István!

Zsóka: Hú, már ennyi az idő? Oda kell érnem az unokahúgom keresztelőjére a piarista kápolnába.

Flóra: Szívesen elkísérünk, úgysem láttuk még a piarista kápolnát belülről.

Zsóka: Jó gyorsan ideértünk, még nincsenek sokan... Ha még úgysem voltatok itt, nézzetek szét.

Dorina: Ami azt illeti, én már tudok egyet, s mást a helyről, de...

Zsóka: Csssssss, most én jövök! 1934-ben szentelték fel, még hozzá a világon az első olyan templomként, aminek patrónusa Szent Pompiliusz volt.

Dorina: Hogy lehetett ilyen nevet adni szegénynek?!

Flóra: Várjatok, kitalálom, Krátky István polgármestersége alatt épült!

Zsóka: Öcsém, neked lottóznod kéne... És mik lesznek a jövő heti matekdoga megfejtései?

Flóra: *random számokat sorol*

Dorina: Amúgy, a témához visszatérve, én úgy tudom, hogy az 1970-es években átalakították, akkor nyerte el mai formáját.

Flóra: Jaj, olyan meleg volt a templomban... Menjünk egyet levegőzni.

Zsóka: Tudok egy parkot a közelben, egy nagyon király EU komfort NATO kompatibilis játszótérrel.

Dorina: Ahol az Irredenta-szobor van?

Flóra: Mirredenta?

Dorina: Tudod, az a trianonos, bár ezt még nem tanultuk a suliban.

Dorina: Ez az emlékmű nagyon beszédes. Nézzétek, itt vannak a megmaradt vármegyék címerei, és az elszakított megyék üres címerpajzsai is. A feliratokon nemzeti tragédiáink színhelyei, felül körben pedig a magyar Hiszekegy első sorai olvashatók. A szobor tetején elhelyezkedő 4 allegorikus alak a szebb magyar jövőt és a nemzet ősi dicsőségét jelképezi.

Flóra: Nem semmi! Látom, te aztán tényleg készülsz a versenyre. Alexa csak nem beígért egy ötöst? Úgysem adja meg...

Zsóka: Te, nem ez az a szobor, amit egyetlen éjszaka alatt ledöntöttek és elástak? A nagymamám mesélt valami hasonlót...

Dorina: De, bizony és ugyanabban az évben tüntették el, amikor Krátkyt és családját kitelepítették a városból.

Flóra: Ja, a nagypapám mondott valamit, hogy ezen a helyen állt Jancsi és Juliska, valami Tanácsköztársaság emlékére, de ez nekem tök homály.

Zsóka: Milyen szépen süt a nap... Nem csinálunk képeket?

Dorina: De csinálhatunk.

Flóra: Nem is lettek olyan rosszak...

Dorina: Gyertek, menjünk vissza a Medgyaszay felé, mert várnak már a többiek. Hátha összejön még valami buli ma estére. Ó nézzétek, itt van a református templom!

Zsóka: Ne mondd, hogy erről is van valami sztorid...

Dorina: Figyelj, Alexánál meg kell dolgozni az ötösért. Ha jól emlékszem a református templom szintén Krátky idején épült, sőt felesége is ide járt egykor minden vasárnap.

Zsóka: Ezt viszont rosszul tudod, hiszen Krátky felesége evangélikus volt. Amúgy, tök egyszerű épület, ugyanakkor méltóságot sugároz.

Flóra: Katolikus templom, református templom, komolyan, már csak a zsinagóga hiányzik. Mit szólnátok, ha belógnánk a fő utcai zsinagóga épületébe?

Dorina: De úgy láttam, nagykapu mindig zárva van, remélem, tudsz valami rést a kerítések között.

Flóra: Bízd ide, a dédmamám is gyakran járt az imaházba, ő mesélte, hogy a kerítések között vezet egy út az udvarra. Ha ügyesek leszünk, nem vesznek észre. Látjátok, már bent is vagyunk.

Dorina: Micsoda hatalmas épület, kívülről nem is tűnik ekkorának.

Flóra: Képzeljétek el, egy hanuka alkalmával a dédmamám itt ismerkedett meg a dédpapámmal.

Zsóka: De hát tudtommal már nincsenek is zsidók Kanizsán. Mi lett velük?

Flóra: Erről most én tudok többet. A második világháború előtt közel 3000 fős zsidó közösség élt városunkban. A nyilasok 1944-ben itt alakították ki a kanizsai gettót, innen deportálták a város izraelita lakosságának nagy részét, több mint 2000 főt a megsemmisítő táborokba.

Zsóka: És a város vezetése ezt szó nélkül hagyta?

Dorina: Nézzünk utána, engem egyre jobban érdekel.

Flóra: Megvan, figyeljetek! Krátky István, Nagykanizsa polgármestere felemelte szavát a kanizsai zsidók megmentéséért, egyáltalán nem szimpatizált a nyilasok fasiszta elveivel. Próbálta megvédeni polgártársait az elhurcolástól, de 1944-ben a hatalmat átvevő nyilasok ezért lemondatták polgármesteri hivataláról, s nem sokkal később a várost is el kellett hagynia.

Dorina: Várj, olvasd tovább!

Zsóka: Krátky Istvánt és családját 1952-ben elhurcolták a Hortobágyra, kényszermunkára. Szabadulása után sem térhetett vissza szeretett városába, a budapesti Nyugati pályaudvaron dolgozott raktárkezelőként. 1956 februárjában családjához hazafelé, Ócsára tartva a vonaton érte utol a halál.

Dorina: Nézzétek, mit ír az egyik cikk! Tök jó! “A Krátky-féle városvezetés egyet jelentett Nagykanizsának „a trianoni gazdasági romokból fönixmadárként való felemelkedésével.”

Zsóka: Van benne valami. Péntek délutáni kalandozásunk során, a város utcáin sétálva lépten-nyomon a 30-as, 40-es évek Kanizsája jött velünk szembe. A város igazán sokat köszönhet egykori polgármesterének...

Flóra: ...a szív emberének, akinek portréja a mindenkori nagykanizsai polgármester hivatalának faláról néz le utódaira.

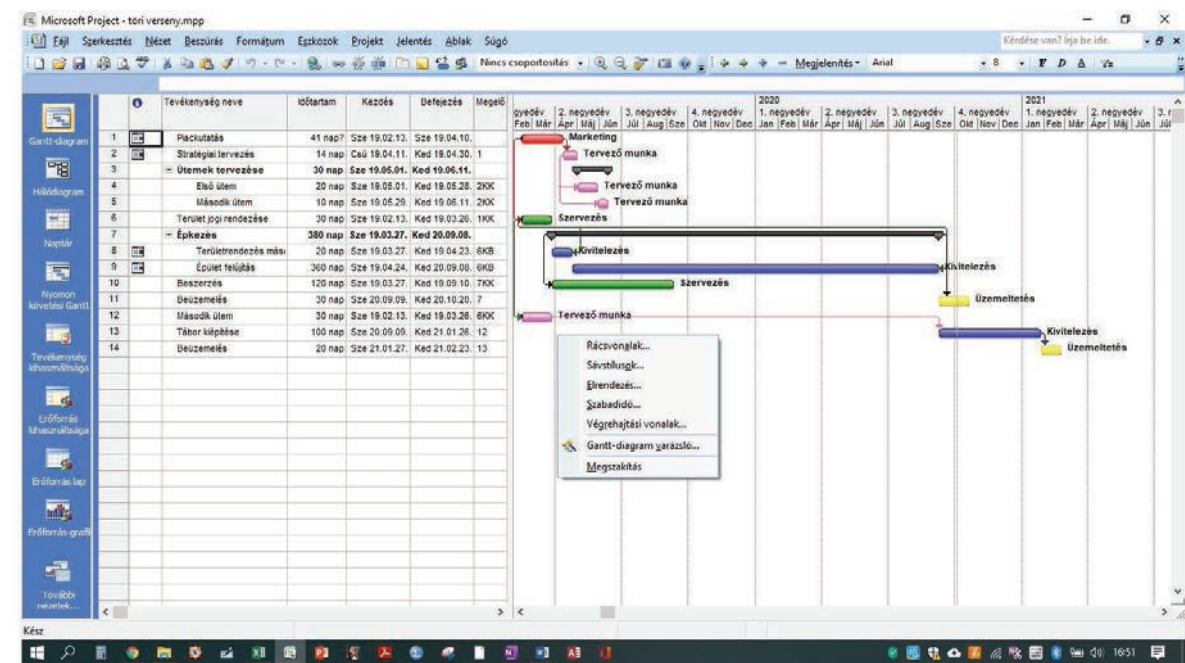
**Jordán Lukács, Kiss Andrea, Schlichthuber Klaudia
(ZSZC Keszthelyi Közgazdasági Szakgimnázium):
A történelem és a közgazdaságtan szinergiája**

1. fénykép: Guédelon vár

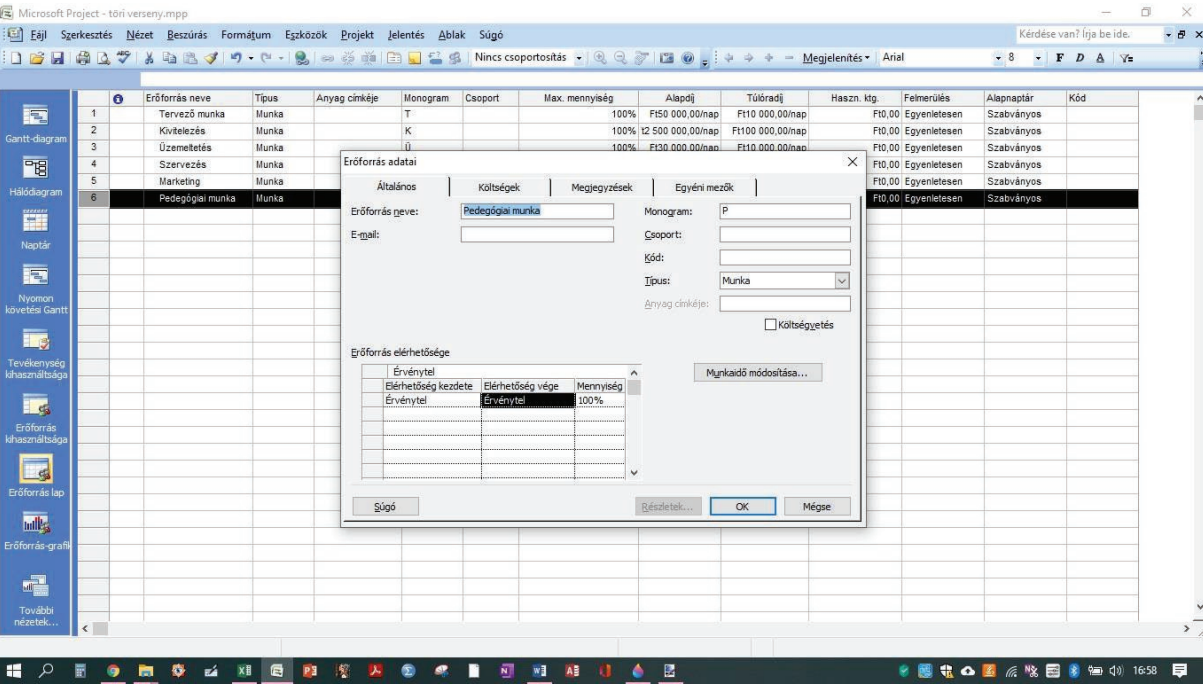
1. ábra: SWOT (GYELV) analízis

2. ábra: Gantt diagram

	Összeg
Piacutatás	Ft2 050 000,00
Marketing	Ft2 050 000,00
Stratégiai tervezés	Ft700 000,00
Tervező munka	Ft700 000,00
Ütemek tervezése	
Első ütem	Ft1 000 000,00
Tervező munka	Ft1 000 000,00
Második ütem	Ft500 000,00
Tervező munka	Ft500 000,00
Terület jogi rendezése	Ft300 000,00
Szervezés	Ft300 000,00
Épkezés	
Területrendezés második ütem	Ft50 000 000,00
Kivitelezés	Ft50 000 000,00
Épület felújítás	Ft900 000 000,00
Kivitelezés	Ft900 000 000,00
Beszerzés	Ft1 200 000,00
Szervezés	Ft1 200 000,00
Beüzemelés	Ft900 000,00
Üzemeltetés	Ft900 000,00
Második ütem	Ft1 500 000,00
Tervező munka	Ft1 500 000,00
Tábor kiépítése	Ft250 000 000,00
Kivitelezés	Ft250 000 000,00
Beüzemelés	Ft600 000,00
Üzemeltetés	Ft600 000,00
Összeg	Ft1 208 750 000,00

4. ábra: a költségek elemzése II.

3. ábra: a költségek elemzése I.

	Pénzáramlás, dátum: Vas 20.10.04. MSProj11					
	1. negyedév	2. negyedév	3. negyedév	4. negyedév	5. negyedév	6. negyedév
Piacutatás	Ft2 050 000,00					
Marketing	Ft2 050 000,00					
Stratégiai tervezés	Ft700 000,00					
Tervező munka	Ft700 000,00					
Ütemek tervezése						
Első ütem	Ft1 000 000,00					
Tervező munka	Ft1 000 000,00					
Második ütem	Ft500 000,00					
Tervező munka	Ft500 000,00					
Terület jogi rendezése	Ft300 000,00					
Szervezés	Ft300 000,00					
Épkezés						
Területrendezés második ütem	Ft50 000 000,00					
Kivitelezés	Ft50 000 000,00					
Épület felújítás	Ft120 000 000,00	Ft330 000 000,00	Ft325 000 000,00	Ft125 000 000,00		
Kivitelezés	Ft120 000 000,00	Ft330 000 000,00	Ft325 000 000,00	Ft125 000 000,00		
Beszerzés	Ft680 000,00	Ft520 000,00				
Szervezés	Ft680 000,00	Ft520 000,00				
Beüzemelés				Ft900 000,00		
Üzemeltetés				Ft900 000,00		
Második ütem	Ft1 500 000,00					
Tervező munka	Ft1 500 000,00					
Tábor kiépítése				Ft205 000 000,00	Ft45 000 000,00	
Kivitelezés				Ft205 000 000,00	Ft45 000 000,00	
Beüzemelés					Ft600 000,00	
Üzemeltetés					Ft600 000,00	
Összeg	Ft1176 750 000,00	Ft330 520 000,00	Ft325 000 000,00	Ft330 900 000,00	Ft45 600 000,00	

5. ábra: kiadások időegységre vonatkoztatva.

2. fénykép: Festetics kiskastély

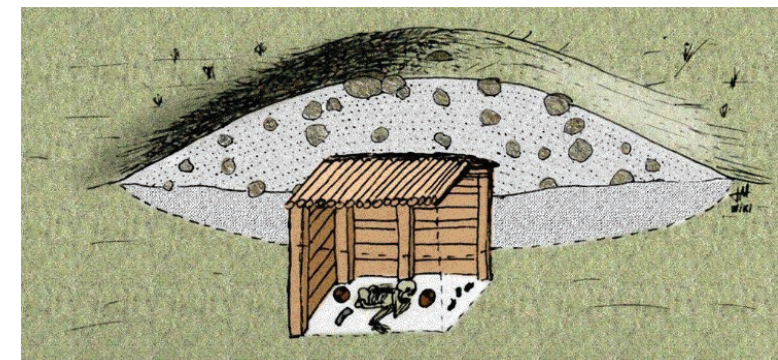

6. ábra: a tervezett Római birtok főépülete

Németh Laura
(A Zalaegerszegi Ady Endre Általános Iskola, Gimnázium és AMI):
Eltemetett hősnők

1. fénykép

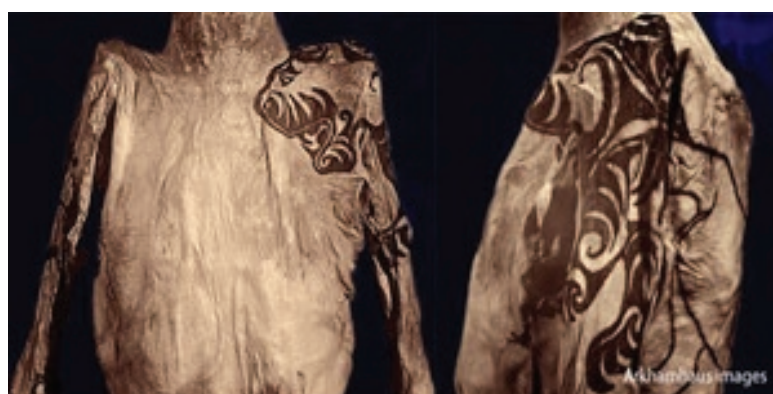
1. kép

2. kép

2. fénykép

3. fénykép

4. fénykép

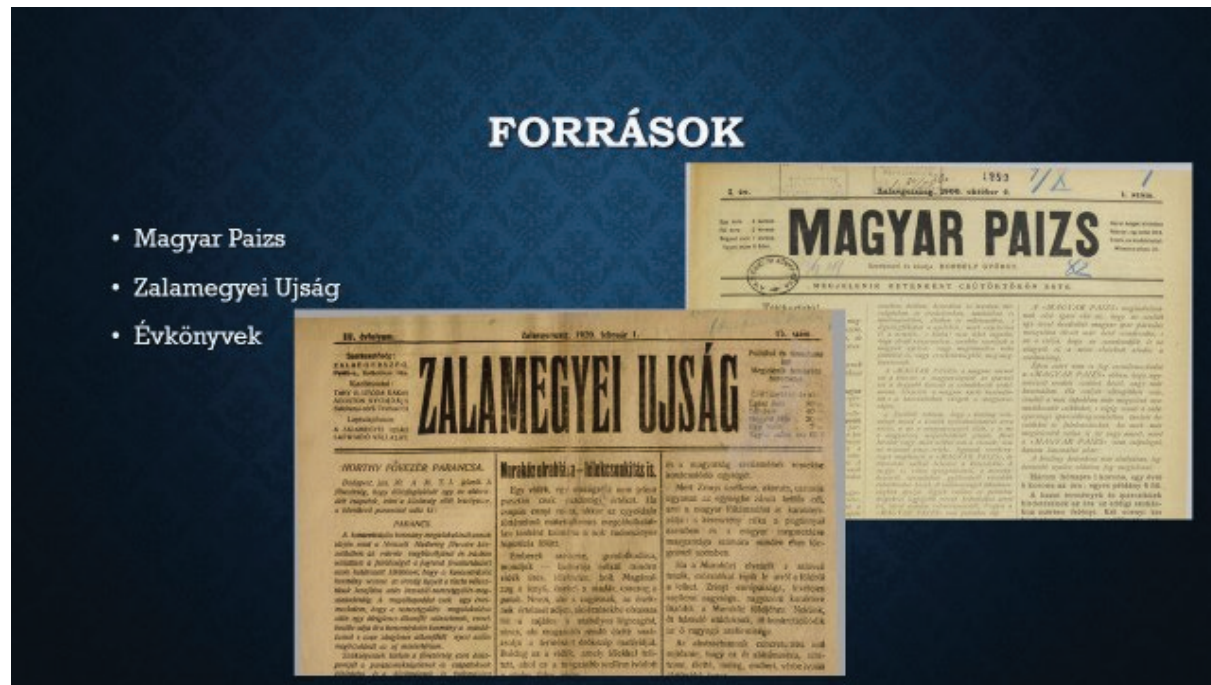

5. fénykép

6. fénykép

Spilák Lili Edit
(Zalaegerszegi Zrínyi Miklós Gimnázium):
Iskolai ünnepségek a Zalaegerszegi Zrínyi Miklós
Gimnázium első 50 éve alatt

1. ábra

DUALIZMUS KORA (1895-1914)

- Vallásos nevelés: → Mária Kongregáció
 - Istentiszteletek, egyházi ünnepek
- Politikai cél: → Szavalókör (Önképzőkör)
 - Ferenc József névnapja (okt. 4.)
 - Ferenc József koronázásának évfordulója (1867)
 - Wittelsbach Erzsébet halála (1898. szeptember 10.) → Erzsébet-emlékünnepe
 - 1848. március 15.
 - Aradi vértanúk emléknapja (1905-)
 - Áprilisi törvények szentesítésének évfordulója
- Közösségi ünnepek:
 - Majális
- Egyszeri, aktualitásokra reflektáló ünnepek

2. ábra

ELSŐ VILÁGHÁBORÚ (1914-1918)

- Háborús kórház → helyhiány
- Önképzőkör szüneteltetése
- Rövidített tanévek
- Hadseregbe vonulás

- Csak évnyitó és évzáró
- Kevés, háborúra reflektáló ünnepség

3. ábra

1. fénykép

KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT 1918-1939

- Politikai cél (állami ünneprend): → Önképzőkör
 - 1848. március 15.
 - Aradi vértanúk emléknapja (1905-)
 - Horthy Miklós születésnapja, névnapja
- Valláserkölcsei és a hazafias nevelés: → Mária Kongregáció
 - Szentmisék, egyházi ünnepek
 - Hazafias gyászünnepély
 - Aktuális események, évfordulók
 - Megemlékezés a rokon népekről
 - Takarékosági nap
- Közösségi ünnepek: → Cserkészek, zenekar, énekkar, szavalókör
 - Jamboree
 - Ifjúsági körök önálló ünnepségei, tagfelvétele
 - Ballagás
- Egyszeri, aktualitásokra reflektáló ünnepek

4. ábra

MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ (1939-1945)

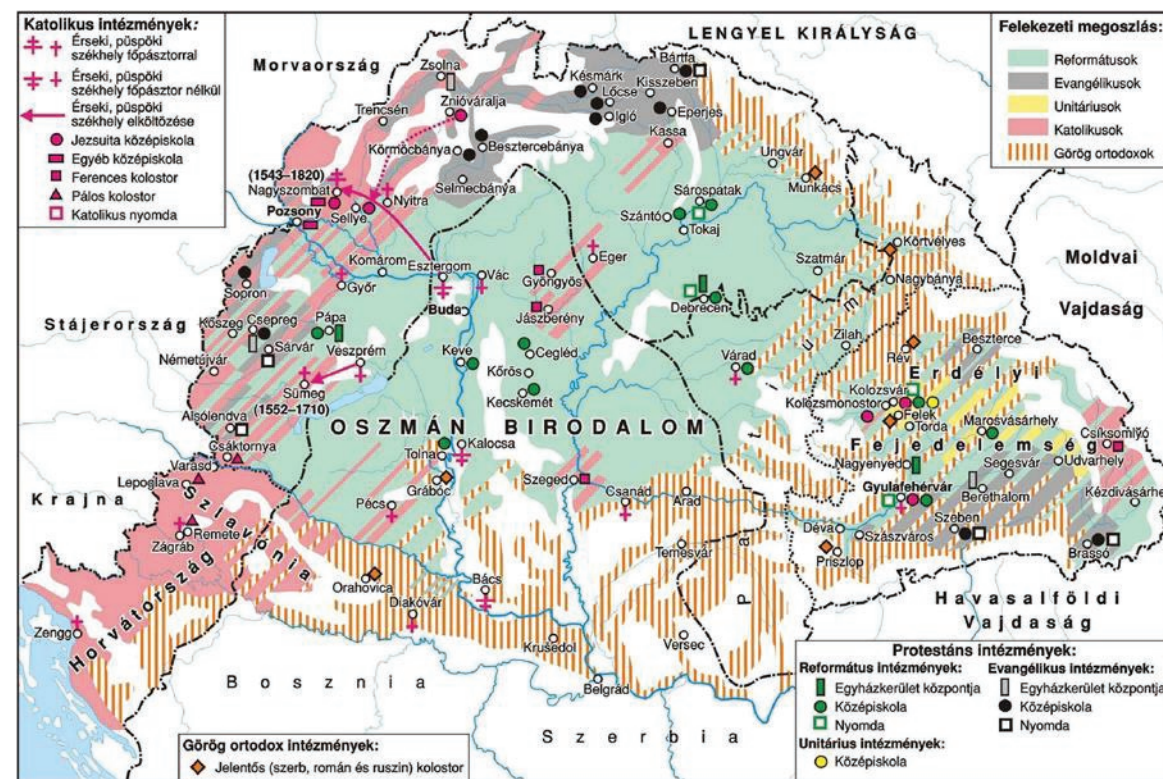
- Hősi halottak emlékűnepe
 - Sirok koszorúzása
- Karácsonyi ajándékozás
 - Doni katasztrófa áldozatainak családjának
- Iskola területe tábor → Nemzeti Bizottság ünnepségei

5. ábra

2. fénykép

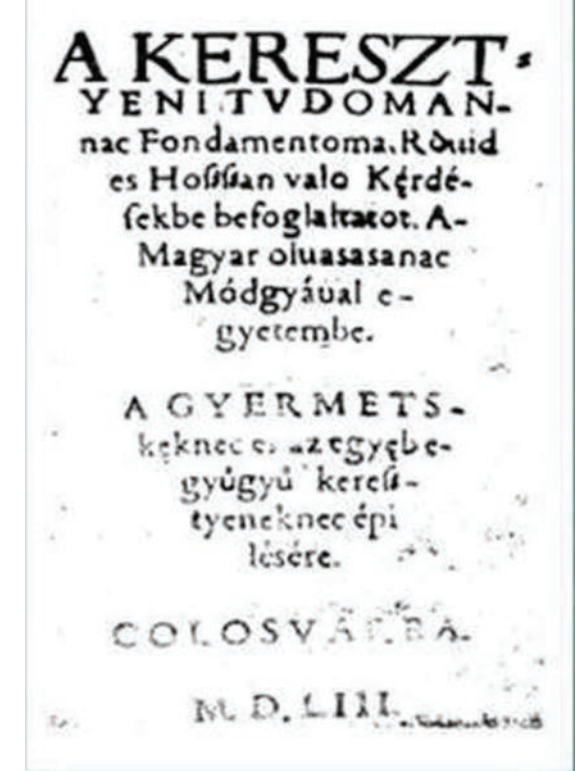
Peregrináció a reformáció idején

1. kép: Az ország felekezeti és kulturális képe a 16. század végén

2. kép: Az Institutio címlapja. Sárdon és Radnóton e könyvből tanított az ismeretlen tanár.

3. kép: A kolozsvári ábécéskönyv, amely 1553-ban a kolozsvári Heltai-nyomdából került ki.

1. fénykép: Szegedi Kis István

2. fénykép: Méliusz Juhász Péter

1. ábra: A sárospataki kollégium régi kép

2. ábra: A Református Kollégium Debrecenben

* Jelenleg a BGE Gazdálkodási Kar Zalaegerszeg - pénzügy és számvitel szak hallgatója.

3. fénykép: Báthory István szobra a padovai Prato della Valle terén

4. kép: Oláh Miklós esztergomi érsek

Periódus	Németország a Baltikum nélkül	A Baltikum és Észak-Németország	Hollandia	Anglia és Skócia	Svájc	Összes
1526-1550	241	0	0	0	1	242
1551-1600	1297	53	2	10	34	1396

1. táblázat: A magyar diákok protestáns peregrinációja

Periódus	Protestánsok	Katolikusok	Összesen
1526-1550	282 – 35,9%	503 – 64,1%	785
1551-1600	1396 – 56,9%	1059 – 43,1%	2455

2. táblázat: A három részre osztott Magyarország diákjainak felekezeti megoszlása a külföldi egyetemeken

Periódus	Külföldön tanultak száma
-1567-ig	17
1568-1620	53

3. táblázat: Az unitárius ifjak egyetemlátogatását szemlélteti XVI. századi korszakokra bontva

TÁMOGATÓK:

NEMZETI EGYÜTTMŰKÖDÉSI ALAP

ZALAEGERSZEG KULTÚRÁJÁÉRT KÖZALAPÍTVÁNY

TIT ÖVEGES JÓZSEF ISMERETERJESZTŐ ÉS SZAKKÉPZŐ EGYESÜLET

ZALAEGERSZEG

DEÁK FERENC MEGYEI ÉS VÁROSI KÖNYVTÁR

A MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR ZALA MEGYEI LEVÉLTÁRA

MAGYAR OLAJ- ÉS GÁZIPARI MÚZEUM ZALAEGERSZEG

BATTHYÁNY LAJOS GIMNÁZIUM

ZALAEGERSZEGI SZAKKÉPZÉSI CENTRUM

ZALAEGERSZEGI ADY ENDRE ÁLTALÁNOS ISKOLA, GIMNÁZIUM ÉS AMI.

ADY ISKOLA IZSÁK IMRE ALAPÍTVÁNYA